
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

CHRISTINE NÖSTLINGER'IN "ILSE IST WEG" ve MUZAFFER İZGÜ'NÜN "KAÇAK KIZ" ADLI ROMANLARINDA BİRİNCİ ÇOCUK PSİKOLOJİSİ

Melek Öztatar

YÜKSEK LİSANS TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EYLÜL, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki(12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Melek
Soyadı : Öztatar
Bölümü : Alman Dili Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : "ILSE IST WEG" (İLSE EVDEN KAÇTI) ve "KAÇAK KIZ" Romanlarında Birinci Çocuk Psikolojisi

İngilizce Adı : The psychology of the first child in "ILSE IST WEG" and "KAÇAK KIZ" novels

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Melek Öztatar

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Melek Öztatar tarafından hazırlanan “Christine Nöstlinger'in "Ilse Ist Weg" ve Muzaffer İzgü'nün "Kaçak Kız" Adlı Romanlarında Birinci Çocuk Psikolojisi“ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman:

...……

Üye :

……...

Üye :

……

Tez Savunma Tarihi: ...../……/……

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmayı gerçekleştirdiğim süre boyunca maddi ve manevi bana destek olan ve beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme teşekkür ederim.

Ailemin yanında, eğitimim boyunca bana her türlü yardımı esirgemeyen arkadaş ve dostlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve destek olan başta değerli danışman hocam sayın Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Kenan Öncü'ye, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca tecrübeleriyle sürekli bana destek olan sayın Doç. Dr. Muhammet Koçak'a ve sayın Doç. Dr. Hasan Kazım Kalkan'a teşekkürü bir borç bilirim.

CHRISTINE NÖSTLINGER'IN "ILSE IST WEG" ve MUZAFFER İZGÜ'ÜN "KAÇAK KIZ" ADLI ROMANLARINDA BİRİNCİ ÇOCUK PSİKOLOJİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Melek Öztatar
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ağustos 2019

ÖZ

Muzaffer İzgü'nun kaleme aldığı "Kaçak Kız" adlı romandaki ve Christine Nöstlinger'in önemli eserlerinden "Ilseist Weg" adlı romandaki ilk çocuk psikolojisini konu edinen bu edebi ve psikolojik çalışmada, ilk çocuk psikolojisi bağlamında, betimsel yöntem ile meydana getirilmiş kuramsal temelin ardından, karşılaştırmalı yöntem kullanılarak romanların karşılaştırmalı çözümlemesi yapılmıştır. Söz konusu romanlar aileleri ile çeşitli nedenlerden dolayı çatışma yaşayan gençlerin başından geçen olayları anlatmaktadır. Çalışmada adı geçen eserlerdeki ilk çocuk motifini yansıtan bölümlerin tespit edilmesi ve ilgili motifin eserin dokusu içerisinde oynamış olduğu rolün ele alınması amaçlanmıştır. Ebeveynlerin aslında karşılamak zorunda oldukları temel ihtiyaçları çocuklarına adeta bir fedakârlık göstererek onların başlarına kakmaları, anne babanın egosunu çocuk üzerinde tatmin çabası, ailenin beklentilerinin genelde birinci çocuk üzerinde olması, kıskançlık, ailenin çocuklar arasında eşit davranmaması, aşırı sorumluluk hissi gibi nedenler ilk çocuklar için hayatı oldukça zor hale getirmektedir. Bu açıdan her iki romanda okuyuculara bu problemler hakkında farkındalık yaratılması açısından önemli eserlerdir.

Anahtar Kelimeler : İlk çocuk, gençlik romanı, karşılaştırmalı edebiyat, psikoloji.

Sayfa Adedi : 109

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Kenan ÖNCÜ

THE RELATIONSHIP BETWEEN READING HABITS OF 4TH YEAR PRIMARY SCHOOL STUDENTS AND WRITING SELF-EFFICACY: A CASE STUDY CONDUCTED IN IĞDIR

(M.S. Thesis)

Melek Öztatar

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

August, 2019

ABSTRACT

In this literary and psychological study, which deals with the first child psychology in the novel “Kaçak Kız” written by Muzaffer İzgü and in the novel “Ilse ist Weg” which is one of the important works of Christine Nöstlinger, was carried out in the context of the first child psychology, a comparative analysis of the novels using the comparative method, after the theoretical basis formed by descriptive method. These novels describe the events of young people who have been in conflict with their families for various reasons. In this study, it is aimed to identify the sections reflecting the first child motif in the mentioned works and to examine the role of the relevant motif in the texture of the work.In fact, parents meet the basic needs of their children by making it seem like a sacrifice on their own,the effort of the parents to satisfy their ego on the child, the expectation of the family is usually on the first child, the jealousy, the family behaving equally among the children, the feeling of excessive responsibility for the first children makes it difficult. In this respect, both novels are important works for raising awareness about these problems.

Key Words : First child, youth novel, comparative literature, psychology.

Number of Pages : 109

Supervisor : Dr. Yusuf Kenan ÖNCÜ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**

JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iv**

ÖZ ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiii**

BÖLÜM 1 ..... **1**

GİRİŞ **1**

1.1. Problem **2**

1.2. Araştırmanın Amacı **3**

1.3. Araştırmanın Önemi **3**

1.4. Varsayımlar **3**

1.5. Sınırlıklar **3**

BÖLÜM 2 ..... **5**

YÖNTEM **5**

2.1. Araştırmanın modeli **5**

2.2. Evren ve Örneklem **5**

2.3. Veri Toplama Araçları **6**

2.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması **6**

BÖLÜM 3 ..... **7**

3.1. Karşılaştırmalı Edebiyat **7**

3.2. Edebiyat Nedir? **10**

3.3. Edebiyat Psikoloji İlişkisi **11**

3.4. Edebiyat Psikolojisi **13**

3.5. Psikoloji Nedir? **16**

3.5.1. Edebiyat Psikolojisi ve Disiplinlerarasılık **17**

BÖLÜM 4 ..... **19**

4.1. İlk çocuk psikolojisi **19**

4.1.2. İlk Çocuğun karakteristik ve psikolojik özellikleri **19**

4.2. Doğum Sırası Kavramı **19**

4.2.1. Gerçek doğum sırası **19**

4.2.2. Psikolojik doğum sırası **20**

4.2.3. Gerçek doğum sırası psikoloji ilişkisi **20**

4.3. Kişilik Teorileri **24**

4.3.1. Sigmund Freud **25**

4.3.2. Alfred Adler **25**

4.3.3. Karen Horney **26**

4.4. Fiziksel ve Genel Karakteristik Özellikler **27**

4.4.1. Başarı **28**

4.4.1.1. Doğum Sırası ve Başarı İlişkisine Yönelik Kuramlar ***30***

4.4.1.1.1. Birleşme Teorisi (Confluence Theory) *30*

4.4.1.1.2. Kaynak Bölünmesi Modeli (Resource Dilution Theory) *31*

4.4.1.1.3. Katkı Teorisi *32*

4.4.2. Kıskançlık Duygusu **33**

4.4.3. Sorumluluk Duygusu **35**

4.4.4. Ailenin Beklentisi **36**

4.4.5. Anne Babaya Öfke **38**

BÖLÜM 5 ..... **41**

5.1. Eser İncelemesi Bölümü **41**

5.1.1. Muzaffer İzgü'nün Hayatı, Sanatı ve Dili **41**

5.1.2. Muzaffer İzgü'nün Sanatı **42**

5.1.3. Muzaffer İzgü'nün Dili **43**

5.2. Roman Hakkında Bilgi ve Romanın Tahlili **44**

5.2.1. Gençlik Romanı **44**

5.3. Romanın Özeti **48**

5.3.1. Karakterler **49**

5.3.1.1. Üzüm ***49***

5.3.1.2. Fuat (Babası) ***50***

5.3.1.3. Süheyla (annesi) ***50***

5.3.1.4. Ezgi (kardeşi) ***51***

5.3.1.5. Fırat ***51***

5.3.1.6. Sırrı Teoman (Fırat'ın Babası) ***51***

5.4. Kaçak Kız Adlı Romanda İlk Çocuğun Psikolojisi **51**

5.4.1. Anne-Baba Egosunun Çocuk Üzerindeki Tatmini Çabası **52**

5.4.2. Aile Baskısının Birinci Çocuk Psikolojisi Üzerindeki Rolü **57**

5.4.3. Sosyal Aktivitelere İzin Verilmemesinin Birinci Çocuk Üzerindeki Rolü **64**

5.4.4. Ailenin Yapmış Olduğu Fedakârlıkları Başa Kakmasının İlk Çocuk Üzerindeki Etkisi **68**

5.5. Christine Nöstlinger'in Hayatı, Sanatı ve Dili..... 70

5.5.1. Christine Nöstlinger'in Hayatı..... 70

5.5.2. Christine Nöstlinger'in Sanatı..... 71

5.5.3. Christine Nöstlinger'in Dili..... 72

5.6. Roman Hakkında Bilgi ve Romanın Tahlili..... 72

5.7. Romanın Özeti..... 73

5.7.1. Karakterler..... 75

5.7.1.1. İlse Janda..... 75

5.7.1.2. Erika Janda (kardeşi)..... 75

5.7.1.3. Lotte (annesi)..... 75

5.7.1.4. Kurt (üvey babası)..... 76

5.7.1.5. Müdire Hanım (Kurt'un annesi)..... 76

5.7.1.6. Öz Babası..... 76

5.7.1.7. Büyükanne..... 76

5.7.1.8. Büyükbaba..... 76

5.7.1.9. Erwin..... 76

5.7.1.10. Alibaba..... 77

5.7.1.11. Diğer Karakterler..... 77

5.8. İlse Evden Kaçtı Adlı Romanda İlk Çocuğun Psikolojisi..... 77

5.8.1. İçsel Nedenler..... 78

5.8.2. Aile Baskısının İlk Çocuk Üzerindeki Etkisi..... 78

5.8.3. Psikolojik Bozukluk Nedeniyle Yalana Sürükleyen Süreçler..... 81

5.8.4. Şiddetin İlk Çocuk Üzerindeki Etkisi..... 86

5.8.5. Psikolojik Şiddet..... 88

5.8.6. Çifte Standardın, Adaletsizliğin İlk Çocuk Psikolojisi Üzerindeki Etkisi... 89

5.8.7. İlgisizlik, Sevgisizlik ve Dışlanmışlık Hissinin İlk Çocuk Psikolojisi Üzerindeki Etkisi 91

5.8.8. Dışsal Nedenler 93

BÖLÜM 6 99

SONUÇ 99

KAYNAKLAR 105

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 *İlk Çocuğun Özellikleri*..... 28

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kişilerin Doğum Sıralarına Göre Karakter Özellikleri 24

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Günümüzde, çocukluk dönemi psikolojisi her geçen gün önem kazanan bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukluk dönemi psikolojisinde en çok incelenen bölümlerden birisi de ailedeki ilk çocuğun psikolojisidir. İlk çocuğun psikolojisi ile ilgili birçok kitap ve makale yazılmış incelenmiştir. Nitekim Muzaffer İzgü' nün "Kaçak Kız" adlı eserinde romanın ana karakteri olan Üzüm ailenin ilk çocuğudur ve aynı şekilde Christine Nöstlinger 'ın "Die Ilse ist weg" romanındaki ana karakter olan Ilse de ailenin ilk çocuğudur. Her iki yazar da, ailenin ilk çocuk psikolojisi ve ergenlik dönemi ile ilgili yaşanan sıkıntıları ele almaktadır. Romanların özeti ise şöyledir:

Kaçak Kız adlı romanda olay İzmir'de geçmektedir. Üzüm liseden mezun olmuştur. Ancak anne ve babasının (Fuat- Süheyla) baskısı sonucu ÖYS'de sayısaldan sınava girmiş ve üniversite sınavını kazanamamıştır. Üzüm'ün hayali sayısal bir bölüm okumak değil, tiyatro okumaktı. Ancak anne ve özellikle babası tiyatronun kızlarına bir gelecek veremeyeceğini düşünerek, onu tıp alanında eğitim görmeye zorlamışlardır. İki yıllık zorlu bir üniversite hazırlık sürecine rağmen aile baskısı ve tıp okumaya karşı duyduğu isteksizlik etkisiyle doktorluğu kazanamayan Üzüm zorlu bir psikolojik dönemden geçmektedir.

Die Ilse ist weg adlı romanda olay Almanya'da geçmektedir. Ilse parçalanmış bir ailenin genç kızıdır. Anne ve babası ayrı yaşamaktadır ve her ikisi de başka kişilerle evlidir. Ilse yalan söylemeye meyilli sorunlu bir kızdır. Annesiyle onun özgürlüğünü kısıtladığı, baskıcı davranışlar sergilediği ve ilgisiz olduğu için sürekli kavga etmektedir. Ilse bir gün bu baskıcı yönetime dayanamadığı ve kendini bir hapishanede hissettiği için evden kaçmaya karar verir.

Ay (2014, s. 12) Kevin Leman'ın ilk çocuk psikolojisi ile ilgili görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

"Doğum sırası ne tip bir insan olacağınızı, nasıl bir insanla evleneceğinizi, hangi tür işleri seçeceğinizi, hatta nasıl bir anne ya da baba olacağınızı güçlü bir şekilde etkilemektedir. Hayatımızda sahip olabileceğimiz en yakın ilişki ailemizledir. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki çok önemli olmakla birlikte akıcı ve dinamiktir. Yeni bir çocuk doğduğu anda bütün aile ortamı değişir. Aile çevresine giren her çocuğa anne ve babanın nasıl davrandığı, o çocuğun varacağı noktayı ve karakterini büyük ölçüde belirler."

1.1. Problem

Ailenin ilk çocuğu, gerek kültürel değerler gerek sosyal çevre ve alınan eğitim sonucu diğer kardeşlere göre daha farklı psikolojik sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. İlk doğan çocuk bütün ilgiyi kendi üzerine toplamaktadır ve bu yüzdendir ki sonradan gelen kardeşini kıskanmakta ve bunu farklı şekilde sergilemektedir.

Evlilikten sonra dünyaya gelen ilk çocuk, diğer kardeşleri dünyaya gelene kadar anne ve babasının tüm ilgi ve şefkatini kendi üzerinde toplamaktadır. Ancak yeni gelen kardeşle birlikte anne ve babanın bu yoğun ilgi ve şefkati ikiye bölünmektedir. Doğaldır ki ilk çocuk bu durumdan pek hoşnut olmamaktadır ve farklı bir ruh haline bürünmeye başlamaktadır. Kardeşinin gelişiyle artık ilk çocuk " Tacı alınmış bir kral ya da tahttan indirilmiş bir padişah gibidir" (Munroe, aktaran Demiray, 2015, s. 33). İlk çocuğun diğer dezavantajlarından birisi de anne ve babanın ilk çocukta tecrübesiz oluşu ve beklentilerin yüksek olması sebebiyle ona fazladan sorumluluk yüklenmesidir. İlk çocuk ilk kardeşten sonra artık bir daha eski konumuna geri dönmeyecektir ve bu yüzden kendini soyutlamaya başlayıp, diğer bireylerin sevgi ve onayı olmadan bağımsız bir şekilde hayatını sürdürmeye başlamaktadır (Demiray, 2012, s. 33).

Çakır ve Şen'de (2012, s. 58-59) önceki açıklamaya benzer şekilde yeni bir kardeşin gelmesi sebebiyle bölünen ilgi ve sevginin ilk çocukta bazı psikolojik sorunlara sebep olduğunu dile getirmektedirler. Eski özel konumundan mahrum olan çocuk eski otoritesini koruyabilmek için hep önde olmak ister ve kardeşlerini yönlendirmeye başlar. İstediği şey aslında takdir görmekten başka bir şey değildir.

Tezde, ilk doğan çocuğun karşılaşacağı psikolojik sorunlar ile her iki romandaki ana karakterlerin karşılaştığı sorunların ilişkisi incelenecektir. Her iki ana karakterinde başından gecen olayların ilk çocuk psikolojisi ile ilgili olup olmadığı irdelenecektir. Ayrıca tezde şu sorulara cevap aranacaktır:

- İncelenen kitaplar neticesinde Türkiye ve Almanya'daki ilk çocukların psikolojik olarak benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

- Türkiye' de ve Almanya' da ilk çocuk olmanın sosyal ve kültürel değerleri ve çevredeki önemi nedir?
- İlk çocuk psikolojisi anne babanın rolü nedir?
- İlk çocuğun diğer kardeşleri ile olan ilişkileri nasıldır?
- İlk çocuğun suç oranı diğer kardeşlerine göre daha yüksek midir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tezdeki amaç ailenin ilk çocuklarının diğer kardeşlere göre psikolojik durumlarını inceleyerek her iki romandaki ilk çocuk olma durumunun başlarından geçen olaylarla örneklendirerek ilişkilerini ortaya koymaktır. Buna bağlı olarak tezin diğer amaçları arasında ilk çocuğun diğer kardeşlere göre hangi psikolojik sorunları yaşadıklarını ve ayrıca ilk çocuğun psikolojik durumunun hangi etkenlere bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada, ailenin ilk çocuğunun karşılaştığı psikolojik sorunların ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır. "Die Ilse ist weg" ve "Kaçak Kız" adlı romanlardaki ana karakterlerin başlarından geçen olayların ve her iki karakterin de ilk çocuk olmalarıyla ilgili ilişkiyi ortaya koyacaktır. Böylelikle ilk çocukların yetiştirilmesinde hatalı davranış ve bakış açısının değişmesine olanak sağlanacaktır.

1.4. Varsayımlar

Çalışmada;

1. Her iki romandaki ana karakterlerin karşılaştırılması ile ilk çocuğun psikolojik durumunun diğer kardeşlerine göre çok daha farklı olduğunun ispatlanması ve verilen örneklerle daha net bir şekilde bu farkların aktarılacağı varsayımlarından hareket edilmiştir.

1.5. Sınırlıklar

Araştırma konusunun sınırlıkları şu şekildedir:
1- İlk çocuk psikolojisi çocukluk dönemi yaşı ile sınırlıdır.
2- İlk çocuk psikolojisinin her iki romandaki ana karakter psikolojisi ile ve başından geçen olaylarla karşılaştırılması ile sınırlanmıştır.

3- Çalışma Türkiye ve Almanya'daki ilk çocuk psikolojisini incelemesi ile sınırlama getirilmiştir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Çalışmada iki yöntemden faydalanılacaktır. Tezin teorik bölümünü oluşturan kısımlar için kütüphane ve internet üzerinden literatür taraması yapılacak ve daha sonra ise uygulama kısmında her iki romanın üzerinde karşılaştırma yapılacaktır.

2.1. Araştırmanın modeli

Tezin iki ana bölümden oluşması planlanmaktadır. Birinci bölüm olan teorik bölüm için Ankara 'da bulunan kütüphanelerden ve Goethe Enstitüsü kütüphanesinden yararlanılacaktır. Ayrıca daha önce konu ile ilgili yazılmış, yayınlanmış tez ve makaleler incelenecektir.

Teorik kısmında tezimizin konusunu oluşturan her iki romanın teorik kısmı ile karşılaştırması yapılacaktır. Uygulama kısmında ana karakterinin başından gecen olayların ilk çocuğun psikolojisi ile ilişkisi karşılaştırılacaktır. Kitaplar üzerinde yapılan karşılaştırma sonucu ile teori kısmı ayrı ayrı sınıflandırılarak ilişkilendirilecektir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın kuramsal evrenini ilk çocuğun psikolojisi ile ilgili genel bilgiler oluşturacaktır. Bilimsel kitap, tez, makale ve internet kaynaklarından oluşan bilgilerden faydalanılacaktır. Araştırmanın uygulama evreni ise her iki romanın karşılaştırması oluşturacaktır.

Araştırmanın örneklemini ise her iki romanın ana karakterlerinin başından gecen olayların ilk çocuk olma psikolojisi ile ilişkisinin tespiti oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Tez çalışması için gerekli olan verilerin toplanmasında bilimsel değeri olan tez, makale, kitap ve benzeri araç kullanılacaktır. Bunların yanında en önemli araç ise araştırmanın konusunu oluşturan her iki romandır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın kuramsal kısmı için gerekli olan veriler şehir ve üniversite kütüphanelerinden, internet üzerinden erişimi mümkün yabancı ülkelerin kütüphanelerinden ve internet üzerinden ulaşabilen yazılı kaynakların taranmasıyla elde edilecektir. İlk çocuk psikolojisinde oluşan sorunlar iki romanın analizi ile yapılacaktır.

2.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Öncelikle karşılaştırmadan önce verilen teorik bilgilere göre her iki romandaki ana karakterlerin psikolojik durumu saptanacaktır. Daha sonrasında ise tespit edilen psikolojik durumların karşılaştırılması yapılacak ve her iki bireyin sergilememiş olduğu davranışlar arasında benzerlik ve farklılıklar ortaya konulacaktır.

BÖLÜM 3

EDEBİYAT VE PSİKOLOJİ

3.1. Karşılaştırmalı Edebiyat

Edebiyat bir ülkenin veya milletin kültürünü oluşturan en önemli unsurların başında gelmektedir. Edebiyat bir taraftan kültürden beslenmekte, onun zenginliklerini kendine malzeme yapmakta, diğer taraftan da ortaya koymuş olduğu eserler aracılığıyla mensubu olduğu kültüre katkı yapmaktadır. Dolayısıyla edebiyat ve kültür birbirleri ile sürekli bir alışveriş içerisindedir. Fakat kültürün zenginleşmesi farklı kültürlere de açılması, onlarla bir alışveriş faaliyeti içerine girmesine bağlıdır.

> Tek bir medeniyet vardır: O da insan toplulukları arasındaki karşılıklı tesirlerin büyümesi, çoğalması ve genişlemesidir. Çarpışmaların doğurduğu kıvılcım yerini değiştirebilir. Fakat bu, daha zengin yayılma yerleri bulmak içindir. Karşılıklı tesirler kompleksine karışan her yeni unsur, onu bir parça daha geniş, biraz daha uzvî (organik) hale getirir. Her yaratış, bir aşının çiçeğidir. Aşı ne kadar kuvvetli ise, kompleks'in aksülâmeli o kadar derin, mahsulü o kadar büyüktür. Kendi içine kapanan ve her şeyi yalnız kendinde arayan cemiyetlerin yeni bir şey yaratmasına, tek ve büyük medenî açılış yoluna girmesine imkân yoktur.[1]

Dolaysıyla bir kültürün zenginleşmesi farklı kültürlerden alacağı unsurlarla doğru orantılıdır. Bu zenginlemeye en büyük katkıyı sağlayan öğelerden biri de karşılaştırmalı edebiyattır. Karşılaştırmalı edebiyat en basit haliyle iki farklı edebiyat metninin birbiriyle kıyaslanması şeklinde tarif edilebilir. Böylelikle söz konusu eserler belli açılardan incelenerek aralarındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya koyulmuş olur.

"Iki veya daha çok edebiyat arasındaki benzerlik, farklılık, tesir, yakınlık gibi ilişkileri inceleyen alan" şeklindeki anlam Karşılaştırmalı edebiyat terimine, Fernand Baldensperger başkanlığında Revue de littérature comparée çevresinde toplanan Fransız karşılaştırmacılar tarafından verilir. Goethe "bütün edebiyatların, evrensel bir konserde her milletin kendine düşen parçayı çaldığı tek ve büyük bir sentezde bütünleşmesi ideali" fikriyle bu gurubun ilham kaynağı olmuştur. (Wellek & Warren, 1993, s. 33)

[1] Ülken Haziran 2011 s.2

Karataş karşılaştırmalı edebiyat kavramını "Aralarında tarihin belli döneminde yakınlık, komşuluk ilişkileri; kültür alış-verisi bulunan milletlerin edebiyatları üzerinde "mukayese" esasına uygun olarak yapılan araştırmalar, incelemeler, çalışmalar için kullanılan bir terim" (Karataş 2001: 239) olarak tarif eder. Prof. Dr. Gürsel Aytaç'a göre karşılaştırmalı edebiyatta araştırmacının "görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek; ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, bu farklılığın nedenleri üzerine yorumlar getirmektir." (Aytaç, Karşılaştırmalı Edebiyat, 1997, s. 7). Kefeli'ye göre ise, "Karşılaştırmalı edebiyat kültürlerarası etkileşimin edebi eserlere yansıyan yönlerinin araştırarak edebiyat tarihi, sosyal tarih ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı hedefleyen bir alandır." (Kefeli, 2006, s. 332).

Rousseau ve Pichois'e (1994) göre ise Karşılattırmalı edebiyat; "analoji, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır. Yeter ki bu edebî metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar." (aktaran Aykanat 2012, s. 410)

Çetşli ise karşılaştırmalı edebiyat kavramının günümüzde daha çok "milletlerarası" çerçevede anlaşılıp kullanıldığı fikrindedir. Bu yüzden de tanımında dilleri farklı olan iki millete ait edebiyattan bahseder: "karşılaştırmalı edebiyat; dilleri farklı olan iki milletin edebi eserleri/yazarları arasındaki yakınlık, benzerlik, ortaklık ve farklılıkların tespit ve tasviri ile bunun mahiyeti, boyutları ve sebeplerinin ortaya konmasını esas alan disiplindir." (Çetişli, 2011, s. 339).

Karşılaştırmalı edebiyatın "Gayesi; edebiyatçılar ve edebiyatlar arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmak, konuların, fikirlerin, temlerin, duyguların, tiplerin, mekânların tarihini yapabilmektir." (Öztekin, 2007, s. 671). Öztekin' e göre mukayeseli edebiyatın, üzerinde ısrarla durduğu konu, sanatkârın ve mensup olduğu edebiyatın maruz kaldığı "tesir"lerdir. Çünkü Mukayeseli edebiyat çalışması için yapılması gereken kaynak, biyografi, tarih, kitabiyat, sözlük, edebî muhitler ve tercüme sahalarındaki çalışmalar, edebiyat tarihi için yapılagelen çalışmalardan farklı değildir. Asıl önemli olan eserlerin ya da yazarların birbirlerini nasıl etkilediklerinin araştırılarak ortaya konulmasıdır.

Karşılaştırmalı edebiyatın özünü teşkil eden iki metin arasındaki karşılaştırma muhteva, konu, tema, yapı, dil, üslup, motif, imaj gibi en genel unsur veya yönlerden en alt unsurlara kadar uzanabilir veya çalışma bunlardan biri ile sınırlandırılabileceği gibi, bütün yönleri ve

unsurlarını içerecek biçimde genişletilebilir (Çetişli, 2011, s. 342). Tercüme, tesir, imge ve tipoloji çalışmaları, yazarların okuma kültürleri, farklı kültür ve edebiyatlarla ilişkileri, millî kültürler ile yabancı kaynaklar arasındaki alışveriş gibi olgular karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarına konu olabilir. Fakat tüm bunların son derece hassas ve araştırmacının kesin hükümler vermesini engelleyen 'kaygan bir zemin' üzerinde yapılan incelemeler olduğu göz ardı edilmemelidir. Ayrıca bu tür çalışmaların XIX. yüzyıldan beri kaydedilen teknolojik gelişmeler ve iletişim kanallarının yoğunluğu karşısında gittikçe zorlaşmakta olduğu, toplum, edebiyat, insan ve insan ilişkilerini inceleyen yöntemler sürekli değiştiği unutulmamalıdır (Kefeli, 2006, s. 332).

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının neler üzerinde yoğunlaşabileceği hususunda daha detaylı bir betimle ise P. V. Tieghem tarafından yapılmıştır. Tieghem, Mukayeseli Edebiyat isimli kitabında mukayeseli edebiyat araştırmalarının yöntemlerini beş ana başlık altında şöyle açıklamaktadır:

1. Şekil ve edebî türlere ait tesirler: Tür çalışması mukayeseli edebiyat için çok önemli olduğundan araştırmacı, şekilleri araştırmalı, türe katkısı hakkında bilgi vermelidir. Türler, düşüncenin içgüdüsel ifadesi olmakla birlikte milletlerarası tesire fevkalâde açıktır. Örneğin XVIII. yüzyıldan sonra "seyahat" türü, hayâlî, olağanüstü seyahat hikâyeleriyle bütün Avrupa'yı bir moda olarak sarmıştır.
2. Üslûba ait tesirler: Herhangi bir eserin üslûbu, sanatkârın şahsî duygusu, millî gelenek ve yabancı tesirden oluşur. Avrupa'da Petrark'ın üslûbu "Petrarkizm" denecek kadar etkili olmuştur. Büyük yazarların "vokabüler"i araştırılıp ortaya konmalıdır.
3. Tematoloji; tipler ve efsaneler: Edebiyatların karşılıklı olarak birbirinden iktibas etmiş oldukları konular vardır. Konu birliği olabilir ama anlayış farklıdır. Bunun yanısıra tip ve düşünce aynı olabilir. Bir efsane, muhtelif ülkelerde değişik şekiller alabilir. Bunun tarihini çıkarmak ve yazarın katkılarını ortaya koymak gerekir. Efsanelerin farklı kullanımları ortaya koyulmuştur. Bu farklılıklar sadece sanatkârın orijinal dehasını değil, çevrelerin zevkini, toplumların hâkim ideallerinde meydana gelen değişiklikleri de gösterir.
4. Fikir alış-verişleri (Felsefî ve ahlâkî): Felsefî ve ahlâkî fikirlerin milletlerarası olduğu görülmektedir. Descartes, panteizmiyle Goethe'yi; Leipniz, nikbinliğiyle Voltaire'i; Hegel, Locke ve Taine'i etkilemiştir. Rönesanstan beri Avrupa'nın başlıca ülkeleri arasında nazariyelerin gidip gelişine şahit oluruz.

5. Duyguların etkisi: Bir devrin kabul ettiği tip, duygulardan meydana gelir. Gülün çabuk soluşunun, gençliğin ve güzelliğin kısa süreli oluşunu çağrıştırması da milletlerarası bir duygudur. Tolstoy ve Dostoyevsky tesirleriyle "suçlulara merhamet", "aşkın nüansları", "kaçış", "büyüklük ihtirası", "güzellik tutkusu", XIX. yüzyıl duygu dünyasında hâkim olurlar. Duyguların da tarihi yapılabilir. (Öztekin, 2007, s. 675-676)

3.2. Edebiyat Nedir?

"İnsanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri de edebiyattır" (Kavcar, 1999, s. 2). İnsan doğasının güzel olanı sevmeye meyilli oluşu edebiyatın yüzyıllar boyunca her gün biraz daha gelişip olgunlaşarak günümüze ulaşmasını sağlamış ve bunun neticesinde edebiyat artık 21. yüz yıl insanının sosyal hayatının vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir. Edebiyat adı verilen olgu ortaya çıktığı ilk günden bu yana dil ile karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içeresindedir. "Nasıl ki bir ressamın sanatını icra edebilmek için boyalara, müzisyenin notalara, heykeltıraşın yontulacak taşlara ihtiyacı varsa edebiyatçının da dile ihtiyacı vardır. Zira edebiyatın tek aracı dildir. Ancak dilin gelişebilmesi, zenginleşebilmesi de edebiyata bağlıdır. Edebiyat var olabilmek için dile muhtaçtır, dil de varlığını devam ettirebilmek için edebiyata" (Kalkan, 2016, s. 17)

Edebiyat kelimesi Arapçadan dilimize girmiş olup, adabīyāt "edeb literatürü, kültüre ilişkin her şey" sözcüğünden alıntıdır. Arapçadaki adabī "edebe ilişkin" sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcük Arapça Adb kökünden gelen adab "görgü, terbiye, kültür" sözcüğünden türemiştir. (Nişanyan). Edebiyat en basit şekliyle İnsanların duygularını, düşüncelerini, hayallerini, başlarından geçen ya da şahit oldukları veya duydukları olayları estetsize ederek anlatmaları şeklinde tarif edilebilir. Bununla birlikte literatüre bakıldığında edebiyat kavramının çok sayıda tanımı olduğu gözlemlenmektedir. Türk dil Kurumunun güncel Türkçe sözlüğünde edebiyat "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı" (TDK, 2018) şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye Bilimler akademisinin Türkçe bilim terimleri sözlüğünde ise ilgili kavram şu şekilde açıklanmaktadır:

> "1. Düşünce, duygu, olay, tasarım ve imgeleri; güzel, etkili bir biçimde sözlü ve yazılı anlatma sanatı. 2. Herhangi bir çağda, belli bir akım çerçevesinde, belirli bir dilde yaratılmış sözlü ya da yazılı, yazınsal yapıtların bütünü. 3. Bu sanatın ilkelerini, kurallarını ve bu yolda oluşturulmuş ürünleri inceleyen bilgi dalı. 4. Herhangi bir bilim dalıyla ilgili yazı ve yapıtların tümü, alanyazın" (Türkiye Bilimler akademisi, 2013).

Alan literatürü tarandığında edebiyatla ilgili çok farklı tanımlamalara rastlamak mümkündür. Yukarıda vermiş olduğumuz Türk dil Kurumu ve Türkiye bilimler

akademisine ait tanımlar oldukça nesnel bir biçimde edebiyatı tanımlamaya çalışırken, Ali Nihat Tarlan'ın tanımlamasının son derece sübjektif ve bir o kadar da edebi bir içerik taşıdığı görülmektedir:

> Edebiyat**,** dil bahçesinde esen bir rüzgârdır. Yaprakları kımıldatır, bir fırtına olur, onu savurur, bütün bu kımıldanışlar, savruluşlar dil üzerindedir ve esaslı izler bırakır. İşte dil üzerinde bu muvakkat (geçici) veya devamlı izler, yani duygu, duygu ile imtizaç (kaynaşmış uyuşmuş) etmiş fikir; bu ikisinin kendilerini ifade için sarıldıkları muhayyile tezahürleri (görünüm), bunları harekete getiren ilk heyecanın dile akseden ahengi, edebiyat dediğimiz şeydir. Edebiyat, heyecan ile dilin izdivacından doğan bir bebektir."

3.3. Edebiyat Psikoloji İlişkisi

Edebiyatın ortayı çıktığı günden bu yana en önemli nesne olarak insanı almış, hep insana dair duyguları, düşünceleri ve olayları anlatmıştır. Dolayısıyla edebiyat aslında insanı anlatmaktır. Psikolojinin amacı da insan davranışlarını anlamak ve açıklamak olduğuna göre her iki farklı disiplinin birbiriyle kesişen birçok ortak noktaya sahip oldukları söylenebilir. Psikolojinin bağımsız bir bilimsel disiplin olarak çıkmasından çok önceleri de bireyin ruh dünyası kurmaca karakterler aracılığıyla çok derinden analiz edilmiş, aşk, sadakat, intikam, kıskançlık, yalnızlaşma, yabancılaşma ve vicdan azabı vb. gibi birçok insani duygu edebi eserlerin odak noktasını oluşturmuş ve adeta onlarla özdeşleşmiştir.

"Doğalarındaki yakınlıktan dolayı psikoloji edebiyatı besleyen en ciddi çalışma alanlarından biri olagelmiştir. Her iki disiplin de insan ruhunun karmaşasındaki bilinmezlere eğilmeleri ve karanlık noktalarına uzanmaları bakımından yer yer benzeri yöntemleri kullanmak durumunda kalmışlardır" (emre, 2009, s. 321). İnsan, kendisinin dışındaki nesneleri kavradığı gibi kendi varlığını ve psikolojik yapısını da iç gözlem yoluyla kavrayıp bir bilinçlenme süreci yaşayabilir. Bu kavrayışa bilme de denilmektedir. İnsanın kendisini bilme serüveninde estetik etkilenme ve sanat/sanat eserinin etkilerine rastlanabilmektedir. Çünkü resim, mimarlık, heykel, edebiyat, müzik vb. gibi bütün sanatlar insan bilinci içerisinde yer alan işitme ve görme duyumlarıyla ilgilidir. Bilme, bilinç, kavrayış süreçlerine duyular eklenmeden sanatsal veya psikolojik yaşantıları anlamlandırmak zordur (Akt. Gürsu, 2015: 31-32)

"Kuşkusuz, bu durum edebiyatın psikanalitik çözümlemesi için de geçerlidir. Edebiyat bilimi gerek edebi metne yaklaşım gerek yazarın kimliğine, yaratma sürecine dönük yaklaşımlarda yer yer psikolojiyle ortak "yöntem"ler kullanır. Gerçekte, insan ruhuna

Hitap etmeleri bakımından insana yaklaşımda benzeri teknikleri uygulamaları da doğaldır. Bu tekniklerin başında "söz"e verdikleri önem gelir. Edebiyat bilimi, kelimeleri araç olarak

kullanıp insan ruhunu "doğrudan" etkilemenin yollarını ararken, aynı şekilde psikoloji de özellikle ruhsal tedavide "söz"ü önemli bir araç olarak kullanır. Psişik tedaviyle belirtilmek istenen, daha çok, 'ruh'tan kalkılarak uygulanacak bir tedavi, ruhsal ya da bedensel bozuklukların, insanın en başta ruhsal yönü üzerinde etkili çarelerden yararlanılarak sağaltımıdır." (emre, 2009, s. 342-343)

Büyük sanatçıları sıradan inanlardan ayıran en önemli özelliklerin başında sahip oldukları sıra dışı gözlem yetenekleri gelir. Söz konusu sanatçılar bu yetenek sayesinde insan ruhunun derinliklerine inerek eserlerindeki kahramanların psikolojik durumları hakkında çok detaylı ve etkileyici tahliller yapabilirler. Wellek ile Warren bu durumu şöyle açıklarlar:

> "Yazarlarda, daha ziyade şairlerde bulunduğu söylenen bir diğer özellik de 'sinestesia' denilen, çoğu zaman işitme ve görme organlarının veya iki ve daha fazla duygu organının birlikte çalışmasıdır. Buna renkli işitme denir. Mesela, bir trompet dinlerken kızıl renk görmek gibi. Herhalde bu, renk körlüğü gibi, duygu organlarının görevlerinin tam anlamıyla gelişmemiş olduğu zamanlardan kalma ilkel bir özelliktir. Bununla beraber, 'sinestesia', insanın hayata karşı felsefi ve estetik davranışını açıklamak için edebiyatta bir çeşit benzetme yoluyla anlatım tekniği olarak sık sık karşımıza çıkmaktadır." (Rene Wellek, 1983, s. 106)

Yazardaki bu duyu ve duygu karışıklığını Wilhelm Reich "us yarılması" olarak tanımlamaktadır. Reich'e göre us yarılmasının doğal sonucu olarak sanatçının uzaklara dalıp gitmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bunun nedeni sanatçının kendi iç dünyasına odaklanması ve günlük hayatı diğer insanlardan farklı duyumsamasıdır. Sıradan insan bu durumu 'kaçıklık' olarak görür. Ruh hastalarında da bütün dikkatler iç dünyaya çevrilmiştir. Fakat bir ruh hastası ile üstün yetenekli bir adam arasında çok temel bir fark vardır. Bu iç dünyaya odaklanış yazarda kontrol edilebilir düzeydedir ve muhteşem eserler ortaya çıkması gibi bir sonucu doğurabilir. Ruh hastalarında ise söz konusu durum artık yönetilemez bir hal almıştır ve ruh hastasının benliğinde yarılmalara yol açarak onun yolunu şaşırmasına sebebiyet verir (Reich, 1997, s. 399). Bu açıdan bakıldığında aslında büyük bir sanatçı ile bir ruh hastası arasındaki temel farkın iç dünyanın etkilerine verilen tepkilerde gizli olduğunu söylenebilir.

Günümüzde psikolojinin vazgeçemediği en önemli tarihi kişiliklerden birinin Dostoyevski olduğu, Dostoyevski metinlerinin psikoloji bölümlerinde ders ve başvuru kitabı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ama aynı durum, edebiyat bilimi için de geçerlidir. Gerek yazarlar gerekse de edebiyat bilimciler yaratılmış olan edebi metinlerin iç evrenine nüfuz etme çabasında bulunurken psikolojinin verilerinden yararlanmakta, bu bağlamda örneğin Sigmund Freud, Karl Gustave Jung metinlerini lisans düzeyinde başvuru kitabı olarak önermekte ve okutmaktadırlar. (emre, 2009, s. 351)

3.4. Edebiyat Psikolojisi

Sigmund Freud sanatçıyı "güpegündüz düş gören" insan olarak tarif eder. Bu düşler tatmin edilemeyen ve dolaysıyla da bastırılıp şuuraltına itilmiş isteklerle alakalıdır. Çocukluğunda isteklerini oyunla gerçekleştiren birey, ilerleyen yaşlarda oyunla tatmin sağlaması mümkün olmadığından sanata yönelir. Bu sebeple çocuğun oyunu ile sanatçının sanat eseri arasında paralallelikler vardır. (Çetişli, 2011, s. 46)

> İnsanın ruh yaşamının betimlenmesi, yazarın başlıca egemenlik alanıdır, çünkü yazar her zaman bilimin, dolaysıyla bilimsek psikolojinin öncülüğünü yapmıştır. Ne var ki, normal ve sayısal diye nitelenebilecek ruh durumları arasındaki sınır birincisi geleneksel nitelik taşır, ikincisi öylesine kaypaktır ki, belki içimizden her birimiz günlük yaşamında bu sınırı pek çık kez aşıp geçer. […] Dolayısıyla, ne yazar psikiyatristin önünde, ne de psikiyatri yazarın önünde gerilemelidir. Psikiyatrı alanına giren bir temayı işleyen yazar, pekâlâ güzelliğinden hiçbir şey kaybetmeyen kusursuz bir yapıt yaratıp ortaya koyabilir. (Freud, 1995, s. 286-287)

Bilimsel ve edebi söylemleri adeta çaprazlayarak birleştiren Freud'un psikanaliz öğretisiyle edebi olanın bilimselleşmesini sağladığı hem de psikiyatrik olanın de edebileşmesine götüren bir yol izlediğini söylemek mümkündür. Bu sentezle ürettiği teoriler edebiyatın yorumsal dizgelerinden geçerek epik bir biçim kazanmaktadır. (Arslan, 2016, s. 47)

"Edebiyat, insanı çözümleme sanatıdır" diyen Mustafa Ulusoy ise, bu iki unsurun önemine bir kere daha dikkat çekiyor ve şöyle diyor:

> "Edebi eserler, insanı anlatır. Doğumdan ve ölümden ve ikisi arasında olanlardan bahseder. Güneşin batışından, doğuşundan dem vurarak, bir katre suyu konu edinerek yaşamın hallerini anlatır. Aşkları, ayrılıkları dert edinir. İnsanın dert ettiği ne varsa onu kendi bünyesinde elden geçirir. İnsanın derdi edebiyatın, edebiyatın derdi insanın derdidir çünkü. Neden bahsederse bahsetsin asıl konusu hep insandır. İnsanın söz konusu olduğu yerde de psikolojiden uzak kalınması imkânsıza yakındır haliyle. Kimi yazar bunu satır aralarına gizleyerek yapar, kimi yazar aşikâr yapar. Ama her yazar şöyle ya da böyle insan psikolojisi üzerine kurar metnini. Edebi metin psikolojiden, psikoloji edebiyattan beslenir. Hatta bazı büyük edebi eserler psikoloji bilimine önemli katkılar sağlamıştır. Birçok usta yazar psikoloji biliminin ulaşamayacağı bir zirveden insana bakmış, insanı öyle bir tasvir etmiş, öyle bir anlatmıştır ki; psikoloji bilimi bir yüz yıl sonra ancak o yazarın ayak izlerini takip ederek o ilme, o bilgiye ulaşabilir" diyerek, edebiyatın karakter oluşumundaki etkisine işaret ediyor. (Delav, 2014)

Kemal Sayara göre de Edebiyat da zaten insan ruhunun dehlizlerinde dolaşabilmek azim ve arzusunu güttüğünden Psikoloji bilen kişi Nereye gideceğini, nerede dolaşacağını daha iyi bilebileceği ve dolaysıyla da insanın içsel yaşantılarını çok daha iyi betimleyebileceği kanaatindedir. Böylece insan karakterleri daha gerçekçi hale bürünebilir. Psikoloji bilgisi gözlem yeteneğiyle birleştiğinde, inandırıcılığı güçlü karakterlerin ortaya çıkma ihtimali daha fazladır. Ancak bu durum Bazen de psikolojik hakikatleri anlatayım derken edebi olandan uzaklaşarak didaktik bir anlatıma mağlup olabilme riskini de beraberinde taşır. Bir de ilk elden deneyimi yazmakla, o deneyime uzaktan bakarak yazmak birbirinden çok daha farklı olacaktır. Teorik bilgi insanın kalemini daha güçlü kılmaz. (Delav, 2014)

“Peki, edebi eserleri psikoloji üzerine kurmanın ne gibi etkileri olabilir? Karakter oluştururken psikoloji bilmenin farkı veya yararı var mı?” diye, bir yanları edebiyata diğer yanları ise psikolojiye bakan uzman isimlerden aldığımız görüşler, bu bıçak sırtı meseleyi çözümlemede bize yardımcı oluyor. Öyle ki; Irvin Yalom; “Çağdaş psikolojinin sistematik çalışmasının karakter inşasına fazla katkıda bulunduğu konusuna şüpheyle yaklaşıyorum” diyerek şöyle açıklıyor bu düşüncesinin gerekçesini: “Dostoyevski ve Tolstoy gibi büyük yazarların psikolojik bilgileri bakımından birer usta oldukları bir gerçek olmasına rağmen bu bilgi, günümüz psikoloji derslerinde öğretilenden çok çok daha derin ve sezgiye dayalı bir bilgi.” Yalom, bu sözleriyle psikolojinin yanı sıra ve bunun ötesinde sezginin gücüne dikkatleri çekiyor. (Delav, 2014)

> Bir edebiyat eleştirmeni bir eseri inceler ya da yorumlarken, zaman zaman eserin yarattığı evreni gerçek dünyanın iyi bir temsili ya da taklidi olarak alır. Eserdeki karakter ve olayların kurgusal olduğu fikrini bir süreliğine arka plana iterek, bu karakterlere gerçek hayatta rastlanabilecek kişiler gibi yaklaşır ve onların duygu, düşünce ve davranışlarını irdeler. Bu irdeleme pek çok düzlemde yapılabilir ve psikoloji bunların en önemlilerindendir. Eserdeki karakter neden böyle davranmıştır? Yaşadığı sorun ve sıkıntıların çocukluğundaki deneyimleriyle herhangi bir ilişkisi var mıdır? Karakterin davranışları, kurduğu ilişkiler, kullandığı dil ve hatta gördüğü rüyalar, onun bilinçaltıyla ilgili ne gibi ipuçları vermektedir? Örneğin, Shakespeare’in Hamlet’i neden sürekli düşünür, geçmişle hesaplaşır ve delirme noktasına gelir de eline çok fırsat geçtiği halde bir türlü babasının katili olan amcasından hesap soramaz, babasının öcünü alamaz? Veya Moby-Dick’teki Kaptan Ahab neden bir balinanın peşinden bu kadar koşar, onu ölümüne kovalar ve bunu tüm yaşamının merkezi ve anlamı haline getirir? Böyle soru ve irdelemeler, edebiyat çalışmalarında genelde çok kabul gören yaklaşımlardır. Arkalarında yatan fikir ise, büyük edebiyat eserlerinin aslında hayal ve kurgu ürünü olan bu karakterlerinin, insana ve insan psikolojisine dair çok şey söylediği, yani gerçek dünyadaki insanı anlamaya önemli katkılar yapacağıdır. (Kaykı, 2012, s. 10)

Yazarın içindeki duyguları dışa vurması yalnızca bir edebi eser yaratma hevesinin sonucu olmayabilir. Bu başlı başına bir ihtiyaç da olabilir. Nasıl ki normal birey içindeki sıkıntıları konuşarak dışarı vurup bir rahatlama süreci yaşıyorsa, yazar da bastıramadığı duygularını kâğıda dökerek adeta kendi kendini terapi etme ve rahatlama gibi bir durumu yaşayabilir. “Sanatçı içindeki heyecanları ve duyguları ifade etmek ihtiyacını şiddetle duyar. Adeta bunlardan kurtulması lazımdır. Önüne geçilmez bit itiyle yaratma eylemine girişir ve duygularını eserinde dile getirince rahatlar” (Moran, 1983, s. 83).

Sanat ve bilim olarak edebiyatın, gerek doğasına yönelik bakış açısı kurgulamaları bakımından gerekse icra ettiği fonksiyon ve işlevsellik yönüyle psikoloji biliminin kaynaklarından doğrudan yahut dolaylı şekilde istifade ettiği artık günümüz bilim dünyasının bildiği bir gerçektir (emre, 2009, s. 351). Fakat Tüm bunlar, edebiyat çalışmaları ve psikolojinin, karşılıklı ilgi ve sempatilerine rağmen, aslında anlayış ve yöntem olarak birbirlerinden farklı disiplinler olduğu gerçeğini değiştirmez. Bundan dolayı

her iki disiplin de birbirini eleştirebilir ve her ikisinin de önemli haklılık payları olabileceğini söylemek mümkündür.

Modern psikolojinin gözüyle bakıldığında edebiyat çalışmaları, zaman zaman bilimsel yöntemlerden çok uzak, her istediğini istediği gibi söylüyor ya da yorumluyor görünebilir. Edebiyat çalışmalarının modern psikolojideki gelişmeleri ve daha güncel kuramları takip etmemiş ve bunları psikolojik edebiyat eleştirisi denen alana entegre etmemiş olması da başka bir eleştiri konusu olabilir. Fakat madalyonun öbür yüzünden de bakmak gerekir: Modern psikoloji biliminin gitgide ölçülebilir matematiksel ve istatistiksel özellikler edinmekte, zaman zaman ölçümlere fazlaca sıkışıp insan karmaşıklığını hak etmediği şekilde sayı ve figürlere indirgemektedir. Bu da modern psikolojiyi insana dair düşünsel temellerden fazlaca uzaklaştırmaktadır.[2] (Kaykı, 2012, s. 9)

Fakat edebi eser ve psikoloji ilişkisi incelemelerinde dikkat edilmesi gereken hususlar da vardır. Bunların en önemlisi edebi eserde tahlil edilen karakterlerin kurmaca olduğu gerçeği asla unutulmamalıdır. Çünkü "bir edebiyatçı için çoğunlukla çok geçerli olacak bir görüş bir psikolog için tartışmaya açık olabilir. Çünkü psikoloğun gözüyle, ne olursa olsun, irdelenen karakter ya da durum gerçek değildir, bir kurgu ürünüdür ve bu sebeple böyle bir incelemenin ne kadar geçerli ve değerli olduğu tartışılır." (Kaykı, 2012, s. 10). Siyavuşgil de Edebi yaratama faaliyetinin ferdin psiko-sosyal davranışlarının en karışıklarından biri olduğu fikrindedir. Çünkü fertte mevcut olan bütün kuvvetler organik bir bütün halinde esere teveccüh ederler. Ama bu kuvvetler söz konusu kişide göründükleri derecede esere yansımazlar. Dolayısıyla eserde bireyin şahsiyetini oluşturan kuvvetleri aynen aramak beyhude bir teşebbüs olur. Fakat ister ilk bakışta fark edilsin, isterse ilk bakışta anlaşılamayan bir mekanizma ile kendini gizlemiş olsun, bireyin şahsiyeti ve dolayısıyla da iç dünyası onun bütün edebi yaratıcılık kuvvetini esere bağlayan kilit taşını teşkil eder. (Siyavuşgil, 2015, s. 466).

Bir diğer önemli nokta da eserde yer alan karakterlere ait ruh hallerinin tamamının yazarın geçmiş yaşantısına bağlanmaması gerektiğidir. Nitekim Alper[3] de psikanalizdeki tüm diğer ruhsal süreçler gibi Sanat ve sanat yapıtının izlenmesi, yorumlanması sürecinin yalnızca çocukluk yılları yaşantılarına ve bağlanmasına, bunun hem sanatı hem de sanatçıyı oldukça kısıtlayıcı, doğru anlaşılmasını engelleyen indirgemeci bir bakış açısı olduğu gerekçesiyle

[2] http://www.elyadal.org/pivolka/22/edebiyat.htm
[3] ALPER, Yusuf (2008). "Freud'dan Bugüne Yaratıcı-Sanatçı Psikodinamiine Bakı", XI. Anadolu Psikiyatri Günleri Kongre Tam Metin Kitabı, 5-8 Haziran 2002, Çukurova Üniversitesi, Adana: E-Kitap, ss. 6-31

karşı çıkar. Alper'e göre yaratılan eser aynı zamanda sanatçının hali hazırdaki ruh hali ile bağlantılıdır. Sanatçıdaki nevrozun kökeninde çocukluk yaşantılarındaki anal dönem saplantısının olduğundan hareketle sanatçıyı; şizoid, histriyonik veya fanteziye eğilimli olarak değerlendirmek yanlı bir açıklama olacaktır (Alper, 2008: 9). Tarık Buğra da bazı sanatçılardaki nevrotik durumların genelleştirilmemesi gerektiği görüşünü ifade etmektedir. Nevrotiklik sanatçının ayrılmaz vasıflarından biri ya da onun kalitesinin bir göstergesi sayılamaz. Nevrotik olmayan yazarlar en az olanlar kadar iyidirler, hatta daha iyi oldukları bile söylenebilir: Hiçbir iptilaları ve sapıklıkları olmayan, ama ötekiler kadar, hatta onlardan da üstün sanatçılar, sanat dehaları mesela Goethe, mesela Tolstoy, mesela Leonardo da Vinci, Mikel Angello, Fuzuli, Baki, Nefi, Yahya Kemal, Şekspir, Anatol France, Pirandello, isben.. Saymaklabitmez." (Buğra, 1979, s. 234)

3.5. Psikoloji Nedir?

Psikolojinin aslında insanla birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Düşünen, sorgulayan, başkalarıyla kurduğu ilişkileri sınayan insan daha ilk çağlarda farkında olmadan psikolojiyle ilgileniyordu. Ancak bilimsel bir bakış açısının yoksunluğu nedeniyle ilk ve orta çağda insanoğlunun yaşamış olduğu psikolojik rahatsızlar doğaüstü güçlere ve kötü ruhlara bağlanıyordu. Psikolojinin diğer sosyal bilimlerden ayrılarak bağımsız bir disipline dönüşmesi ancak on dokuzuncu yüzyılın sonlarında mümkün olabilmişti. Bu tarihten itibaren laboratuvarlar, enstitüler, araştırma merkezleri kurulmaya başlanmış, üniversitelerde bölümler açılmış ve psikoloji başlı başına bir mesleki alan haline gelmiştir. (Jobert, 2009, s. 13-14)

Türkçeye Fransızca psychologie "ruhbilim" sözcüğünden alıntılanarak giriş yapan (Nişanyan) psikoloji kelimesi Türk dil Kurumu sözlüğünde „1. isim Ruh bilimi, ruhiyat. 2. Bir grubu, bir bireyi belirleyen hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü "Toplum psikolojisi". 3. Ruhsal. 4. edebiyat Herhangi bir edebiyat ürününde, kişilerin kişiliklerini belirleyen duyuş, düşünüş, davranış biçimi" şeklinde açıklanmaktadır.

Kelime anlamı ruhbilim olan psikoloji, davranışları ve bu davranışların kökeninde yatan zihinsel işleyişi, bilişsel ve duygusal süreçleri inceler (Jobert, 2009, s. 13). Psikoloji insan davranışları çerçevesinde, özellikle ferdin kendi bedeni ile ruhsal yapısı arasındaki etkileşimden kaynaklanan psişik olayları ve durumları analiz eder, psişik süreçlerin içsel ve dışsal etkiler altında nasıl değiştiğini incelemeye çalışır. Bir taraftan da, fert davranışları

arasındaki benzerlik ve farklılıkların nedenleri üzerinde araştırma yaparak insan kimliğinin tanınması için önemli veri ve malzeme toplar. (Eroğlu, Davranış Bilimleri, 2015, s. 9)

> Psikolojinin amaçlarının başında insan davranışlarını tanımlama gelir. Tüm pozitif bilimler ilk aşamada olguları ve bunlar arasındaki ilişkileri saptamak, sınıflandırmak ve kaydetmek amacındadır. Tüm bilimler gibi psikoloji de bu aşamadan sonra açıklamaya geçer. İnsan davranışlarını anlama ve açıklama aşamasında psikoloji, gözlem ve deney sonuçlarından genellemelere varmaya, davranışlar arasındaki nedensellik ilişkisini çözümleyerek yasalara ulaşmaya çalışır. Psikoloji, bize insan davranışlarını önceden kestirebilme olanağı da sağlamaktadır. Psikoloji, davranışları anlamaya çalışırken getirdiği açıklamalara dayanarak bir ölçüde insan davranışlarını etkileme ve kontrol etmeyi de başarabilir. (Sezer, 2017, s. 22)

Başlangıcından beri psikoloji bilimimin ilgilendiği temel konu aslında insan zihnidir. Zihin; algılama hatırlama ve düşünme faaliyetleri olduğu kadar bu faaliyetlerin heyecan ve motivasyonla olan karşılıklı ilişkilerini de ifade etmektedir. Psikologlar aynı olayı araştırıyor olsalar da olayı ele alma ve inceleme bakımından farklı yollar takip ederler. Bu da her birinin farklı açıklama seviyelerine sahip olmaları gibi bir durumu ortaya çıkarır. (Arkonaç, 2005, s. 24). Bu nedenle psikoloji her zaman birbiriyle koşut gitmeyen kollara ayrılmıştır ve her kol insan davranışlarını farklı açılardan ele alarak çözümleme çabası içerisindedir. Bu açılar şunlardır:

Psikobiyolojik yaklaşım, insan davranışlarını ve insan zihninin işleyişini, sinir siteminin, anatomik yapının ve genetik özelliklerin yardımıyla açıklamaya çalışır.

Psikanalitik yaklaşıma göre bireyin çocukluğundaki deneyimleri ve baskılanarak bilinçaltına itilen ihtiyaç ve arzuları, onun davranışlarının anlamlandırılmasında önemli rol oynar.

3.5.1. Edebiyat Psikolojisi ve Disiplinlerarasılık

Sosyal bilimler üst başlığı altında toplanan bilim dalları uzak ya da yakın, bir şekilde birbirleriyle bağlantılıdırlar. Bu bağlamda edebiyat da – ister sanat, isterse bilim dalı olarak düşünülsün- sosyal bilimlerin diğer dallarıyla ilişki içerisindedir. Edebi eserler her ne kadar kurmaca olsalar da kalem alındıkları dönemin ruhundan ve yaratıldıkları çevrenin şartlarından bir şekilde etkilenmişlerdir ve bunlardan bağımsız değildirler. "Nitekim edebiyat çatısı altında yer alan ürünler, toplumların inanç, yaşayış tarzı ile duygu ve düşüncelerini açığa çıkarır. Bunun dışında, insanlar arasındaki sosyal ilişki, din, mitolojik değerler, davranış biçimleri ve her türlü tabiat olayı da edebiyata yansıyarak yer bulur" (Aydın, 2009, s. 357). Bu özellikleriyle de çok farklı sosyal bilim dalları için önemli veri kaynakları olarak görülebilirler.

> "Edebiyat pek çok bilgiyi üstlenir. Robinson Crusoe gibi bir romanda tarihe, coğrafyaya, topluma, tekniğe, botaniğe, antropolojiye ilişkin bilgi vardır. Eğer bilmem hangi aşırı

> sosyalizm ya da barbarlık gereği biri dışında bütün bilim dallarımızın öğretimden dışlanması söz konusu olsaydı, kurtarılması gereken edebiyat dalı olurdu, çünkü edebiyat anıtı içinde bütün bilimler yer alırlar" (Bathes, 2008, s. 49)

İnsan hayatında meydana gelen hadiseler çoğu zaman karmaşıktır ve tek bir bakış açısıyla açıklanamazlar. Ulusoy'un[4] anlattığı öykü bu sava güzel bir örnek teşkil etmektedir:

> Karayollarında sık rastladığımız kazalardan birisi daha olmuş; alkollü olduğu ileri sürülen bir sürücü yol kenarındaki bariyerleri aşarak uçurumdan uçmuştur. Değişik disiplinlerde işinin uzmanı kişiler bu kazayı incelediklerinde şöyle yorumlarda bulunabilirlerdi herhalde. Psikolog, sürücünün sorumluluk duygusunun gelişmediğini öne sürebilirdi; sosyolog, toplumda giderek yaygınlaşan aşırı alkol kullanımının bir örneği olarak yorumlayabilirdi; karayolu mühendisi belki bariyerlerin malzeme seçimindeki hatadan bahsedecekti ve makine mühendisi de fren sistemindeki dengesizliğin analizini yapacaktı. Bütün bu uzmanlar tek başlarına kendi uzmanlık alanlarından hareketle isabetli yorumlar getirebilmekle beraber sonuçta sorunun çok yönlü niteliğine uygun bir yoruma ulaşılamayacaktı. Burada gereken ise farklı disiplinlerden kişilerin bir ekip olarak sorunun bütünselliğini koruyarak farklı yönlerinden irdelemesidir. Birden fazla akademik, bilimsel veya sanat disiplininin bir araya gelerek soruna yaklaşımları ve kendi aralarında oluşturdukları çalışma yaklaşım ve kuralları disiplinler arası yaklaşımın farklı düzeylerini oluşturur.

Dolaysıyla olaylara birden fazla disiplinin bakış açısıyla bakmak hem daha kapsamlı hem de daha doğru bilgiye ulaşılmasını sağlayabilir. Bu durum git gide bir seçenekten daha çok bir gerekliliğe dönüşmektedir. Nitekim Erkuş[5] ta Günümüzde, hangi bilim dalının nerede başlayıp nerede bittiğini kestirebilmek çok güç duruma geldiğini, Birbiriyle iç içe geçmiş pek çok alt dalların doğduğunu ve disiplinler arası çalışmaların her geçen gün kendini dayatmakta olduğunu ifade etmektedir.

Bu açıklamaların yanında Yıldırım ve Şimşek[6]"in (2008, 37-38) konuya ilişkin saptamaları konuyu serilmektedir:

> Disiplinler arası anlayış, insan davranışlarının karmaşık olduğunu ve ancak bir bütün olarak çalışılması durumunda gerçek davranışların ortaya çıkarılabileceğini savunur. "Bütüncül anlayış" geleneksel olarak bilime yön veren "mekanik anlayış"tan farklıdır. Mekanik anlayış, dünyayı birbirinden bağımsız küçük parçacıkların toplamı olarak görür. Bu anlayışa göre insan davranışı parçalara ayrılarak gözlenebilir ve ölçülebilir. Bu parçaların ayrıntılı bir biçimde çalışılması insan davranışının bütününü anlamaya olanak verir. Oysa bütüncül anlayış, insan davranışının birbirinden bağımsız alt birimlere ya da parçalara ayrılamayacağını, çünkü tüm davranışların birbiriyle etkileşim halinde olduğunu savunur. Bu çerçevede mekanik anlayışa göre yapılan çalışmalar insan davranışını tam olarak ortaya koyamayabilir.

Edebi eserlerin incelenmesinde disiplinler arasılık bir zorunluluk olmamakla birlikte daha geniş bir perspektiften bakarak çok daha detaylı ve ilginç analizler yapabilme imkânı sunduğundan dikkate alınması gereken bir yöntemdir.

---

[4] ULUSOY, Gündüz (2007). "Disiplinler Arası Araştırma ve Eğitim", (Editör: Coşkun Can Aktan), Değişim Çağında Yüksek Öğretim, Global Trendler – Paradigmal Yönelimler, İzmir: YaĢar Üniversitesi, s. 389-398.
[5] ERKUT, Adnan (2011). Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci, Ankara: Seçkin.
[6] YILDIRIM, Ali ve Şimşek,Hasan (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin.

BÖLÜM 4

ÇOCUKLUK DÖNEMİ, DOĞUM SIRASI ve KİŞİLİK TEORİLERİ

4.1. İlk çocuk psikolojisi

4.1.2. İlk Çocuğun karakteristik ve psikolojik özellikleri

İlk çocuğun psikolojik ve karakteristik özelliklerine girmeden önce "doğum sırası" kavramının ve onunla ilgili diğer alt başlıkların açıklanmasında fayda görülmüştür.

4.2. Doğum Sırası Kavramı

Bireyin yaşam biçimini ve kişilik özelliklerini belirleyen önemli değişkenlerden biri "doğum sırasıdır". Kişilik gelişiminde doğum sırasının etkisini ilk vurgulayan, Bireysel Psikolojinin kurucusu Alfred Adler'dir. Adler'e göre gerçek doğum sırası (actual birth order), ailedeki bir konumdur ve çocuğun aile içinde kardeşler arasındaki dünyaya geliş sırasını gösterir. Çocukların ileriki yaşamlarında belirleyici özelliklere sahip pozisyonlara (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) işaret eden doğum sırası geçmiş deneyimlerle ilişkili belirli özelliklere sahiptir(Kalkan & Koç, 2005, s. 46). Doğum sırası kavramını "gerçek doğum sırası" ve "psikolojik doğum sırası" olmak üzere iki alt başlık altında ele almak mümkündür.

4.2.1. Gerçek doğum sırası

"Gerçek doğum sırası" çocukların aile içerisinde tarihsel olarak dünyaya geliş sırasını ifade eden bir kavramdır (Çakır & Şen, 2012, s. 58). İlgili kavram yalnızca çocukların hangi tarihte dünyaya geldikleri ile ilgilenir, tamamen biyolojik ve rakamsal veri odaklıdır. Bunun dışında kalan hiçbir unsur dikkate alınmaz.

> "Adler de, gerçek doğum sırasından bahsederken kişinin aile içindeki yerini algılamasının yani psikolojik doğum sırasının daha önemli bir etken olduğundan söz etmektedir". (Campell, White ve Steawart, 1991 (aktaran Başaranoğlu 2011, s. 3).

4.2.2. Psikolojik doğum sırası

"Psikolojik doğum sırası, bireyin aile içinde kendisini algılayışı ve buna göre kendisini konumlandırmasıdır" (Kalkan & Koç, 2005, s. 46). Bir ailede ilk çocuk olarak dünyaya gelen kişinin bazı durumlarda ortanca veya küçük çocuğun yaşam tarzı ve tutum özelliklerini gösterebileceği, ailedeki psikolojik pozisyonun bireyin benlik algısıyla yakından ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Çocuğun, yetişmiş olduğu aile içindeki konumunu ve kendisini algılayışını belirleyen en önemli etmen, ailenin çocuğa karşı tutumudur. Çoğunlukla bireyin benlik algısıyla da yakından ilişkili olarak değerlendirilen psikolojik doğum sırası bireylerin kişilik gelişiminde ve çeşitli kişisel özelliklerini sergilemesinde etken olarak değerlendirilmektedir (Kalkan, 2005). Kısaca söylemek gerekirse psikolojik doğum sırası tarihsel verilerden ziyade çocuğun kendini nasıl algıladığı ile alakalıdır. Diğer bir ifadeyle, bir kişinin kardeşler dizisi içindeki yeri onun gerçek doğum sırasını verirken, bu dizide kendilerinin yerine ilişkin algıları ve konumlandırmaları psikolojik doğum sırasını gösterir (Çakır & Şen, 2012, s. 58).

Çocuğun yaşam biçiminin gelişiminde önemli rol oynayan psikolojik doğum sırasının, kişilik gelişiminde de gerçek doğum sırasından daha önemli görülmektedir. Adler'e göre, kişinin karakterini, dünyaya geliş sırasının değil, aksine kendisini aile içinde nasıl gördüğü belirlemektedir. Adler, aynı ailedeki çocukların, aynı çevre içine doğmadıklarını, ikinci doğan çocuğun ilk çocuktan farklı bir psikolojik ortama geldiğini belirterek psikolojik doğum sırasının önemini de ortaya koymaktadır. (Başaranoğlu, 2011, s. 3).

> Alfred Adler, doğum sırası kavramını ilk kullanan teorisyenlerdendir.[…] Adler, doğum sırası kavramını Bireysel Psikoloji çerçevesinde şekillendirmiştir. Stewart, Adler'in doğum sırasının bireyin hayat tarzına ve karakter özelliklerine önemli ölçüde katkısı olduğunu vurguladığını aktarmış ve Adler'in doğum sırasının öneminden bahsederken gerçek doğum sırasını değil psikolojik doğum sırasını kastettiğini belirtmiştir. Adler'e göre çocuğun karakterini doğduğu ortam ve çocuğun o ortamı yorumlama biçimi şekillendirmektedir." (Eckstein'den akt. Ay, 2014: 26)

4.2.3. Gerçek doğum sırası psikoloji ilişkisi

Daha öncede ifade edildiği üzere bir bireyin ilk çocuk olarak dünyaya gelmiş olması, onun mutlaka ilk çocuk özellikleri taşıması, ya da tarihsel bakımdan ortanca pozisyonunda olan çocuğun mutlaka ortanca çocuklara has özellikleri sahip bulunması anlamına gelmemektedir. Nitekim Çukurova üniversitesinde Başaranoğlu tarafından yürütülen çalışmada bunu doğrulamaktadır.

Çukurova üniversitesinde 421 üniversite öğrencisi ile Öğrencilerin Gerçek Doğum Sıraları İle Psikolojik Doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına ilişkin bulgular

elde etmeyi amaçlayan bir çalışmada ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Ki-kare testi aracılığıyla elde edilen veriler incelendiğinde, gerçek doğum sırası 153 olan ilk çocukların sadece 45'nin psikolojik doğum sırasının büyük çocuk, gerçek doğum sırası 151 olan ortanca çocuğun yalnızca 20 tanesinin psikolojik doğum sırasının ortanca çocuk olduğu görülmektedir. Aynı şekilde gerçek doğum sırası 111 olan küçük çocukların sadece 35 tanesinin psikolojik doğum sırasının küçük, gerçek doğum sırası 6 olan tek çocukların sadece 4'ünün psikolojik doğum sırasının tek çocuk olduğu görülmektedir. (Başaranoğlu, 2011, s. 71-72). Söz konusu rakamlar incelendiğinde gerçek doğum sırasına göre ilk çocuk olanların yaklaşık yalnızca üçte birinin psikolojik anlamda ilk çocuk özellikleri sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Yine benzer bir çalışma Campell, White ve Stewart tarafından psikolojik doğum sırası kavramını açıklamak ve gerçek doğum sırası ile arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 1991 yılında yürütülmüştür. Yaşları 16 ve 65 arasında değişen mezun veya devam eden 556 üniversite öğrencisi araştırmanın örneklemine alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlk doğan çocukların %40,2'si büyük çocuk psikolojik doğum sırasında, ortanca doğan çocukların %28,4'ünün ortanca çocuk psikolojik doğum sırasında, son çocukların %45,7'sinin küçük doğan psikolojik doğum sırasında, tek çocukların ise büyük ve küçük çocuk doğum sırasının yerini aldığı görülmektedir. Bütün örneklemin %39'u gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasında aynı sırada iken %61'inin gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasının farklı olduğu görülmüştür. Yine yaş ve cinsiyetin psikolojik doğum sırasına etkisi, bu araştırma da elde edilen diğer bulgulardır. Örneğin; küçük çocukların kendinden önceki kardeşin yaşı büyüdükçe tek çocuk psikolojik doğum sırası puanları yükselmektedir. Küçük çocukların ortanca çocukların yaşı büyüdükçe küçük çocuk psikolojik doğum sırası puanlarının daha fazla yükseldiği araştırmadan edinilen diğer bulgulardır. (Campbell vd'den Akt Başaranoğlu, 2015: 38-39)

Yukarıdaki her iki çalışmaya da bakıldığında ilk çocuklardaki gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırası arasındaki sapmanın oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmada %70 olarak ortaya çıkan bu sapma, yurtdışında yapılan bir araştırmada yaklaşık %60 civarlarında görülmektedir. Bu verilere dayanarak ilk çocukların psikolojik bakımdan her zaman ilk çocuklara ait karakteristik özellikleri taşımadıkları söylenebilir. Hatta rakamlara bakıldığında taşımama ihtimallerinin taşıma ihtimaline göre çok daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca her iki çalışmada ortaya konulan

rakamların bir birine yakınlığı ilgili araştırmaların sonuçlarının güvenilirliğini artırmakta ve dünyanın birbirine uzak farklı coğrafyalarda yaşasalar bile insan psikolojisine ait sorunların benzerlikler gösterdiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi gerçek doğum sırası ile psikolojik doğum sırası arasında farklılıklar bulunabilir. Bunun nedenini ise doğum sırası değişkenlerinin devreye girmesinde aramak gerekir. Çünkü bu değişkenlerin devreye girmesiyle birlikte gerçek doğum sırasına göre ilk sırada olmayan çocuklar psikolojik olarak ilk çocuk özellikleri taşıma eğilimi göstermektedirler. Leman'a göre doğum sırası değişkenleri şunlardır.

1. Aralık- çocuklar arasındaki yıl sayısı.
2. Her bir çocuğun cinsiyeti
3. Fiziksel, zihinsel veya duygusal farklılıklar- genler önemlidir.
4. Evlat edinmeler- bu daha çok çocuğun kaç yaşında evlat edinildiğine bağlıdır.
5. Her bir ebeveynin doğum sırası konumu
6. Ebeveynler arasındaki ilişki- kendi kişisel değerlerini çocuklarına aktarırken kullandıkları ebeveynlik tarzı.
7. Bir ebeveynin eleştirel gözü- çünkü sürekli eleştirilmek insanda iz bırakır.
8. Ölüm veya boşanmayla iki ailenin birbirine karışmasıyla oluşan bir üvey ailede belli doğum sıralaması koşulları çiğnenir akt. (Demiray, 2015, s. 31)

Eğer çocuklara arasındaki yaş farkı beş'in üzerindeyse bu sıralamanın psikolojik olarak değişebileceği anlamına gelmektedir.

Anna, 12 yaşında (ilk doğan kız)

Claire, 5 yaşında (ilk doğan kız)

Matty, 2 yaşında (bebek kız)

Bu teoriye göre gerçek ilk doğan aslında Anna'dır. Fakat gerçek doğum sırasına göre ortanca çocuk olan Claire de ilk doğan özellikleri taşımaktadır. Çünkü ablası Anna ile aralarında yedi yaş fark vardır. (Leman, 2008, s. 37)

Görüldüğü gibi çocuklar arasındaki yaş farkları da çocukların psikolojik doğum sıraları üzerinde etkili olmakta ve gerçek doğum sırasına göre ikinci olan bir çocuk, büyük kardeşiyle arasında belli bir yaş farkının olması durumunda psikolojik olarak ilk çocuğa ait özellikleri sergileyebilmektedir.

Psikolog Kevin Leman,a göre

> İlk çocuklar aşırı mükemmeliyetçi olmalarıyla tanınıyor. Ayrıca kendilerinden yaşlı insanlarla daha kolay anlaşabiliyorlar. Ortanca karmaşık Ortanca çocuklar, kardeşler arasında en karmaşık özelliklere sahip olanlar. Ortanca çocuklar, ağabey ya da ablalarından çok farklı. Bu kişiler, bütün ilgiyi ağabey ya da ablalarının topladığını hissederken, küçük kardeşlerinin de bütün aile içi disiplin kurallarından kurtulduğunu düşünüyor. Bu da ortanca çocuğun daha az ilgi gördüğünü düşünmesine yol açıyor. Ortanca çocuklar diğerlerine göre daha ketum, düşünce ve duygularını açıkça paylaşamayan kişiler olarak yetişiyor. Ortancalar, ailede "özel bir yerleri" olmadığını düşündükleri için arkadaşlığa daha çok önem veriyor. İnsanların duygularını okumak ve uzlaştırmak konusunda yetenekli olan ortancalar, olayın farklı yönlerini görebiliyor. Bağımsız ve yaratıcı özellikleri dikkat çekiyor. Sonuncu ün düşkünü Ailenin son çocukları, sosyal yönü baskın ve girişken bir kişilik taşıyor. Yayın tarihi: 21.07.2014 (hürriyet aile, 2014)

Kişilerin doğum sırası, karakter özellikleri üzerinde etkili olabilmektedir. Aşağıdaki şekilde olası bu etkiler gösterilmektedir.

Doğum Sırası	Karakter Özelliği
Tek Çocuk	Şımartılmıştır. Yetişkinlerin daha yetenekli olduğunu düşündüğü için kendini beceriksiz hisseder. Konumundan memnundur, kendini özel hisseder. Benmerkezcidir. İşbirliğini reddedebilir. İşlerini başkasının yapmasını bekler. İstedikleri olmazsa kendini haksızlığa uğramış hisseder ve bunları elde etmek için oyunlar oynar.
İlk Çocuk	Belli bir süre yalnız olduğu için ilginin merkezi olmaya alışkındır. İkinci çocuğun doğumuyla birlikte sevilmediğini ve ihmal edildiğini hisseder. Diğer çocuklar üzerinde üstünlük kurması gerektiği inanır. Doğru olmak, çoğunlukla kontrollü olmak önemlidir. Gelenek ve kurallara uygun davranarak ailenin dikkatini yeniden çekmeye çalışır. Başarısız olursa aykırı davranmayı seçer. Sorumluluk duygusu gelişmiştir ve cesaretlidir. Başkalarını korumaya ve onlara yardım etmeye çalışır.
Ortanca Çocuk	Ne büyük çocuğun haklarına, ne de küçük çocuğun ayrıcalığına sahiptir. Hayatı adaletsiz bulur. Sevilmediğini hisseder. Arada sıkışmış gibidir. Ailede yeri yokmuş gibi hisseder. Aile içinde problem çocuk olabilir. Uyumludur. Zamanla hem büyük hem küçük kardeşin üstesinden gelmeyi öğrenir.
Son çocuk	Tek çocuk gibi davranır. Herkesi kendinden daha büyük ve yetenekli görür. Kendini en küçük ve en zayıf hisseder, dikkate alınmayabilir. Kendi istediğini elde edebilmek için ailenin patronu olabilir. İşleri başkasının yapmasını bekler. Karar verebilir, sorumluluk alabilir. Aşağılık duygusu geliştirebilir ya da tam tersi davranıp diğer kardeşleriyle başa çıkmayı öğrenebilir. Hep bebek kalır. Eğer 3 kardeşin sonuncusuysa, ilk kardeşle daha iyi anlaşır.

Şekil 1. Kişilerin doğum sıralarına göre karakter özellikleri (Başaranoğlu, 2011, s. 16)

4.3. Kişilik Teorileri

İnsanların kişiliklerini kendilerine çalışma alanı olarak seçen bilim adamları bu konuda çeşitli teoriler geliştirmişlerdir. Bu teoriler Kişiliğin nasıl oluştuğu, hangi faktörlerin bu oluşumda etkili olduğu, çevresel etkenlerin ne derece rol oynadığı gibi konulara odaklanarak cevaplar aramışlardır. Ancak bu insanlar, bu teorileri oluşturma çabaları

sırasında, kendi dünya görüşlerinin, kültür kodlarının, hayat tecrübelerinin ve çevrelerinde en fazla karşılaşmış oldukları insanların davranış özelliklerinin etkisi altında kalmış olabilirler." (Eroğlu, 2015, s. 235).

4.3.1. Sigmund Freud

Sigmund Freud'a göre insan kişiliği alt benlik (id veya libido), üst benlik (superego) ve benlik (ego) gibi üç bölümden meydana gelmektedir. Alt benlik, insanların doğuştan getirdikleri, birinci dereceden tatmin edilmesi gereken ama yeterince tatmin edilmemiş olan biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçların depolandığı alandır. Bu bölüm insanların doğal dürtü ve hislerini temsil eder. Üst benlik, alt benliğin tam karşıtıdır. Fertlerin kültürel ortamdan kazandığı en asil düşüncelerini, dini ve ahlaki değerlerini, kısacası bütün iyi değerlerini temsil etmektedir. Kişiliğin üçüncü dilimi olan benlik ise, alt benlik ve üst benlik arasında bir nevi arabulucu görevi yapan ve bunların arasındaki ilişkileri düzenleyen bölümdür. Benlik alt benliğin bitmez tükenmez isteklerini, üst benliğin sınırlamaları elverdiği ölçüde fert ve toplum dengesini gözeterek karşılamaya çalışır. Örneğin yemek yeme isteği "açlık güdüsü"nün bir sonucudur (alt benlik). Ama bu isteğin meşru, ahlaki ve usulüne uygun bir biçimde (üst benlik) tatmin edilmesi gerekir. (Eroğlu, 2015, s. 236)

İnşaların kişilikleri arasındaki farklılıkların temel sebebi yukarıda bahsedilen bu üç kişilik dileminin bileşeninin her fertte farklı olmasıdır. Yani benliğin alt benlik ve üst benlik arasındaki arabuluculuğu her fertte ayrı seviyelerde meydana geldiğinden her insanın kişiliği de birbirinden farklı olmaktadır. (Songar, 1988, s. 36)

4.3.2. Alfred Adler

Adler'in teorisine göre kişilik, bireyin kendisine, diğer insanlara karşı geliştirdiği iktidar ilişkilerine dair duygu ve tutumların sonucu olarak gelişir. Psikoloji alanında kullandığı verileri cinsellik üzerine dayandığı ve biyolojik kökenli olduğu için reddeder. Ona göre insan devamlı olarak karşılaştığı insanlara, nesnelere ve olaylara hükmetmek, onları güdüm ve denetim altına almak arzusunu içinde taşır. Bu duygunun tatmin edilebilmesi ya da belirli bir doygunluk yaşanabilmesi için insanların çeşitli iktidar araçlarına ve imkânlarına (gelir, bilgi, statü, mevki ve makam, fiziki kuvvet ve görünüm) sahip olması gerekir. Fakat gerçek hayatta bu imkânlar eşitsiz bir şekilde dağıtılmışlardır ve dolayısıyla herkesin gerekli tatmine ulaşması mümkün değildir. "büyüklük ve üstünlük" duygusu yeterince tatmin edilmediğinden kişiyi bir yetersizlik ve aşağılık duygusu içine sokar. Bu

içgüdünün yeterince doyurulmamasının fertlerde yarattığı aşağılık ve yetersizlik duygusu çoğunlukla üstünlük ve büyüklük taslama şeklinde yansımaktadır. (Eroğlu, 2015, s. 240-241)

Adler ailenin çocuğun kişilik gelişimi üzerinde çok önemli rol oynadığı fikrindedir ve özellikle de "şımartılmış çocuk" ve "sevilmeyen çocuk" kavramları üzerinde durur. "şımartılmış çocuk" el üstünde tutularak büyütüldüğünden ve tüm ihtiyaçları hemen karşılandığından bunun gelecekte de olmasını beklemektedir ve sürekli olarak çevresine hükmetme eğilimi içerisindedir. Sevilmeyen çocuk ise sevgisiz ve düşmanca bir ortamda büyüdüğünden etrafında daima kendisine düşman kişiler görmeye alışmıştır. Yarın büyüdüğünde de çevresindeki insanların kendisine düşmanlık beslediği düşüncesinde olur. Geçimsiz ve düşmanca tavırları çevresi tarafından hoş karşılanmaz ve bu durum onun çıkarlarını yitirmesine yol açar. Çıkarlarının kaybolması ise geçimsizlik ve düşmanlık hislerini daha da tetikler ve bu kısır bir döngü halinde devam eder. (Eroğlu, 2015, s. 240-241)

4.3.3. Karen Horney

Horney'e göre kişiliğin temel elemanı kaygı ve korkudur. Bütün insanlar bu iki temel unsurla dünyaya gelir ve yaşarlar. Her insan bu korku ve kaygıları aşabilmek adına çeşitli faaliyetlerde bulunur. Bu faaliyetlerde geliştirdiği davranış kalıpları ve taktikleri işe yaramamış olsa bile en azından sinirsel gerginliğin azaltılmasını sağlayabilir.

Horney kaygı ve korkularla bahşedebilmek için geliştirilen davranış modellerini üç ana başlık altında ele almıştır: bunlardan ilki "sempatik-dışa dönük" diye adlandırdığı modeldir. Burada birey insanlara yaklaşarak sevgi ve yakınlık duyma suretiyle korku ve kaygılarını giderme çabası içerisindedir.

İkincisi (Antipatik-içe dönük) modeldir. Bu modelde insanlardan uzak durmak, onların arasına karışmamak ve yalnız hareket etmek bireyin korku ve kaygılardan korunma taktiğidir. Bu taktik insanın kendisini çevresinden tamamen soyutlayarak aşırı bir yalnızlık durumuna girmesi gibi olumsuz bir sonucu doğurabilir.

Üçüncüsü ise saldırgan ve öfkeli kişilik modelidir. İnsanlarla mücadeleye girmek, güçlü ve yenilmez olduğunu göstermek, her şeyi tartışarak ve kavga ederek elde etmeye çalışmak bu kişilik türünün korku ve kaygıları azaltma yöntemidir.

Horney'e göre ortalama her kişinin hayatında bu davranış kalıplardan bir kısmı diğerlerine göre daha baskın durumda olabilir. (Eroğlu, 2015, s. 246)

4.4. Fiziksel ve Genel Karakteristik Özellikler

Amerikalı bilim tarihçisi Frank Sulloway' de doksanlı yılların sonlarında binlerce kişinin biyografisini inceleyerek yapmış olduğu çalışmada dünyaya geliş sıralamasının bir insanın karakteri üzerinde etkili ve kalıcı bir rol oynadığı sonucuna varmıştı. Sulloway'e göre ilk çocuklar hayatları boyunca daha tutucu, güç ve düzen odaklı bir hayat sürerken, sonradan doğanlar yeniliklere daha açık ve daha asi idiler. Fakat söz konusu sonuçları yeterince güvenli bulmayıp şüpheyle yaklaşan bilim adamları da vardı. Leipzig Üniversitesinden Stefan Schmukle ve Mainz Üniversitesinden Boris Egloff Almanya, İngiltere ve Amerika'dan 20000 yetişkin insanın verilerini inceledikleri bir araştırma yaptılar. Uyumluluk, güvenilirlik, zekâ, duygusal dayanıklılık ve dışa dönüklük gibi kişisel özelliklerin araştırıldığı bu çalışmada elde edilen çalışmalar oldukça şaşırtıcıydı. Her üç ülkede de karakter özellikleri ve dünyaya geliş sıralaması arasında hiçbir ilişki bulunamamıştı. İlk doğanlar daha güvenilir veya duygusal açıdan daha stabil değillerdi. İlk çocuk olmayanlar da Daha katlanılabilir veya dışa dönük değillerdi. Yalnızca zekâ seviyesinde ilk doğanlar lehine küçük bir fark bulunduğu görülmüştü. (Beißwenger, 2015)

Peki, ilk doğan çocukların diğer kardeşlerine göre fiziksel özellikleri nasıldır? İsviçre de önceki yıllarda yapılan bir araştırma erkeklerde ilk çocukların sonrakilere göre daha kilolu oldukları, diyabet ve yüksek tansiyon gibi hastalıklara daha açık oldukları gibi sonuçları ortaya çıkarmıştı. Fakat kadınlarla ilgi bir araştırma yapılmamıştı. Auckland Üniversitesinden José Derraik ve meslektaşları İsveç doğum kütüğünü ve sağlık kayıtlarını esas alarak kadınlarla ilgili bu açığı kapattılar. İlgili çalışma 1973-1988 yılları arasında doğan ve genç yaşta hamile kalan 13,4069 kardeş çift üzerinde yürütüldü. Bu çalışmanın en büyük özelliği yalnızca kız kardeşleri hedeflediğinden gözlemlenen kadınlar arasındaki şartların aynı olmasıydı. Söz konusu araştırmada ilk çocuk konumunda olan kadınların daha yüksek bir indeksine sahip olduklarını ve dolayısıyla da kardeşlerine oranla aşırı kilolu olma oranlarının yüzde 29 daha fazla olduğunu ortaya koydu. Hatta aşırı kilolu ilk çocuklarda kardeşleriyle aralarındaki fark yüzde 40'a kadar çıkmaktaydı. (Podbregar, 2015)

İlk çocuklar üzerine önemli çalışmalara imza atan Leman'ın konuyla ilgili hazırlamış olduğu tablo ilk çocukların davranışları hakkında genel bir bilgi sunması açısından önemlidir ve aşağıda verilmiştir.

Tablo 1

İlk Çocuğun Özellikleri

Özellik	Olumlu yönleri	Olumsuz yönleri
Mükemmeliyetçi	Her şeyi iyi yapar.	Kendi performansına ilişkin acımasız ve tatminsizdir
Azimli	Hırslı, başar yönelimlidir.	Her zaman büyük baskı altındadır.
Organize	Her işin idaresini üstlenebilir.	Hayatında esnekliğe yer yoktur.
Bilimsel	Sorunları detaylı düşünüp çözüm bulabilir.	Bazen çok fazla düşünür, son derece ciddi olur.
Listeci	İşlerin yürümesini sağlar, gideceği yön bellidir.	Kendini sıkıştırır, listesinin kölesi olur.
Mantıklı	Kompülsif(tekrarlayan) davranışın tuzaklarından kaçınır	Haklı olmadığında bile haklı olduğuna inanır
Lider	Ailesinde, arkadaş çevresinde önemli rol oynar.	Çok şey yapması beklenir; herkes ona yüklenir.
Uyumlu	İyi bir insan olarak tanınır.	Kolayca kandırılabilen biri olarak tanınır.
Agresif	Hayatta hep öndedir, ona hayranlık duyulur.	Bencillik ve başkalarını hiçe saymaya meyillidir.

Kaynak: (Leman, K. (2008). *Kazanmak için doğanlar.* İstanbul: Final Kültür Sanat yayınları.)

Çalışmanın bu aşamasında ise ilk çocukların en göze batan halleri olan başarı, kıskançlık duygusu, sorumluluk duygusu, ailenin beklentisi ve anne-baya öfke gibi beş alt başlık altında incelenmesi öngörülmüştür.

4.4.1. Başarı

Yapılan Araştırmalar ailenin en büyük çocuklarının IQ'larının küçük kardeşlerinkine oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Norveç'te 2007 senesinde 250000 gençle yapılan bir araştırma, ilk doğan erkek çocukların küçük erkek kardeşlerinden ortalama 2,3 daha fazla IQ' ya sahip oldukları sonucunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmacılar bu duruma yol açan faktörlerin genetik olmadığını, aksine çevresel faktörlere bağlı olduğunu düşünüyorlar. Büyük çocukların genellikle küçük kardeşlerine bir şeyler öğretmeleri

onların bilgiyi akılda tutmalarını kolaylaştırıyor ve dolayısıyla da zihinsel gelişim süreçlerini olumlu anlamda tetikliyor. Ayrıca ailelerde çocuk sayısının artması ailelerin çocuklarına daha az ilgi göstermesine yol açıyor.

Fakat bu başarı yalnızca IQ seviyesi ile sınırlı değil. İlk çocuklar sadece okulda değil, profesyonel hayatlarında da kardeşlerinden daha başarılı oluyorlar. New York Üniversitesi bilim adamlarından psikolog Ben Dattner'a göre, ilk doğanlar başarı odaklı çalışmaya ve ailelerini memnun etmeye önem veriyorlar. Bununla birlikte, araştırmaya göre, evde kendilerinden küçük kardeşlerine bakarak onlara hükmetmeyi daha küçük yaşlarda öğrendiklerinden otorite sağlamakta ve liderlik rollerinde daha başarılılar.

Bu konudaki bir başka çalışma ise Belçikalı psikologlar Vassilis Saroglou ve Laure Fiasse'ye ait: Adı geçen bilim adamları *"Kişilik ve Kişisel Farklılıklar"*adlı dergide 2003 yılında yayımlanan makalelerinde ilk doğan çocukların daha sorumlu, daha hırslı ve daha geleneksel olduklarını beyan ettiler. Sonra doğanlar ise, genellikle daha işbirlikçi ve özellikle de daha asi olmalarıyla biliniyorlar. (Kearns, 2016)

ABD'li psikolog Kevin Leman da, ailenin ilk, ortanca ya da son çocuğu olmanın insanın kişiliğini etkilediğini ileri sürmektedir. İlk çocukların doğal olarak liderlik özelliklerine sahip olduğunu söyleyen psikolog, tek çocukların da kendilerinden daha büyük kişilerle iyi anlaştığını ifade ediyor. CBS'in haberine göre kardeşlerin doğum sırası, karakterlerinin gelişimi üzerinde doğrudan etkili oluyor. Kardeşlerin en büyüğü olmak ya da tek çocuk olarak büyümek, farklı karakter özellikleri gelişmeye neden oluyor. İlk göz ağrısı Ailenin ilk çocuğu, dolayısıyla kardeşlerin en büyüğü olmak, kişinin liderlik vasfını geliştiriyor. Amerikan başkanlarının yarısından fazlasının ilk çocuk olmaları bunun kanıtı. İlk çocuklar ayrıca güvenilir, bilinçli ve mükemmeliyetçi kişiler olarak tanınıyor. Sürprizlerden hoşlanmıyor ve biraz da agresif özellikler taşıyorlar. İlk çocuklar ailenin "örnek çocuğu" olarak da görüldüğü için, başkalarının onayını alma, kabul görme ihtiyacını fazlasıyla hissediyorlar. (hürriyet aile, 2014)

Araştırmalara göre Amerika başkanlarının ve Nobel kazananların ezici bir çoğunluğu ilk çocuk. Aynı şekilde ilk 23 NASA astronotunun 21'i ilk veya tek çocuk. 7 Mercury astronotunun tamamı ilk çocuk. USA Today, dünyanın en büyük CEO organizasyonlarından Vistage'tan üyelerinin doğum sırasını araştırmasını istedi. Vistage'in yapmış olduğu çalışmaya toplam 1582 üye geri dönüt verdi. Elde edilen sonuçlar ilk doğan çocukların CEO olma konusundaki başarılarını açıkça ortaya koyuyordu. Bu sonuçlara göre Vistage üyesinin yüzde 43'ü ilk çocuklardan meydana gelmekteydi. İkini en başarılı

grubu yüzde 33 ile ortanca çocuklar oluşturuyordu. En başarısız gözükenler ise yüzde 23'lük bir orana sahip olan son çocuklardı. Yine USA Today'ın bir CEO panelinde yaptığı küçük çaplı araştırmada da yukarıdakiyle benzeşen sonuçlara ulaşılmıştı. Toplam 155 CEO'nun yer aldığı çalışmada en büyük çoğunluğu yüzde 59 ile ilk çocuklar teşkil etmişti. Onları yüzde 23 ile ortanca çocuklar takip etmişti. Sonuncu çocuklar da yüzde 18 ile en küçük grubu oluşturmuşlardı. (Sözer, 2012)

4.4.1.1. Doğum Sırası ve Başarı İlişkisine Yönelik Kuramlar

Doğum sırasının yaşam deneyimlerimize etkisi üzerine bilinen ilk çalışma 1874'te Darwin'in kuzeni Sir Francis Galton tarafından yapılmıştır. Galton, araştırmasına konu ettiği 99 bilim insanının %48'inin tek ya da en büyük oğul olduğunu tespit etmiş. Galton bu verilerden hareketle ailenin büyük oğlu olmanın yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediği kanaatine varmış. Fakat o dönemin anlayışına uygun olarak kız çocukların hesaba katmamış olması araştırmanın bilimselliğine gölge düşürmüş ve haklı olarak bilim dünyasında gereken kabulü görmesini engellemiştir. Galton çıkış noktası olarak doğru bir noktadan hareket etmiş ve ilk bu alandaki ilk çalışmayı yapmış olsa başka araştırmaları tetikleyecek bir teori ortaya koyamamıştır. Bu yüzden de Modern doğum sırası çalışmalarının temeli Galton'a değil Alfred Adler'in teorilerine dayanmaktadır. (Ürkmez, 2013)

4.4.1.1.1. Birleşme Teorisi (Confluence Theory)

Zajonc ve Markus (1975) tarafından önerilen Birleşme Modeli, aile içindeki sürekli değişen entelektüel ortamın çocuklardaki zihinsel gelişimle ilişkisini açıklayan bir modeldir. Gerçek doğum sırasına göre ilk doğanların avantajlarını hesaplamak için basit bir matematiksel formül kullanır. İlgili teoriye göre İlk doğan çocuklarda ebeveynlerin tüm dikkati onların üzerinde yoğunlaşmıştır, bu dikkatin paylaşılması gerektiren bir durum yoktur. Daha sonra doğan çocuklar ise bu avantajı asla yaşamazlar. Onlar ebeveynlerinin ilgisini diğer kardeşleri ile paylaşmak zorundadırlar. İlk doğan çocuklar daha fazla yetişkin diline maruz kalırlar. Daha sonra doğanlar ise kardeşlerinin daha az gelişmiş konuşmalarına maruz kalırlar. Üstelik dilsel ortam daha fazla çocuk aileye girdikçe giderek daha az olgunlaşmaktadır. Büyük ailelerde bulunan çocukların daha düşük IQ puanlarına sahip olmasının nedeni de budur. Aileye daha çok çocuk girdikçe, genel entelektüel ortam daha az olgunlaşır. Bu, neden büyük ailelere ait ilk doğanların ve büyük çocukların, ilk

ailelere göre daha küçük IQ'lara ve küçük ailelerin daha büyük çocuklarına sahip olduğunu açıklar. İlk doğanlar (ve genel olarak yaşlı kardeşler) genellikle soruları cevaplamak ve küçük kardeşlerine bir şeyler açıklamak zorunda kalırlar. Özel ders verme eyleminin daha büyük çocukların bilişsel olarak bilgileri işlemesine yardımcı olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca, başkalarına bir şeyler öğretmek çocukların sözel ve bilişsel yetenekleri üzerinde olumlu katkı yaptığı bilinmektedir. Çok nadir görülen durumlar dışında, en küçük kardeşler kardeşlerini eğitmek için fırsat bulamazlar. (Esping, 2018)

> Liang, 1995 yılındaki çalışmasında ailenin entelektüel seviyesinin nasıl hesaplanacağını açıklamıştır. Bir ailenin entelektüel seviyesi 100, yeni doğan çocuğunki ise 0 olarak kabul edilir. Hiçbir çocuk olmadan önceki entelektüel çevre şu şekilde hesaplanır: (100+100)/2=100. Anne ve babanın entelektüel seviyeleri 100'er puan kabul edilir ve aile iki kişiden oluştuğu için, 2'ye bölünerek ailenin entelektüel seviyesine ulaşılır.
>
> İlk çocuk doğduğunda bu çocuğun aileye katkısı 0 olacak ve entelektüel çevre hesabı şu şekilde olacaktır: (100+100+0)/3=67. Aileye yeni bir bireyin katılmasıyla aile sayısı 3'e çıkmış ve buna bağlı olarak entelektüel seviye 67'e düşmüştür. İkinci çocuk doğduğunda, ilk çocuğun entelektüel seviyesi 40; ikinci çocuğun ise 0 kabul edilerek hesaplanır: (100+100+40+0)/4=60. Çocuk sayısının artmasıyla birlikte entelektüel seviye daha da düşerek 60'a gerilemiştir.
>
> Üçüncü çocuk doğduğunda ise ilk çocuğun entelektüel seviyesi 50'e yükselmiş olur. İkinci çocuğunki 30; son doğan çocuğunki ise 0 kabul edilerek hesaplama yapılır: (100+100+50+30+0)/5=56. Bu örnekten görüldüğü gibi ilk doğan çocuk yüksek seviyeli(67 puan) bir entelektüel çevreye doğarken; son doğan çocuğun doğduğu ortamın entelektüel seviyesi düşüktür (60 puan) Akt. (Ay, 2014, s. 27-28)

Bu teoriye göre aileye her katılan yeni bireyle birlikte ailenin toplam entelektüel seviyesi azaldığından ilk çocukların payına düşen entelektüel birikim daha fazladır ve bu onları sonradan doğanlara göre daha avantajlı kılmaktadır.

4.4.1.1.2. Kaynak Bölünmesi Modeli (Resource Dilution Theory)

Blake (1981) tarafından önerilen ve Downey (2001) tarafından hazırlanan bu Kaynak Dilüsyon Modeli, hem ilk doğan çocukların daha yüksek IQ puanları hem de üniversite nüfusu ve seçkinler arasında ilk doğanların belirgin ağırlığı için açıklamalar sunmaya çalışır ve bunları üç ana başlık altında toplar:

Ebeveynlerin kaynakları sonsuz değildir: Kaynaklar arasında para, kişisel dikkat ve kitaplar gibi kültürel nesneler bulunur. Ebeveynlerin kaynaklarını nasıl kullandıkları konusunda kendi takdirleri vardır, ancak ihtiyaç duyulduğunda mutlaka daha fazlasını yaratamazlar.

Diğer kardeşler, herhangi bir çocuğun aldığı ebeveyn kaynaklarının payını azaltır: Ebeveynler, kaynaklarının% 100'ünü tek bir çocuk veya kardeşleri henüz gelmemiş olan bir ilk çocuğa ayırabilir. Birden fazla çocuğu olan ebeveynler kaynaklarını buna göre bölmek zorundadır. Örneğin, bir çocuğu üniversiteye göndermeyi göze alabilecek

ebeveynler iki çocuk gönderemez. Bu, üniversite popülâsyonundaki ilk doğanların fazla temsil edilmesine ilişkin bir açıklama sunabilir.

Ebeveyn kaynaklarının çocukların eğitim başarısı üzerinde önemli bir etkisi vardır: Çevrenin göreceli zenginliğinin bilişsel gelişimi etkilediği varsayıldığından, yüksek öğretimin bireylerin hayattaki başarısında önemli bir rol oynadığı FDE düşünülmektedir. Seçkin bireyler (özellikle bilimsel ve teknik alanlarda) hemen hemen her zaman yüksek bir tahsile sahiptirler. (Esping, 2018)

Sonuç olarak, ailenin büyüklüğü arttığında ebeveyn kaynakları ve ailedeki her çocuğa sağlanan girdiler de azalmaktadır. Büyük ailelerde her çocuğa küçük ailelere kıyasla daha az ebeveyn kaynağı düştüğünden, bu durumun daha kötü çocuk sonuçlarına yol açtığı varsayılmaktadır. Kardeşler tarafından paylaşılamayan ebeveynlerin ekonomik ve maddi kaynakları (kolej parası gibi) ailedeki çocuk sayısı arttıkça hızlı bir şekilde azalır. (Jæger, 2009, s. 3)

Fakat bunun tam tersini, yani Aile genişlemesiyle çocuk başına düşen kaynak payının azalacağını iddia eden çalışmaların aksine, sonradan doğan çocukların ilk çocuklara göre maddi imkânlar bakımından daha çok imkânlara sahip olduğunu iddia eden tezler de vardır. Eğer ebeveynler, ilk doğumda çok gençse o dönemde maddi olanakları düşük olacak ve ilk çocuklar için ayrılan kaynaklar da düşük olacaktır. Yaşam döngüsü içerinde, aile gelirlerinin de artmasıyla küçük kardeşler büyüklere göre daha fazla kaynağa sahip olacaklardır. Büyük çocukların aile bütçesine katkı sağlamak için eğitim hayatlarına erken son vererek, çalışma hayatına girmeleri de büyük kardeş için olumsuz; küçük kardeş için olumlu bir durumdur. (Ay, 2014, s. 31)

4.4.1.1.3. Katkı Teorisi

Page & Grandon (1979), doğum düzeni ve IQ arasındaki nedensel bağlantıyı açıklamak için "katkı hipotezini" önermiştir. Bu hipotezin savunucuları, ebeveynlerin IQsu veya sosyoekonomik statü gibi diğer faktörlerin, hem ailelerin büyüklüğünden hem de düşük IQ'dan sorumlu olabileceğini söylemektedir. Yapılan kesitsel çalışmalarda yüksek doğum oranının düşük IQ’ ya neden olduğu gibi bir izlenim doğsa da, bu gerçekçi değildir. Ebeveynlerin düşük IQ'lu olmaları da daha fazla çocuğa sahip olmalarına sebep olmuş olabilir. (Esping, 2018)

Bu teoriye göre büyük ailelere mensup çocukların entelektüel açıdan daha dezavantajlı olmaları ailelerinin sosyo-ekonomik statüleri ve mensubu oldukları etnik grup nedeniyle de olabilir. Ana kitleye göre azınlık durumunda olan etnik yapılar genelde maddi açıdan daha kötü durumda olduklarından, içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik şartlar çocukların zihinsel gelişimine olumsuz yansıyabilir. (Liang, 1995, s. 15)

4.4.2. Kıskançlık Duygusu

İlk çocukların kendilerini kötü hissetmelerinin ya da diğer aile bireyleri ile kurdukları iletişimin sorunlar yaşar hale gelmesinin en önemli nedenlerinden biridir kıskançlık duygusu. Kıskançlık her ne kadar arzu edilmeyen bir duygu ise de insan doğasının yapısı açısından olağan bir duygudur. Yetişkin insanlarda dahi çok sık rastlanan bu ruh halinin henüz daha çocuk yaşlarda olan bir bireyde görülmesini son derece doğal karşılamak önemlidir. Öncelikle çocuklardaki bu kıskançlık duygusunun kaynağına inmek gerekir.

Baydar'ın altı yaşındaki okul öncesi çocuklarla yapmış olduğu bir araştırmada çocukların davranışları ve bilişsel gelişimleri gözlemlenmiştir. Buna göre ilk çocuklarda annelerinin hamilelik döneminde ve kardeşlerinin dünyaya gelmesinden sonra korku ve agresiflik gibi duygular artış göstermektedir. Ayrıca anne ve ilk çocuk arasındaki olumlu karşılıklı etkileşim de bu dönemde azalma eğilimi içerisine girmektedir. (Baydar, 1997)

İlk çocuklarda kardeşlerinin doğumundan sonra sık sık rastlanan kıskançlık ve güvensizlik duygusunun kaynağı yeni gelen kardeş değildir. Tam tersine annesinin kendisiyle eskisi gibi ilgilenememesinin yarattığı anneyi kaybetmiş olma duygusu veya korkusudur. (Baydar, 1997)

Abarbanel de Baydar ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Abarbanel'e göre ilk çocukların kardeşlerinin doğumunda diğer zamanlara göre daha kırılgan olmalarının nedeni annenin aşırı meşguliyeti nedeniyle kendileriyle ihtiyaç duydukları düzeyde ilgilenememesidir. Bu nedenle kaygıların kaynağı yeni bir rakibin gelmesinden ziyade, annenin ilgisinin eskisine göre çok azalmış olmasındadır. Kıskaçlık, rekabet gibi hislerin kardeşler arasındaki karşılıklı ilişkiyle birebir bir ilişkisi yoktur. Anne-ilk çocuk arasındaki etkileşimin yoğunluğunun ve kalitesinin düşürmüş olması böyle bir duruma sebep olmaktadır. (Abarbanel, 1983)

Nadelman ve Begun (1982)[7] tarafından yapılan bir araştırma da ilgili tezi desteklemektedir. Söz konusu bilim insanları 53 tane aileyi ikinci çocuklarının doğumundan ve ölümünden önce incelemişlerdir. İncelenen ailelerdeki İlk çocukların yaşı iki buçuk ile beş buçuk arasında değişiyordu. Buna ek olarak bir de 17 ailelik bir kontrol grubu oluşturuldu. Kontrol grubundaki aileler tek çocuklu idiler ve ikinci bir çocuk beklemiyorlardı. Çalışmanın ölçümleri hem direk gözlemler hem de anket formları aracılığıyla yürütüldü. Buna göre ikinci çocuklarını doğuran annelerin ilk çocuklarına karşı daha olumsuz hisler taşıdıkları ve daha çok stres altında oldukları ortaya çıktı. Bu olumsuz hislerin en yoğun olduğu dönem doğumdan birkaç hafta sonraki zaman aralığıydı. Ayrıca çocukların cinsiyetlerine göre vermiş oldukları tepkiler de farklıydı: erkek çocuklar kendilerini geri çekip içine kapanırken, kız çocukları daha bağımsız tavırlar sergiliyorlardı.

Yine benzer bir çalışma Leichtmann (1985) tarafından yülütülmüştü. İlgili çalışmada Leichtmann iki kardeşi üç yıl boyunca ev ortamlarında gözlemlemiş ve ilk çocuğun kardeşimin gelişimine etkisini bulmaya çalışmıştı. Çalışmanın sonuçlarına göre ikinci çocukların birinci çocuğun annesiyle yakınlaşma süreci içinde doğmaları gelişim psikolojisi açısından uzun vadeli ve kalıcı çatışmalara yol açıyordu. Ayrıca Leichtmann'a göre düşmanlık ve rekabet ikinci çocuk doğduğunda değil, ikinci çocuğun daha otonom hale geldiği ve ilk çocuk tarafından davetsiz misafir olarak algılandığı dönemde daha da artıyordu.[8]

İlk çocuk öncelikle tek çocuk olduğundan anne-babanın tüm ilgisi ona aittir. Fakat aileye yeni bir bireyin gelmesiyle bu durum allak bullak olur. Bu nedenle yeni doğan kardeş aslında bir düşman olarak doğacak ve ilk çocuğun hayatı bundan sonra sürekli yeni kardeşi ile bir statü kazanma mücadelesi şeklinde geçecektir. Ailesinin kendisine yönelik ilgisinin azalması veya kesilmesi durumunda kendini terk edilmiş hissederek kardeşini kıskanmaya başlayacaktır. Kıskançlık çocuğun sevdiği ve güvendiği kişilerden beklediği ilgi, sevgi ve şefkat eksikliğine karşı verdiği doğal bir tepkidir. Kıskançlık duygusunda korku ve kızgınlık birlikte yaşanır. Anne ve babayla olan ilişkinin eskisi gibi seyretmemesi onu tedirgin yapar ve ebeveynlerinin sevgisini kaybetmekten korkar. Çocukta kıskançlık duyguları ile birlikte hem kardeşine hem de anne babasına karşı gizli düşmanlık duyguları yerleşmeye başlar. Bu durumda çocuk saldırganlaşarak kardeşine zarar verme eğilimi

[7]Nadelman L., Begun A. (1982): The effect of the Newborn on Older Sibling: Mother´s Ques-tionnaires. In: Lamp M., Sutton-Smith B. (1982): Sibling Relationship. Hillsdale, New Jersey, p.12-36
[8]Leichtmann M. (1985): The Influence of an older Sibling on the Seperation-Individuation Process. Psychoanal. St. Child, 40: 111-161

içerisine girebilir. Ya da bebeklere daha çok ilgi gösterildiğini düşünerek emekleme, bebek gibi konuşma, biberonla beslenme, altını ıslatma, parmak emme vb. davranışlar gösterebilir. Gerekli önlem alınmazsa bu durum çocuğun ruh sağlığının bozulmasına kadar gidebilir. (alper, 2002, s. 48-49)

> En büyük çocuk, genel olarak gösterilen ilgiden en büyük payı alır ve bir süre tek çocuk olduğu için, ilgi odağı olması nedeniyle şımartılır. Bağımlı olmaya, çok fazla çalışmaya ve hep önde olmak için çaba göstermeye eğilimlidir. Bununla birlikte sahneye bir kardeş çıktığında kendini ilgi odağının dışında bulur. Artık tek veya özel değildir. Yeni gelenin adeta davetsiz misafir olarak, alışık olduğu sevgiyi elinden aldığına inanmaya hazırdır. (Corey'den akt. Demiray, 2015: 2)

4.4.3. Sorumluluk Duygusu

İlk çocuk psikolojisinde sorumluluk duygusu da oldukça önemli bir rol oynar. Çünkü onlar daha küçük yaştan itibaren bu duyguyla karşılaşmak zorunda kalmışlardır. Bunun en basit örneği kardeşlerine bakmaları gereken durumlardır.

> "Çok çocuklu ailelerde anne – babalar ev içinde başka bir işle uğraşmak zorunda kaldıkları zaman küçük çocuklarının bakımı için kısa süreli de olsa diğer çocuklarından yardım isterler. Peki, bu yardımlaşma tatlılıkla mı yoksa hüsranla mı sonuçlanır? Büyük çocuklar, kardeşleri ile ilgilenmekten çoğu zaman keyif alırlar. Bu sorumluluğun verilmesi kısa süreli ise büyük çocukların kendilerini iyi hissetmelerini sağlar. Çünkü bu sorumluluk, anne ve babanın onlara olan güvenini gösterir. Fakat süreler 25-30 dakikayı geçmeye başlarsa oynanan oyunlar, hareketli oyunlara dönüşür ve boğuşmaya, güreşmeye kadar varır. Küçük çocuk bir şekilde ağlar ve büyük kardeş azar işitir. (ipek, 2014)

Bu ilk çocuğun kendini kötü hissetmesine neden olur. Aslında kardeşine bakarak annesine yardımcı olmakta ve onun yükünü hafifletmeye çalışmaktadır. Böyle bir çabanın ise normalde ödüllendirilmesi ya da en azından takdir edilmesi gerekir. Fakat bunun tam tersinin yapılarak azarlanmış olması onu çok üzer.

> Tatlılıkla başlayan durum acı şekilde biter. Durum, kötüleşmeye başlayınca büyük çocuğun kardeşine bakışı olumsuzlaşır. Bir süre sonra ise kardeşe göz kulak olmak çekilmez bir görev gibi algılanır. Aile ne kadar eşit davransa da çocuk için kardeş, tacını kaptırdığı biridir. Ayrıca her ne kadar ağabey veya abla olmuşsa da büyük çocuk da hala bir çocuktur."(İpek, 2014)

Ebeveynlerin çocuklarını aslında yapmak zorunda olmadıkları veyahut ta daha ileriki yaşlarda tanışmaları gereken sorumluluklarla çok erken yaşlarda tanıştırıyor olmaları ilk çocuklardaki sorumluluk duygusunun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu duyguyla yetişen çocuklar kendilerini sürekli çevrelerinde meydana gelen her şeyden sorumlu hisseden insanlara dönüşebilmektedir.

Yazmış olduğu "Büyükler ve Küçükler kitabında Fransa'daki çocukların doğum sırasına göre karakterlerini inceleyen yazarı Marc Sznajder, 5 Eylül 2011'de Le Figaro'da yayımlanan bir haberde her 10 anneden 9 unun küçük çocuğun daha bağımsız, daha dışa dönük, ama - daha kararlı olduğunu, Büyük çocuğun ise daha içine kapalı ve daha kaygılı olduğunu dile getirmektedir. Burada dikkat çeken bir başka noktada büyük çocuğun melankolik olma durumudur. Doğum sırası konusunda oldukça önemli çalışmalara imza

atan ilk psikologlardan Alfred Adler büyük çocukların sürekli taşıdıkları aşırı sorumluluk hissi nedeniyle daha küçük yaşlarından itibaren onları hiç terk etmeyen bir melankoli hissine sahip olduklarını söylüyor. (Sözer, 2012)

Sözer (2012) Bu görüşlerinin çeşitli forumlarda yazan kişilerin görüşleriyle somutlaştırmaktadır: örneğin C.A. isimli kişi büyük çocuk olmayı "hep ezilen olmak" şeklinde tarif etmekte, diğer kardeşlerinin daha rahat büyüdüğünü, kendisinin ise hep ağır sorumluluklar altında ezildiğini, horlandığını düşünmektedir: "Kardeşine ders çalıştır, o küçük sen ona bakacaksın, teneffüste kardeşine bak, ona örnek ol, ödevini yaptır vs." gibi komutlar büyük çocuğun hep ezilen olması sonucuna yol açmaktadır. Evin en büyüğü olan bir başka abi ise şunları söylemektedir: "Çoğu kez kardeşimi giydirmekten ve ödevini yaptırmaktan nefret ederdim, çünkü benden daha çok sevildiğini düşünürdüm. O en küçük olduğu için ailem onu sevmekte haklıydı. Ben feda edilmiştim. Bu da sizi içinize kapanık, mutsuz ve güvensiz yapıyor."

4.4.4. Ailenin Beklentisi

İlk çocuklar için hayatı zorlaştıran ve kendilerini baskı altında hissetmelerine neden olan en önemli unsurlardan bir tanesi de ailenin çocuktan olan beklentileridir. Çocuğun bu beklentilere cevap verebildiği ölçüde değerli olduğuna veya ailesi tarafından sevildiğine inanması durumunda, çocuğun ruh hali olumsuz gelişmeler yaşayabilir. Daha öncede ifade edildiği gibi bu beklentiler çocuğun okul ve iş hayatında daha başarılı olmasını sağlayabilir. Fakat bununla birlikte yaratacağı baskının da büyük olacağı gerçeğinin unutulmaması gerekir.

İlk çocuk doğduğunda, anne ve babanın maddi ve manevi kaynaklarının yüzde 100'üne sahip oluyor. Anne baba, tüm sahip oldukları varlıkları tek çocukları için kullanıyor, tüm zaman, ilgi ve sevgileri tek çocuğa yöneliyor. Yine araştırmalara göre ilk çocukların eğitimine genelde daha fazla yatırım yapılıyor, ilk çocuklar daha iyi üniversitelere giriyor ve okul hayatlarında daha başarılı oluyorlar. Dolayısıy1a iş hayatında da daha başarılı oluyorlar. Tabii ebeveynin de büyük çocuktan başarı beklentisi oluyor. Bu beklenti büyük çocuğu başarılı olmaya teşvik ediyor ama aynı zamanda ilk çocuklar daima performans ve başarı kaygısı yaşıyorlar (Sözer, 2012). Maddi ve manevi kaynakların tamamına sahip olma iddiası belli bir süreliğine de olsa aslında doğru bir iddiadır. Çünkü çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade etiğimiz gibi gelen her kardeşle birlikte ilk çocuğa ayrılan zamanda azalmaktadır.

Ayrıca anne babalar ilk çocuklarına yönelik birçok beklenti içerisinde bulunmaktadırlar. Ebeveynler ilk çocuktan onun arkadan gelen diğer tüm kardeşler için iyi bir rol model olmasını beklemekte ve bunu davranış ve sözleriyle sık sık dışa vurmaktadırlar. İlk çocuk her zaman en akıllı, en iyi davranışlı, en güzel görünen, en itinalı en güçlü olmalıdır… Devam etmeye gerek var mı? Böylesine uzun bir beklentiler listesi karşısında çocuğun bu beklentilere karşılık veremeyerek başarısız olması şaşılacak bir şey mi? (Leman, 2008, s. 81). Çocuğun yalnızca bir çocuk olduğunu göz ardı edip ona bir yetişkinmiş gibi rol model görevi yüklemek aslında çocuğu ait olduğu dünyadan koparıp alarak, henüz daha tam manasıyla idrak edemediği yeni bir dünyaya yollamaktır. Rol model olma telkinlerinin sürekli tekrarlandığı bir aile ortamında çocuğun kendini özgür hissetmesi mümkün değildir. Çünkü onun daima yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır ve bu duygudan kendini soyutlayarak kendisi olamaz. Çocukluğun gerektirdiği sorumsuzluk ya da özgürlük duygusunun yaşaması çocuğun gelecekteki ruh sağlığı açısından son derece önemlidir. Çünkü bu durum onu bir yetişkinden ayırt eden en temel ayrıcalıklardandır.

Leman'a göre ilk çocuklar ebeveynlerinin bu yüksek beklentilerini yerine getirebildikleri sürece bir sorun yoktur. Ama ilk çocuklar kendilerinden beklenenleri asla yerine getiremeyeceklerini hissettiklerinde sorun çıkar. Çünkü bu gerçekdışı beklentiler onları hayatlarının sonuna kadar takip eder (Leman, 2008, s. 81). Ailenin beklentilerini karşılayamama korkusu çocuğun kendisine olan güvenini azalmasına ve sürekli olarak bir kaygı içerisinde yaşamasına neden olur. Bu kaygı zamanla çocuğun yalnızca ruhsal değil fiziki olarak da sağlık sorunları yaşamasına yol açabilir. Hatta bu durum bir müddet sonra çocuğun hayattaki tek amacının ailesinin beklentilerine cevap vermeye dönüşmesi bir sonucu ortaya çıkarabilir.

Herkesin de bildiği gibi hayat risk alma üzerine kuruludur. Arabaya binmekten kasaptan et almaya kadar birçok eylem kendi içerisinde belli riskler barındırır. Arabanın binmenin riski arabayla kaza yapmaktır. Kasaptan et almanın riski ise etin bozuk yada çok yağlı çıkmasıdır. Özellikle de iş hayatı çok sayıda risk içerir ve bazen büyük şişler başarabilmek için büyük riskler almak gerekebilir. Bu açıdan bakıldığında da ilk doğan çocuklar küçük kardeşlerine göre dezavantajlı bir konumdadırlar. Psikolog Aylin Sezer, "Küçük çocukların, büyük kardeşlerine göre daha riskli davranışlarda bulunuyor. İlk çocuklar, anne ve babanın beklentilerini yerine getirme sorumluluğunun ağırlığı ile başarı odaklı olarak, risk içeren davranış ve planlardan kaçınıyorlar. Diğer yandan, küçük kardeşler, ailede tepki yaratabilecek davranışlarla, anne ve babanın ilgisinin bir kısmını çekmeye çalışıyor. Daha

cesur olan küçük kardeşler, yetişkin yaşamlarında da, başarısızlık kaygıları daha az olduğu için, daha riskli adımlar atabiliyorlar“ diyor. (Sözer, 2012). İlk çocuklar şirket yöneticisi olacak özellikler taşırken, ortanca çocukların daha fazla girişimci ruha sahip olmaları (hürriyet aile, 2014) aslında bu risk alma ya da almama durumunun bir sonucudur.

4.4.5. Anne Babaya Öfke

İlk çocuklar söz konusu olduğunda üzerinde durulması gereken noktalardan biri de anne-babaya öfkedir. Burada özellikle ebeveynlerin daha küçük oldukları için ikinci veya diğer çocuklara yapmış oldukları muamele önemli bir rol oynamaktadır. “Küçük çocuk büyük çocukta yapılamayanların yapıldığı, küçük diye korunan, sorumluların onun yerine getirilen, bu nedenle de daha yetersiz ve şımarık olabilen çocuktur” (Sözer, 2012). Küçük çocuğa bu denli geniş bir hareket alanının tanınmış olması büyük çocuğun kendine haksızlık yapıldığı duygusuna sahip olmasına ve bu haksızlığın kaynağı olarak gördüğü anne babasına karşı öfke duymasına neden olmaktadır.

Tüm ilk çocukların duyduğu şeyler

“onun ne yaptığı umurumda değil, sen büyüksün.”

“Erkek kardeşini yanında götür.”

Kız kardeşini beladan uzak tutamaz mısın?

Bu nasıl örnek olmak?

Senden biraz daha fazlasını bekliyorum genç adam.

Ne zaman büyüyeceksin sen?”

O senden küçük. Daha anlayışlı olmalısın.” (Leman, 2008, s. 77)

Tüm bu cümleler ilk çocukta kardeşinin kendisinden daha çok sevildiği ve anne baba nezdinde daha değerli olduğu izlemini meydana getirebilir. Bu izlenimin doğal sonucu olarak çocukta anne babaya karşı öfke ve nefret gibi duygular ortaya çıkabilir. Aşağıda geçen ifadeler veya benzerleri ilk çocuklar ve ebeveyneler arasında sık sık rastlanan sözlerdir.

Nasıl oluyor da o asla bir şey yapmak zorunda kalmıyor?

Onun gitmesine iziz vermeyeceksin değil mi?

Onun yaşındayken benim gitmeme asla izin vermezdin.

O neden benimle gelmek zorunda? Evde oturamaz mı?

Eğer bunu ben yapsaydım, ömür boyu evden çıkamazdım.

Anne, onu odamdan çıkarır mısın lütfen? (Leman, 2008, s. 77)

İlk çocuklar bu sözlerle kendileri ve kardeşleri arasında ayrımcılık yapıldığını ve kendilerinin haksızlığa maruz kaldığını anlatmaktadırlar. Daha küçük olanın koruyup kollanması hayatın doğal akışı itibarı ile normal bir durum olsa bile İlk çocuk açısından bakıldığında bu bir haksızlıktır. Özellikle de aralarındaki yaş farkı çok azsa ilk çocuğun bu durumu anlaması daha da zor olmaktadır.

İlk çocukların ebeveynlerle ilişkilerinin sağlıksız bir zeminde yürümesine neden olan En önemli faktörlerden biri de eleştiridir. "Pek çok ilk çocuk eleştirel ebeveynlerle büyür, bu eleştirileri de hayatları boyunca onlara eşlik eder. Bu durum onlara kusurları – başkalarının yanı sıra kendirlerinkileri- bulma ve büyütme yeteneğini kazandırır."(Leman, 2008, s. 110). Anne –Baba'nın kötü niyetli olmasalar dahi çocuklarının yaptıkları her şeyi eleştirmeleri zamanla çocukların kendilerine olan güvenlerini sarsan bir törpüye dönüşebilir. Çocuklar ellerinden hiçbir şey gelmediği, hiçbir işi tam olarak yapamadıkları hissiyatına kapılabilirler. Ve bunun devamında bir özgüven eksikliği ortaya çıkabilir ve bu eksiklik çocuğu ömrünün sonuna kadar takip eder. "İşte bu yüzden, eleştiri, ilk çocuğun zayıf noktasıdır. İşte bu yüzden, pek çok ilk çocuk kendilerini başarısızlığa hazırlayan bezgin ya da mağlup mükemmeliyetçilerdir. Çocukken mükemmeliyetçi anne-babaları için hiçbir şeyi yeterince mükemmel yapamadıklarını öğrendiler, öyleyse neden canlarını sıksınlar ki?" (Leman, 2008, s. 110). Böylelikle yetersizlik hissi yaşamaya başlamayan çocuk bir müddet sonra hiç bir şeyi önemsemeyen, vurdumduymaz biri haline gelir. Çünkü anne babasını ne yaparsa yapsın memnun edemeyeceği duygusu artık zihninde yer etmiştir.

Büyük çocukların birçok dezavantajı da vardır. Öncelikle, ilk doğan çocuklar büyük baskı altındadır. En büyük çocuk üzerindeki baskının çoğu disiplin ve birçok durumda da cezalandırma şeklindedir. İlk çocuklar, kendilerinin tüm kurallara uymalarına karşın kardeşlerinin daha rahat yetiştirildiğini düşünürler. Gerçek olan şudur ki, her yeni doğan çocukta kurallar biraz daha gevşetilir. Disiplinin yanı sıra, ilk çocuklar işlerin çoğunu da yüklenmek zorunda kalır. Ailede bir iş yapılacaksa ilk başvurulan ilk çocuklardır. Çoğu zaman da küçük kardeşler bakmak zorunda kalırlar. Ebeveynler, ilk doğan çocuklarından çok fazla şey beklerler. (Leman, 1997: 56-58).

BÖLÜM 5

ROMANLARIN ÇÖZÜMLEMESİ

5.1. Eser İncelemesi Bölümü

5.1.1. Muzaffer İzgü'nün Hayatı, Sanatı ve Dili

Öykü Mercan tarafından yayınlanmış olan "Muzaffer İzgü Öykülerindeki Söylem Biçeminin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Uygunluğu" adlı araştırmada İzgü'nün Hayatı, Sanatı ve Dili şu şekilde aktarılmaktadır (Mercan, 2018, s. 14-17).

"29 Ekim 1933 tarihli Adana doğumlu olan Muzaffer İzgü, gecekondu mahallesinde çocukluğunu geçirmiştir. Ailesinin durumu kötü olan İzgü, çocukluğu boyunca para kazanabilmek için şeker, mısır satmış, işçilik yapmış, fırınlarda çalışmıştır. İlkokul eğitimini Adana'da tamamladıktan sonra, öğretmeninin tavsiyesi üzerine Diyarbakır Öğretmen Okulunda tamamlayarak öğretmenlik hayatına başlamıştır. Eşiyle öğretmen okulunda tanışmış ve okul bittikten sonra Diyarbakır'da öğretmenlik yapmıştır. Diyarbakır'daki Türkçe öğretmenliği tecrübesi İzgü için önemli bir başlangıçtır. O dönemde, eşiyle birlikte Türkçe konuşmayı bilmeyen Diyarbakırlı çocuklara Türkçe öğretmişlerdir. Diyarbakır'dan sonra başka illerde görev yapıp, 1979 yılında emekli olduktan sonra yazarlık kariyerine Aydın'da başlamıştır. İlk eserleri yerel gazetelerde yayımlanan İzgü, tiyatro, radyo oyunları ve mizah dergilerinde yayımlanan yazılarıyla yazarlık kariyerini devam ettirmiştir. Yazdığı ilk yazılarda dahi mizah ve eleştiri ögeleri yer almaktadır. Mizahi yönünün en ağır bastığı eserleri Akbaba karikatür dergisinde yayınlanmıştır. Yayınevi tarafından yayımlanan ilk kitabı Gecekondu (1970)'dur. Zıkkımın Kökü (1988) isimli eseri senaryolaştırılarak film haline getirilmiştir. Öyküleri dışında, tiyatroya olan ilgisi sebebiyle de Nejat Uygur için İnsaniyettin isimli tiyatro oyununu kaleme almıştır. Ökkeş ve Anneannem serileri en çok ses getiren çocuk kitapları olmuştur. Yazarlık hayatı boyunca 28 öykü kitabı, 52 çocuk kitabı yazmıştır. 21 Ağustos

2017 tarihinde, uzun süredir mustarip olduğu ve tedaviyi reddettiği karaciğer kanseri sebebiyle hayatını kaybetmiştir." (Mercan, 2018:14-15)

5.1.2. Muzaffer İzgü'nün Sanatı

"Muzaffer İzgü'nün sanatı saf gülmece ya da eleştiri değildir. Sanatıyla ilgili sorular sorulduğunda verdiği yanıt, eserlerinin kara komedi olduğudur. 'Konuyu kolay bulurum, çünkü bizim memleketin nesine baksanız mizah… Ama salt, güldürmek için değil. Zaten sevmem mizahın böyle olmasını, düşündürmeli mizah, kara olmalı…' (Köklügiller, 2010:228). İzgü'ye göre bir eser sadece güldürmek ya da mizah amacıyla yazılamaz. O, gülmecenin düşündürmesi ve hatta okuyan kişiyi hüzünlendirmesi gerektiğine inanmıştır. Ona göre gülünecek olaylar karşısında hüzünlenebilmek ve hüzünlü olaylar karşısında da gülebilmek önemlidir. Eserlerinde, toplumun çarpıklıklarını ortaya çıkartmayı hedeflemiştir. Ancak bunu apaçık vermemiş, eleştirisini mizahi öğelerin arkasına gizlemiştir (Uyguner, 2005:21). Öyle ki Talat Halman 1993 yılında Muzaffer İzgü'ye İt Adası adlı eserini tebrik için yazdığı mektubunda şöyle demektedir: 'Yeni bir mizah mimarisi yaratıyorsunuz, bu eserde. Toplumun eleştirisi ve evrensel duyguların yansıtılması bakımından yaman bir kudrete erişiyorsunuz.' (Uyguner, 2005:123). Aynı zamanda yazdığı öykülerde kendi çocukluğunun ve hayatının izleri vardır. İlk yayımlanan kitabı Gecekondu kendi çocukluğunu, yaşadığı evin ve yoksulluğun yansımasıdır. Kendi hayatından ve bilhassa çocukluğundan etkilendiğini şöyle dile getirir: 'O çocukluk yıllarında, çektiğim sıkıntılar da etkilemiştir belki beni…' (Köklügiller, 2010:228).

Muzaffer İzgü'nün toplumun aksak yönlerine karşı yaptığı iğneleyici tespitleri en çok öykülerinde gözler önündedir. Mehmet Atilla, İzgü ile ilgili yazmış olduğu yazısında, sanatından şu şekilde bahsetmektedir:

'Hangi olay örgüsünü yazarsa yazsın, yaşamın gerçekleri ile İzgü'nün umut aşılayan gülmece birimleri eninde sonunda bir araya geliyor ve ortaya yazara özgü bir biçem çıkıyor çünkü. Kaldı ki Muzaffer İzgü'deki gülmece, zorlama bir gülmece değil, evrensel çelişkilerden doğan sağlıklı bir gülmece… İşin içine ülkemizin yakasını bir türlü bırakmayan siyasal baskılar ve yerel çarpıklıklar da girince, ister istemez kendisini ezilenlerin yanında konumlandırıyor ve bir tür direnç düzlemi oluşturuyor. Belli ki İzgü'nün edebiyat anlayışı, 'sorgulayarak güldürmek' üzerine kurulu. İnsan ilişkilerinin bozulduğu, zehirlendiği yerlere iğneyle kuyu açmaya, oraya hoşgörünün, dayanışmanın,

sevginin ve barışın ilacını akıtmaya çalışıyor. Parmak basılan bu sorunlu bölgeler, bir avuç azınlığın değil, geniş halk yığınlarının sorunları.' (Atilla, 2017:317).

İzgü eserlerinde her zaman güncel mevzuları yakalamayı hedeflemiş ve başarmış bir yazardır. Demirel döneminde yazdığı öykülerde o günlerin toplum ve siyasi yaşamanı eleştirirken, bunu sürekli kılmayı başarmıştır. 2000'li yıllarda, yine toplumsal ve siyasal olaylara olan eleştirisini getirmeyi başarmış, 2009 yılında 'Anamı da Aldım Geldim', 2009 yılında 'Hamdolsun Açız', 2013 yılında 'Çapulcu musun? Vay Vay' öykü kitaplarını yazarak Türkiye'nin nabzını tutmaya devam etmiştir. O gücüyle, her gün bir yenisi yaşanan trajikomik olayları, gittikçe ötekileştirilen bireylerin yaşamlarını ve toplumun geldiği noktayı eleştirel bir üslupla okuyucuya sunuyor (Binyazar, 2017:216).

Toplumsal ve siyasal eleştiriler yaptığı eserleriyle pek çok ödül kazanmıştır. Kullandığı dil ve öykücülüğü ile Türk dili araştırmaları yapan TDK ve Türk dilinin öğretimi ile ilgilenen TÖMER'den de ödüller almıştır. 1978 yılında Donumdaki Para adlı hikâye kitabıyla Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü, 1997 yılında TÖMER'in En Başarılı Çocuk Kitapları Yarışması İkincilik ödülünü kazanmıştır." (Mercan, 2018:15-16)

5.1.3. Muzaffer İzgü'nün Dili

"Muzaffer İzgü öyküleri ve diğer eserleri incelendiğinde kullanılan dilin yalın ve günlük konuşma dili olduğu görülecektir. Yazarın eserlerinde günlük konuşma dilinin kullanılması, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen okurlar açısından hem avantaj hem de dezavantaj olacaktır. Günlük dilin kullanılması öğrenilen teorik bilginin pratiğe dökülmüş halini görmek açısından avantaj olsa da yazarın seçmiş olduğu bazı kelimeler, Türkçede çok yaygın kullanılmayan, sadece bazı yörelere özgü kelimeler ve kullanımlardır. Bu konuda İnanç'ın yapmış olduğu çalışmada vardığı sonuç yöresel ağız ve konuşma diline ait kelime kullanımının çokluğu, hedef kitle için anlatım bozukluğuna sebebiyet vereceği yönündedir (İnanç, 2004:162).

Genel olarak kullandığı dile bakıldığında, Uyguner (2005)'in kitabında da detaylıca değindiği üzere atasözü, deyim, yerel sözcükler, yeni sözcükler, ikilemeler, argo her ne kadar kullanmaktan kaçınsa da yabancı sözcükler ve alıntılar İzgü'nün eserlerinde rastlanan sözcük türleridir. Evin Eroğlu'nun İzgü'nün mizahi diliyle ilgili yapmış olduğu yüksek lisans tezinde vardığı sonuç da bunu kanıtlar niteliktedir: Mizahi, anlatımı sağlamak için edebî sanatlardan, Türkçenin zengin kelime hazinesinden, edebi ürünlerden ve kelime oyunlarından faydalanır (Eroğlu, 2008:184). "Bu anlamda bakıldığında dil

eğitiminde kelime öğretimi açısından oldukça zengin bir kaynak olduğu, sadece içeriğe bakılarak söylenebilir.” (Mercan, 2018:17)

5.2. Roman Hakkında Bilgi ve Romanın Tahlili

5.2.1. Gençlik Romanı

Çalışmanın bu bölümünde Gençlik Romanı kavramı ele alınacaktır. Fakat söz konusu türe geçmeden önce Gençlik romanının da içinden çıktığı Roman konusuna ana hatlarıyla değinilmesinde fayda görülmektedir.

Roman en genel anlamıyla “İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür” şeklinde açıklanmaktadır (TDK, 2018). İlk kez Fransız edebiyatında kullanılmaya başlanan ve köken olarak da Latince olmakla birlikte Fransızcada yerini bulan ‘roman’ kavramı, halk arasında yaşatılmakta olan sözlü gelenek metinlerinden yola çıkarak sanatçılar tarafından kaleme alınan metinler için ad olmuştur. Edebiyat tarihçileri roman türünün Batıda oluşum sürecinin Cervantes’in Don Quichotte’u ile tamamlandığını kabul ederler (Kahraman, 2013, s. 161-162). “Roman (sıfat olarak) dilbilgisinde, Latince`den üremiş olan diller ve (isim olarak da) bilginlerin kullandığı dil dışında kalan ve herkesin konuştuğu halk dili anlamına gelirken (eski edebiyatta), roman - yani, aşağı yukarı halk- dilinde yazılmış, nesir veya nazım, gerçek ya da uydurma menkıbe (récits) anlamını almıştır.” (Özön, 1985, s. 17). Romanın “bütün sanat dalları içinde insan hayatını, insan denen esrarengiz varlığın şekilden şekle giren psikolojik dünyasını, tarafımızdan öğrenilmesi, bilinmesi, görülmesi ve sezilmesinin zevk verdiği bizim dışımızdaki insanları ve hayatları tutarlı ve gerçekçi olarak anlatabilme kabiliyeti olan en yaygın tür” (çıkla, 2002, s. 113) olması, romanın aynı zamanda dünyada en çok okunan edebi tür olmasına neden olmuştur.

Alan yazını incelendiğinde çocuk ve gençlik edebiyatı hakkında çok kesin ve herkesin katıldığı tanımlamaların olmadığı, birçok farklı ya da birbirine benzeyen tanımların yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum aslında biraz da söz konusu tanımlamayı yapan kişinin ilgili edebiyata hangi bakış açısıyla yaklaştığı ile ilgilidir. Yapılan tanımlama Edebiyat sosyolisi, gelişim psikolojisi, edebiyat estetiği veya pedagoji ağırlıklı olabilir (Asmus, 2018) ve tanımlamanın ağırlık merkezine göre tanımlamanın içeriği de değişmektedir.

Yetişkin edebiyatı okuru genel olarak yetişkinlerdir. Çocuk ve ilk gençlik edebiyatını ise okur düzeyi bakımından iki çocuklar ve yetişkinler olmak üzere iki gruba ayırmak gerekir. Bu nedenle çocuk ve ilk gençlik edebiyatına ait eserlerin incelemesinde genel edebiyatın kuram ve yöntemleri de kullanılabilir. (şirin, 23). Yine benzer şekilde kaminski de genel edebiyat için geçerli olan şeylerin çocuk edebiyatı için de geçerli olması gerektiği fikrindedir. "Edebiyat için geçerli olan bütün estetik tasnif şemaları ve edebiyat sosyoloji ile ilgili şartlar çocuk edebiyatı için de geçerlidir." (Kaminski, 2009: 86)

Üstten'göre Gençlik edebiyatı, konu ve biçim bakımından Birleşmiş Milletlerin standart tanımında belirttiği 15 ile 24 yaşları arasındaki gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun, eğitici ve eğlendirici özelliklerinin yanı sıra gençlerin edebî zevklerinin gelişmesine katkı sağlayacak eserler için kullanılır. (Üstten, 2015, s. 155). Ülkü ise (1985: 459), gençlik edebiyatını "Konu, içerik, sorunların ele alınışı ve biçim bakımından, çeşitli yaş basamaklarındaki gençlerin ve çocukların ilgi ve merak düzeyine uygun, edebi, eğlendirici, öğretici olma özelliklerinin yanında, estetik bakımından da hoşa gidecek şekillendirme ile yetişmekte olanların sanat zevklerinin gelişmesine hizmet etmesi beklenen ve çoğu kere dolaylı olarak eğitici karakterli eserler" olarak tanımlar. (Ülkü, 1985, s. 459)

Çocuk veya gençlik edebiyatı çocuklar ve gençler tarafından okunan edebiyattır. Bu gerek Çocuklar ve gençlerin kendiliğinden severek okudukları, gerekse çocuklar ve gençlere uygun okuma malzemesi olarak görülen ve onlara sunulan edebiyatı içine alır. Kurmaca ve kurmaca olmayan kitapların yanı sıra, dergiler, dinleme kitapları ve tiyatro eserlerini de çocuk ve gençlik edebiyatı kapsamına girer. Teorik olarak yetişkin edebiyatının tüm türleri çocuk ve gençlik edebiyatında görülebilir. Bilhassa resimli kitap, şiir, masal, destan, çizgi roman, kısa hikaye, dergiler gibi kısa düzyazı formları yanında roman gibi uzun düz yazı türleri de gözdedir. (Kautt, 2012)

Maier çocuk ve gençlik edebiyatı arasındaki sınırı çizerken 11. Yaşı, yani ergenliğin başladığı dönemi sınır olarak almıştır. Ama bu sınırı çizerken bireylerin fiziksel ve ruhsal gelişimlerindeki farklılıkların göz alınması gerektiğini, dolayısıyla bunun kişiden kişiye farklılık gösterebileceğini eklemeyi de ihmal etmemiştir. Ayrıca Maier gençlik edebiyatı kavramını hem çocuklar hem de gençler için yazılmış eserlerin üst başlığı olarak kullanmaktadır (Maier, 1987, s. 12). Kurt ve Meier ise çocuk ve gençlik edebiyatı kavramlarını ayırırken farklı bir sınırlama yapmışlardır. Söz konusu bilim insanlarına göre 12 yaş ve altındaki çocuklar için yazılan eserler çocuk edebiyatı kapsamına girerler. 13 ve 16 yaş grubu arasındakiler ise kategorik olarak gençlik edebiyatı şeklinde tanımlanmalıdır.

Yine Maier'de olduğu gibi Kurt ve Meier de gençlik edebiyatı ifadesinin çocuk ve gençlik edebiyatına dahil edilen eserlerin üst başlığı şeklinde kullanıldığı görüşündedirler. (Franz & Meier, 1978, s. 154)

Franz ve Meier Çocuk ve gençlik edebiyatına ait eserleri başlıca üç kategori altında ele almışlardır. Bunlar şunlardır:

- Çocuklar ve gençler için Yetişkinler tarafından kaleme alınan tüm metinler (yalnızca "edebi" metinler değil)
- Çocuklar ve gençler tarafından okunan tüm metinler
- Çocuklar ve gençler tarafından çocuklar ve gençler için kaleme alınmış tüm metinler (Franz & Meier, 1978, s. 154)

Fakat Rutschmann aynı kanaatte değildir. Ona göre hedef kitleleri gençler ve çocuklar olan metin türleri çocuk ve gençlik edebiyatı kavramı altında toplanabilir. Buna yetişkinler için yazılmış olup daha sonra geçler veya çocuklara göre uyarlanan eserler de bu kategoriye girebilir. Ama bizzat çocuklar veya gençlerce kaleme alınan eserler bu sınıflandırmaya dahil edilemezler (Rutschmann, 2019). Malte Dahrendorf' ise çocuk ve gençlik edebiyatını iki ana gruba ayırmaktadır: birincisi "çocuklar ve gençler için özel olarak yazılmış ve / veya yayınlanmış edebiyat"tır. İkincisi ise özellikle çocuklar ve gençler için yazılmamış, ancak bu grup tarafından okunan eserleri kapsamaktadır. (Dahrendorf, 1980, s. x)

Yukarıda da görüldüğü gibi çocuk ve gençlik edebiyatı alanında çok sayıda birbirine benzeyen veya benzemeyen görüş mevcuttur. Burada dikkat çeken olay bahsi geçen farklı fikirlerini tartışmaların iki ana nedende toplanıyor olmasıdır. Birinci tartışma konusu çocuk ve gençlik edebiyatı diye anılan türün hangi yaş grubuna hitap ettiğidir. İkinci tartışma konusu ise ilgili edebiyatın neleri kapsayıp kapsamadığıdır. Bunlarla birlikte bir de çocuk ve gençlik edebiyatı diye ayrı bir edebiyat türünün olup olamayacağı hususunda yaşanan tartışmalarda vardır. Şirin bu tartışmaları kısaca şöyle özetlemektedir.

a. İlk çağlardan bu yana çocuğun edebiyatla çocukluktan sonraki dönemde tanışmasını savunan görüşün bugün artık taraftarı kalmamış gibidir.
b. Genel 'edebiyat kamusu'nun ağırlıklı görüşü ise edebiyatın bütünlüğünden hareketle çocuklar için ayrı bir edebiyat olmadığı tezine dayanmaktadır. Çocuk edebiyatının çocuğun küçümsenmesi anlamını içerdiğini ve ikincil duruma

itilmesine itiraz edenler, “çocuk, edebiyatı anlar” görüşünden hareketle çocuk edebiyatına çekinceli yaklaşıyorlar.

c. Çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi edebiyatı kabul edenler ise edebiyatla çocuk edebiyatı arasında derece farkı olduğunu görüşlere dayanak noktası yapıyorlar.
d. Çocuk edebiyatını savunanlar ise, çocuklar için yapılacak edebiyatın konu, içerik ve öz bakımından ‘çocuğa göre’lik ve ‘çocuk gerçekliği’ ölçütlerine dayalı farklı bir edebiyat olması gerektiğini ileri sürüyorlar.
e. Çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi edebiyatı kabul eden edenler, edebiyatın bütünlüğünden hareketle, çocuk edebiyatını bir dönemle sınırlı bir edebiyat kabul ediyorlar. (Şirin 2016, 20)

Avrupa açısından bakıldığında Çocuk ve Gençlik edebiyatı en geniş anlamıyla, yani bugünküne benzer bir anlayışla orta çağdan bu yana mevcuttur. Ama daha dar bir sınırlandırma yapmak gerekirse çocuk ve gençlik edebiyatının başlangıcını 18. yy.ın ikinci yarısı olarak alabiliriz. Kitap basımının artık kolaylaşması ve ucuzlamasıyla kitapların ulaşılabilirliği artmış ve böylece çocuk ve gençlik edebiyatına ait eserler geniş halk kitlelerine ulaşmaya başlamıştı. (Asmus, 2018)

Türk edebiyatında 19. yüzyıla kadar doğrudan gençler izin yazılmış eserlerden ve çocuk-genç ayrımından söz etmek Sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri arasında gençlerden bahseden eserler bulunmakla beraber bu eserler, nasihat etme ve yol gösterme dışında bir amaç taşımaz. Bu nedenle Türk edebiyatında son dönem gençlik edebiyatına kadar, gençlik edebiyatı eseri olarak sadece konusu gençler olan veya gençlerin de okuyabileceği eserler gösterilebilir. Nasiha-nâmeler, 17. yüzyılda Nâbî'nin Hayriyye adlı eseri, 18. yüzyıl şairlerinden Sümbülzâde Vehbi'nin Lutfiye adlı manzum eseri, çocuk edebiyatı eserleri olarak gösterilen, ancak gençlik dönemine dikkat çeken ilk eserler olması bakımından gençlik edebiyatına dâhil edilebilecek önemli eserlerdir. 19. yüzyılda çeviri eserler yoluyla Batı edebiyatının çocuk ve gençlik edebiyatı örnekleri de tanınmaya başlar. (Üstten, 2015, s. 159)

Batılı edebi türlerin ithal edildiği Tanzimat yıllarından bu yana ise birçok yazar, genç kesimin ilgisini çekecek veya genç kesime ulaşmayı hedefleyen metinler üretmiştir. Her ne kadar dağınık da olsa roman, öykü ve şiir türleri içerisinde örnekleri görülen bu metinlerin çeşitliliği, aslında Türk edebiyatında "gençlik edebiyatı" dâhilinde yer alan eserler bulunduğunu işaret eder. Ahmet Midhat, Ömer Seyfettin, Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa gibi yazarlar bu noktada öncülük üstlenmiş olup son yıllarda Muzaffer İzgü, İpek

Ongun, Gülten Dayıoğlu, Canan Tan, Ahmet Günbay Yıldız ve Ayşe Kulin gibi isimler, gençliğin ilgisini çeken üretken yazarlar arasında ön plana çıkmaktadır (Erzen, 2016, s. 242)

İncelediğimiz 186 sayfadan oluşan gençlik romanının 14. baskısı 2014 yılının Nisan ayında Bilgi Yayınevi tarafından basılmıştır. Kitabın birinci ve ikinci baskısı 1997 yılında yine aynı yayınevi tarafından yayınlanmış ve son baskısı olan 15. baskı 2018 yılında okuyucuyla buluşmuştur.

Tek bölüm halinde yazılmış olan eserin anlatıcısı "Gözlemci Bakış Açılı" bir durum sergilemektedir "o" (üçüncü şahıs) anlatıcı türünde eseri kaleme almıştır. Olay zamanı toplam 3 gün sürmektedir ve hangi zamanda geçtiği doğrudan belirtilmemiştir. Buna rağmen eserin 87-92 sayfaları arasında yer alan ve başrollerini Demi Moore, Alec Baldwin'in paylaştığı bir sinema filminden olay zamanını tahlil etmek mümkündür. Adı geçen aktrislerin başrolde oynadığı "The Juror" adlı sinema filminin 1996 yılında gösterime girdiği düşünülürse söz konusu eserin 1996 yılında geçtiği sonucuna varılabilir.

İzgü, eserin birçok noktasında oldukça geniş betimlemelere yer vermekte ve günlük hayatta çok fazla karşılaşılmayan sözcüklere de zaman zaman yer vermesi dikkat çekmektedir. "Ayırdında olmak" (s. 58), "duyumsamak" (s. 108), "tıpkıbasım makinası" (s. 92), "umar aramak" (s. 98) vb. birçok sözcük bu bağlamda örnek olarak verilebilir.

Geçmişe dönüşlerin çok kullanıldığı romanda önemli dönüm noktaları olarak Üzüm'ün; sınav sonucunun gelmesi, yaşlı teyze nedeniyle, intihardan vazgeçmesi, Fırat'la tanışması ve ailesinin gazeteye vermiş olduğu ilan kabul edilebilir.

5.3. Romanın Özeti

Bir Ağustos akşamında başlayan roman, evden kaçan ve nereye gideceğini bilmeyen Üzüm adındaki genç bir kızın hikâyesini anlatmaktadır. Girmiş olduğu üniversite sınavından başarısız olan Üzüm, aslında tiyatro sanatçısı olmak istemesine rağmen ailesi onun ısrarla tıp eğitimi almasını ve doktor olması arzusundadır. Anne ve özellikle babasının ona tıp eğitimi konusunda sürekli baskı yapması, yaptıkları iyilikleri yüzüne vurması gibi nedenlerden dolayı Üzüm girmiş olduğu üniversite sınavında paniğe kapılmış, bildiklerini unutmuş, başına bir ağrı saplanmış, kısacası heyecanından ötürü başarısız olmuştur. Posta görevlisinin sınav sonuç belgesini eve ulaştırmasından sonra annenin bayılarak hastaneye kaldırılması ve babanın "git kendini denize at" benzeri tepkilerinden sonra Üzüm evden

kaçmış ve asıl hikâye bu noktadan sonra başlamıştır. İzmir Göztepe'deki evinden çıkan ve çeşitli toplu taşım araçlarıyla denize ulaşarak intihar etme düşüncesinde olan Üzüm, bu süreçte geçmişi düşünerek neler yaşadığını da gözden geçirmiştir.

Otogara ulaştığında karşılaştığı yaşlı bir bayanın "Senin türkü çığırma zamanın kızım, türkü çığırma zamanın… Bırak ölümü türkü çığır." sözlerinden etkilenen roman kahramanı, intihardan vazgeçerek hayatını çok etkileyecek başka bir yola ilk adımını atmaktadır. Sokakta karşılaştığı Yavuz adlı sınıf arkadaşından sonra aklına geceyi bir sinema salonunda geçirmek gelmiştir. Gittiği sinemada makinist olarak görev yapan Fırat adlı genç, son seansın ardından Üzüm'ü salonda fark edince, kendisini eve bırakmayı teklif etmiştir. Fakat Üzüm'ün ısrarı üzerine geceyi makinist dairesinde geçirmesine razı olmuş ve Üzüm iki gece burada konaklamıştır. Bu olayla birlikte Fırat'la aralarında bir bağ oluşmuştur. Üzüm, Fırat'la birlikte olmaktan zevk aldığını, eğlendiğini, kendini iyi hissettiğini ve ondan etkilendiğini fark etmiştir. Romanın belli noktalarında, Fırat'la tanıştıktan sonra sıkıntılarını daha az hatırladığı, daha mutlu olduğu, onunla ilgili hayaller kurduğu ve birbirlerinden hoşlandıkları açıkça belirtilmektedir.

Mutluluğu ilk kez Fırat'la yakaladığını hisseden Üzüm, iki gece kaldığı sinemadaki makinist odasından ayrılarak babasıyla tanışmak üzere gittiği Fırat'ın evinde Kuşadası'na gezi amaçlı gitme davetini kabul etmiştir. Yola çıkacakları günün sabahında bir gazete ilanında "Kızım evine dön. Biz yaptıklarımız için çok pişmanız. Annen çok hasta - Baban." Yazısını gören Üzüm durumdan çok etkilenir. Her ne kadar seyahat için yola çıksalar da, bu durum Üzüm'ün içine sinmez ve Fırat'tan kışın gitme sözü alarak eve geri döner. Romanın bitiminde Üzüm'ün Güzel Sanatlar Fakültesinde okuduğu ve oyuncu olacağı belirtilmiştir.

5.3.1. Karakterler

Bu başlık altında romanın başkarakteri Üzüm, Üzüm'ün babası Fuat, annesi Süheyla, kardeşi Ezgi ile romanın diğer ana karakteri Fırat ile babasının karakterleri romandan faydalanılarak ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

5.3.1.1. Üzüm

18 yaşını henüz üç gün geçmiş, yeşil gözlü, uzun saçlı genç bir kız olan Üzüm, aslında tiyatro sanatçısı olmak isteyen çok başarılı genç bir kız çocuğudur. Çok hayal kuran, çok az konuşan roman kahramanı sürekli okul ve dershane arasında mekik dokuduğu için çok

yorgun bir insan görüntüsü vermektedir. Ailesinin tıp fakültesi okuması konusundaki baskısından bunalan, üniversiteyi kazanamama korkusu yaşayan, hatta bu durumu rüyalarında bile görecek kadar etkilenen intihara meyilli bir karakterdir.

Ailesi ile ilgili geriye dönüp düşündüğünde aklında sadece uğradığı psikolojik şiddet kalsa da hikâyenin son sürecinde ailesini gittikçe özlediği, onlar için kaygılandığı da göze çarpmaktadır.

5.3.1.2. Fuat (Babası)

Romanın başkahramanı Üzüm'ün gözünden aktarılan babanın bıyıklı, asık yüzlü, tutucu, makine gibi sürekli çalışan soğuk bir tip olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuğunu saçıyla bile oynamayan, çocuklarıyla yüz göz olmak istemeyen, kızına hediye bile almayan Fuat'ın tek arzusu kızının doktor olmasıdır. Babanın ön plana çıkan en önemli özelliği çocuklarına karşı olan katı tutumudur. Sürekli ayakkabısız büyüdüğünü, hayatını çocuklarına adadığını, yaptığı fedakârlıkları çocuklarının yüzüne vuran bir baba figürü sergilemektedir. Nitekim Üzüm'ün sınav sonucu geldiğinde kızına karşı acımasızca davranmakta, evden kovmakta "olmaz olsun senin gibi kız" gibi ifadelerle "defoool" diyerek evden kovmakta ve annesinin baygınlık geçirmesi üzerine "anne katili" suçlamalarını yöneltmektedir.

5.3.1.3. Süheyla (annesi)

Yine Üzüm'ün ifadeleriyle, annesi Süheyla kahverengi gözlü, her şeyin ucuzuna bakan, asık suratlı, sert, toleranssız, sürekli bağıran, övünmeyi seven, beklentileri yüksek ve çok hırslı bir karakterdir.

Söz konusu hırsı özellikle Üzüm'ün doktor olması hususunda ön plana çıkmaktadır. Nitekim Üzüm'ün üniversiteyi kazamadığını işittiğinde yüzü sararmış, kaldırıp kendini yere atmış, çenesi kilitlenmiş, ağzından köpükler gelmiş ve iki saat boyunca ağlamıştır. Kızlarıyla olan tartışmalarda ise hep babanın tarafında yer alan bir diğer özelliği de dikkat çekmektedir.

5.3.1.4. Ezgi (kardeşi)

15 yaşında, ablası Üzüm'den yaklaşık üç yaş küçük olmasına rağmen boyu ve vücut ölçüleri ablasına çok yakın olan, kitap okuyan, şiir seven ve hayatı kolaya alan bir karakterdir. Ezgi'nin ön plana çıkan özelliği ablasını çok sevmesi ve evden gitmemesi için ona yalvarması. Çok iyi anlaştıkları ablası da onu seviyor, evden kaçtığı günlerde bir tek onu özlüyor ve hatta deri döndüğünde en çok onun sevineceğini düşünüyor.

5.3.1.5. Fırat

Romanın diğer ana karakteri olan Fırat, çıkık elmacık kemikleri olan, iri parlak gözlü, yuvarlık çeneli, uzun saçlı, gözleri gülen, eğlenceli ve çok konuşkan bir kişi olarak betimlenmektedir.

Hayat dolu, küçük şeylerden zevk alan, esprili bir figür olan Fırat, ailenin ilk ve tek çocuğudur. Annesi beş yıl önce ölmüş ve babasıyla yaşamaktadır. Babası onun doktor olmasını istemiş, fakat o Macar Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanabilmiş olsa da ilgili bölüme devam etmemiştir. Etrafta doktor lakabıyla anılan karakter bir sinemada makinist olarak çalışmakta ve film yönetmeni olmayı hedeflemektedir.

5.3.1.6. Sırrı Teoman (Fırat'ın Babası)

Muzaffer İzgü'nün "Kaçak Kız" adlı romanında karşılaşılan diğer bir karakter de Fırat'ın babası emekli Sırrı Teoman'dır. Beyaz saçlı, orta boylu, küçük burunlu, dik kulaklı, çıkık elmacık kemikleri olan, iri parlak gözlü, kalın bilekli ve gözleri birbirine yakın birisi olarak aktarılan kişi, ölen eski eşini her akşam anan ve çok özleyen birisidir. Oğlu Fırat'ı eşinin emaneti olarak görmektedir, ona iyi yemekler yapma konusunda çok hassas, alışverişte çok titiz ve yaptıklarının beğenilmesinden hoşlanmaktadır. Oğluyla adeta bir arkadaşlık ilişkisi içerisinde olan karakter, kitap okumayı seven, çok kitabı olan, felsefeye, resim yapmaya ve sinema makinistliğine merak duyan, tolerans sahibi bir insandır.

5.4. Kaçak Kız Adlı Romanda İlk Çocuğun Psikolojisi

Araştırmanın kuramsal bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan ilk çocuk psikolojisinin bir diğer nedeni de, ailenin beklentilerinin genelde birinci çocuk üzerinde olmasındandır. Diğer bir ifadeyle, bazı aileler isteklerini, arzularını, gerçekleştiremedikleri hayallerini veya ulaşamadıkları bir mesleği genellikle sahip oldukları ilk çocuk üzerinden elde etmeye

çalışmaktadırlar, bunun sonucunda tüm yük ve yaşanan tüm stres ilk çocukların üstüne binmektedir.

Bu durum "Kaçak Kız" adlı romanda "ilk çocuğun psikolojisi" olarak kendini göstermektedir. Bu çalışmada da ailenin beklentileri ve baskıları üzerinden yaşanan "ilk çocuğun psikolojisi" unsurları kitaptan alıntılama ve söz konusu alıntıları yorumlama ile belirlenemeye çalışılacaktır.

Bilindiği üzere kitapların arka kapaklarında yer alan kesitler veya bilgiler, söz konusu kitabın içeriği ile ilgili dikkat çekici ifadeler barındırmaktadır. İncelenen kitabın arka kapağında yer alan *"Baskılar, baskılar, baskılar… Ailenin baskısı, çevrenin baskısı, eğitimin baskısı… Yarışacaksın, başaracaksın, kazanacaksın!.. Yetti artık okumaya evet; ama yarış atı olmaya hayır! Hayır!.. İşte "Hayır!" diyen bir gençlik romanı…"* ibaresinden de yola çıkılacak olursa, baskı kavramının "ilk çocuk psikolojisi" üzerinde etkili olduğu ve bu romanda bu konun üzerinde durulmak istendiği soruncuna varılabilir.

Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı ailenin ilk çocuğu olan Üzüm'ün maruz kaldığı "ilk çocuk psikolojisi" ve psikolojisini bozan nedenler aktarılacaktır.

5.4.1. Anne-Baba Egosunun Çocuk Üzerindeki Tatmini Çabası

İlk çocuk psikolojisin en önemli olumsuz etkenlerinden birisi olan anne-baba egosunun çocuk üzerindeki tatmini çabasına romanın birçok yerinde rastlanılmaktadır.

"Babası ve annesi öğretmen odasına girdiklerinde, bütün öğretmenler:

"Oooo işte Üzüm'ün annesi gelmiş, Ezgi'nin babası gelmiş" demelilerdi. Okul yönetimi onlara ayrı bir ilgi göstermeliydi… Babası, birinci babasına yaraşır bir satışla sırıtmalıydı, annesi birincilik gururu ve sevincinden durduğu yerde şişmeliydi." (İzgü, 2014:83)

Yukarıda yer alan cümlelerden Üzüm'ün anne ve babasının, kendilerinin gerçekleştiremedikleri başarıları çocuklarının, özellikle de ilk çocuklarının üzerinden gerçekleştirme hayalleri anlaşılmaktadır. Üzüm'ün ebeveynleri bu durumu o kadar içselleştirmişler ki, Üzüm, geçmişe döndüğünde en ufak bir tereddüt duymadan bu durumun böyle hayal edildiğinden emin.

"Babası silme bütün derslerden en yüksek notu istiyordu. En büyük zevki kızlarının teşekkür kâğıtlarını çerçevelemek… Elinden geliyor, tahtadan çerçeve yapıyor, camcıdan

cam kestiriyor, bir güzel çerçeveliyor teşekkür belgelerini. Sonra onları salona asıyor, en görünen yerlere.

Her zaman asarken parmaklarıyla hesaplar yapıyor, yılları sayıyor, karneleri sayıyor;

"Bu duvarlar dolmalıydı dolmalıydı," diyordu, hem de teşekkür değil takdirnamelerle…" (İzgü, 2014:83)

Ebeveyn beklentisinin ne kadar büyük olduğu, çocukların başarılarının abartılması ve herkese gösterilme arzusunun en net yer aldığı cümlelerden bir türlü tatmin olmayan ailenin aslında çocuğun üzerine psikolojik olarak büyük bir yük yüklediği sonucunu da doğurmaktadır. Nitekim Üzüm, sınavda özellikle bu nedenlerden dolayı paniğe kapılarak başarısız olmuştur. Aileler, beklentileri ve tatminsizliklerini özellikle ilk çocuklarında gidermek istemektedirler, bu durum da onların psikolojilerini etkilemektedir.

"Ah şu annesindeki babasındaki hırs olmasaydı, bunların hiçbiri olmayacaktı. Acaba böyle hırslı anne babalar yüzünden miydi, onca dershaneler, kurslar? Bir araştırma yapılsa hiçbir çocuk, hiçbir genç böyle bir eğitimi istemezdi. Pekiyi kim istiyordu bu eğitimi? Kimdi çocukları, gençleri yarış atı yapan? Hangi çıkarlar vardı işin içinde?" (İzgü, 2014:137)

Anne ve babaların hırsı yüzünden çocukların, özellikle de ilk çocukların etkilendikleri bilinen bir gerçektir. Romanın bu kesitinde de Üzüm başına gelenleri sorgularken hırsları yüzünden anne ve babasını suçlamaktadır. O yaşta sistemi dahi sorgulayan başkarakter, ailelerin hırsları ve adeta yarış atı gibi başkalarıyla yarıştırılmaları ve kıyaslanmalarından şikâyet etmektedir.

"Anne bir çay demler, büyük bir aile mutluluğu içinde çaylar içilir. Baba, doktor kızlar düşleri kurarken koltuğunda uyuya kalır, annenin ona, "Kalk da yatağımıza gidelim" demeye gücü yoktur, oda tatlı tatlı uyumaktadır. Üzüm ve Ezgi odalarında derslerinin başındadırlar, harıl harıl doktor olmak, babalarını mutlu kılmak için çalışmaktadırlar." (İzgü, 2017:178)

Yine romanın başka bir yerinde ailenin gereğinden fazla arzuları ön plana çıkmaktadır. Baba, evde kaldığı sürenin belirli bir zamanını kızlarının doktor olma hayalleriyle geçirir. Bu durum tabii ki kızlarının gözünden kaçmamaktadır ve onları da etkilemektedir. Aslında bozuk olan baba psikolojisi çocukların da, özellikle ilk çocuk olan Üzüm'ün de ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Üzüm bu duruma nefretle yaklaşmakta ve babasının öldüğü hayalinden bile memnuniyet duymaktadır. Üzüm'ün kendi kendine kurduğu

hayallerinde, dalıp gitmelerinde *"Babasının ölümüne sevindi Üzüm. Nasıl da çabucak ölüverdi, hemen bir saniyenin içinde." (İzgü, 2017:14)* cümlesinden de anlaşılacağı gibi, kendisini babasının ölümüne sevinirken yakalamaktadır.

İlk çocuk psikolojisin olumsuz etkenlerinden birisi olan anne-baba egosunun çocuk üzerindeki tatmini çabasına diğer bir örnek de çocukların başka çocuklarla kıyaslanması, onlarla yarıştırılmasıdır.

Bu durumun tipik bir örneği aşağıdaki cümlede kendini göstermektedir:

"Olur babası, niçin olmasın? Canım o salak Nurten bile tıbbı kazandıktan sonra. Aman ha kızım, aman kızım, bizi rezil etme şu iki paralık dostlarımızın yanında, hele hele halanın yanında. O halan o halan… Kızı eczacılığı kazanınca… Mutlaka kazan…" (İzgü, 2014:22)

Yukarıda yer alan alıntıda Üzüm'ün annesi onu Nurten adlı bir aile dostunun yanı sıra halasının kızıyla açık bir şekilde kıyaslıyor ve adeta bir yarışa sokuyor. Tıp ve eczacılık fakültelerini kazanmış olan bu şahıslarla rekabet bu yaşta çocuğun psikolojisini oldukça olumsuz bir yönde etkilemektedir.

"Ondan sonra düşler kuruluyordu Üzüm'ün yerine… Hala hastalanacakmış da, Üzüm onu tedavi edecekmiş de, işte o zaman Süheyla'nın ona bir çift sözü olacakmış.

'Haydi, kızım haydi, bizi sevindir, düşmanlarımızı utandır. Ama öyle bir utandır ki başlarını yerden kaldıramasınlar…'" (İzgü, 2014:61)

Yukarıda bahsedildiği gibi, ebeveynlerin şahsi hırslarının bir diğer nedeni de sosyal ilişkiler içerisinde bulunulan kişilerle bir rekabetin neticesidir. Üzüm'ün annesi adeta kendi hırslarını, egolarını tatmin etmek için kızının doktor olmasını istemektedir.

Ebeveyn egosunun bir diğer örneği de kişilerin tercihlerine, kararlarına hiç saygı duyulmadan kendi isteklerinin zorlanmasıdır. Romanda bu durum da yer almakta ve ilk çocuk olarak özellikle Üzüm'ün psikolojisini bozmaktadır.

"Nasıl bakıyorlardı annesi babası Üzüm'e, "Tiyatro sanatçısı olmak istiyorum" dediğinde. Yüzlerine acıma maskesi geçirseler çok iyi, tiksinme maskesi geçiriyorlardı. Sanki Üzüm anne babanın istemediği çok büyük bir tehlikeden kıl payı kurtulmuş gibi… Ardından, 'Sakın'lar başlıyordu… Sakın ha kızım, çıkar bunu kafandan. Hiç düşünme…" (İzgü, 2014:60)

Tiyatro sanatçısı olmak isteyen Üzüm'e anne ve babası tarafından gösterilen bu olağanüstü tepki Üzüm'ün sınavını olumsuz etkileyen, onun evden kaçmasına sebep olan nedenlerden birisidir.

"Anne babasının bu yazılan küçücük oyunlara ve oyunculuğa da iznin yoktu. Bunlar zaman alan şeylerdi. Üzüm hep test çözmeli, hep ders çalışmalıydı." (İzgü, 2014:67)

Bilindiği üzere insanlar çeşitli hobiler aracılığıyla günlük hayatın stresinden uzak kalmakta, kendilerine vakit ayırarak daha huzurlu olmaktadırlar. Aklının bir köşesinde tiyatro sanatı olan Üzüm'e ailesi tarafından çok kısa da olsa bu sanatla uğraşmasına müsamaha gösterilmemektedir. Ders çalışma haricinde nefes alınmasına bile izin verilmeyen karakterin psikolojisinin bundan etkilenmesi normal olarak karşılanmalıdır.

Oysa *"Ben onlara bir gün bile, doktor olacağım dememiştim ki…" (İzgü, 2014:110)* cümlesinden de anlaşılacağı üzere Üzüm'ün hayallerinde doktor olmak yoktur. Fakat bu konuda onun fikrinin dahi alınmadığı bu ifadeden açıkça anlaşılmaktadır.

Ailesi Üzüm'ün üzerindeki psikolojik baskıya o kadar çok inanmış ki, kızlarının hata yapabileceği, başarısız olabileceği hiç akıllarına bile gelmiyor. Diğer bir ifadeyle; kızlarına hata payı bırakılmıyor. Bu durum Üzüm'ün ruh sağlığını çok olumsuz yönde etkiliyor.

Söz konusu tespitlerden yola çıkarak roman içerisinde sınav binasından çıkan Üzüm'e sınavının nasıl geçtiğini soran annesi cevabını *"Şu sorduğum soruya bak, elbette iyi geçmiştir… Haydi bakalım doktor Üzüm hanım…" (İzgü, 2014:62)* şeklinde kendisi vermektedir. Bu durum kızına hiç hata payı bırakmayışının göstergesidir. *"Benim kızım zorları da bir bir yapmıştır." (İzgü, 2014:63)* cümlesi de bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

Üzüm'ün babası da benzer davranışlar yaparak, kızının tıp fakültesini kazandığını varsayarak kutlamalara erken başlamaktadır:

"O gece, sınavın başarılı geçmesi nedeniyle balkonda babasının ateş yakıp pişirdiği köfte şöleninde limonata bardakları Üzüm'ün doktorluğa attığı ilk adımın onuruna kalktığında, yine söyleyemedi Üzüm. Babasının, annesinin küçücük bir kuşkusu yoktu ki. Hele babasının. Babası onca masraf etmiş, onu yıllardır dersaneye göndermişti! Niçin onca masrafı yapmıştı? İşte bugün için. Üzüm sınava girecek ve tıp fakültesini kazanacak… Babasının defterinde hiç başka bir fakülte yoktu. Ya doktorluk, ya hiç…

Onuruna kalkan limonata Üzüm'ün boğazında kalmıştı, sanki çakıl taşı olmuştu… Sonra sevinçten, mutluluktan oynamaya başlamışlardı. Babası bile oynamıştı. (İzgü, 2014:63)

Tüm bu emrivakilere maruz kalan Üzüm, sınavının kötü geçtiğini söylemeye fırsat bile bulamıyor ve sorunları içine atarak daha da büyümelerine verile oluyor.

Aile, kızlarının doktor olmasının onların tek ve en büyük istekleri olduğunu, hayatlarını bu doğrultuda dizayn ettiklerini Üzüm'e hissettirerek onun psikolojisini bozuyor:

"Anne babasının en mutlu zamanları saatin uyandırma çanının çalmasıydı. Anne de baba da gece yarısı şöyle bir gözlerini açıp yatağın içinde doğruluyorlar, Üzüm'ün odasının ışığı yanınca, birbirlerine çok mutlu bakıp, sırtlarını sırtlarına vererek uykularını kaldıkları yerden sürdürüyorlardı. Tutulmuş soluklarını kendi duvarlarına soluduktan sonra Üzüm'ün test kitaplarının, ders kitaplarının başına çökeceği inancıyla mutlu bir şekilde uyuyorlardı. (İzgü, 2014:67-68)"

Tüm bu baskılar, egolar ve egoların çocuklar, özellikle de birinci çocuk üzerinden tatmini çabası çocukları adeta bir makineye dönüştürmektedir:

"Erkenden uyanmak, erken uyanmak, yarına hazırlanmak gerekiyordu. Üzüm, hep hep 'Yarına hazırlanmak' için uyumuştu. Ta ilkokuldan beri.

'Yarınım boş, yarınım benim, her şey yapabilirim' diyememişti.

Daha ilkokuldan başlamıştı bu koşu. Hep koşuyordu Üzüm. İpi göğüslemek, annesini babasını memnun etmek için. Ona kalsa hiç hırsı yoktu. İlkokulda da, ortaokulda da, lisede de normal düzeyde bir öğrenci olurdu. Hiçbir dersten en iyi notu almayı, sınıf birincisi, ikincisi olmayı istemezdi. Zaten ne sınıf birincisi olmuştu, ne de ikincisi…

Kaçıncıydı bilmiyordu. Annesine babasına kalsa hep onun da, Ezgi'nin de sınıf birincisi olmasını istiyorlardı." (İzgü, 2014:82)

Yukarıda alıntılanan kesitten de Üzüm'ün kendi şahsi hırsları olmamasına rağmen ebeveynleri tarafından büyük bir baskı altına alındığı görülmektedir. Benzer durumlara bireysellikten ziyade yakın yaş grubuna ait birçok gencin maruz kalması çağımızın güncel bir sorunu olarak kabul görmektedir. Roman kahramanı Üzüm de dershane öğretmeniyle yaşadığı:

"Gülemiyoruz hocam, gülmeyi unuttuk…'

'Gülerseniz' diyordu öğretmeni… 'Biz sizin yüzünüzü güldürmek için çalışıyoruz. Şimdi belki gülemeyeceksiniz ama bir üniversiteye yerleştirildiğinizi öğrendiğiniz anda ağzınız öyle bir açılacak ki, belki de yıkılacak' diyordu…" (İzgü, 2014:10) diyaloğundan yaşadığı bıkkınlık göze çarpmaktadır. Aynı bıkkınlık romanda yer alan: *"Liseli öğrenciler üniversite denen okula gitmek için hem okulda oluyorlarmış, hem de okuldan çıktıktan sonra dershaneye giderlermiş, ne pazarları varmış, ne cumartesileri, hep çalışıyorlarmış, hep çalışıyorlarmış. Bazen bu çalışma birkaç yılda sınırlı kalmaz, ta çocukluktan başlarmış."* (İzgü, 2014:11-12) cümlelerinden de anlaşılmaktadır.

Yine ilgili yaş grubundaki her gencin yaşadığı başkalarıyla yarıştırılma sorunu da Üzüm'ün tepkisini *"At yaptılar bizi, yarış atı… Almışlar ellerine birer dürbün, bizi koşturuyorlar, kendileri koltuklarına kurulmuş bizi izliyorlar."* (İzgü, 2014:11) cümleleriyle çekmektedir.

Yukarıda romandan alıntılarla verilen tüm örneklerden yola çıkarak anne ve babaların egolarının çocukların üzerinde tatmin etme çabalarını çocukları ne kadar olumsuz etkiledikleri açıkça görülmektedir. Söz konusu romanda ilk çocuk olan Üzüm, bu durumu fazlasıyla yaşamaktadır. Ebeveynlerin özellikle kendilerinin gerçekleştiremedikleri egoları, ilk çocuklar üzerinde bir baskıya dönüşmekte bu durum da çocukların psikolojilerinin bozulmasına neden olmaktadır.

5.4.2. Aile Baskısının Birinci Çocuk Psikolojisi Üzerindeki Rolü

Aile kavramı denilince akla her şeyden önce fedakârlık ve karşılık beklemeden yapılan işler gelmektedir. Bu kurumda ebeveynler, özellikle belli bir yaşa kadar çocuklarının bakımını üstlenmekte, onların her türlü ihtiyacını belli bir oranda gidermektedir. Aile arasında bağları sıkı tutan diğer bir unsur da hediyeleşmektir. Özellikle ebeveynler, çocuklarının çok istediği eşyaları onlara alarak, onların mutlu olmalarını ve o günü yıllar sonra bile hatırlamalarını sağlamaktadırlar.

Romanda, bu hediyeleşme adeta bir baskıya, karşılık beklenen bir olaya dönüşmektedir. "*Annesi saatin alarmı olduğunu da göstermişti. 'Gece yarısı çalışmak için kalkmak istersen artık seni saatin uyandırır.' Yaş günü hediyesinde bile ders vardı, test vardı, çalışmak vardı."* (İzgü, 2014:17) cümlesinde de anlaşılacağı üzere, annenin aldığı hediye aslında çocuğunu sevindirmekten ziyade, ona bir mesaj vermeyi içermektedir. Üzüm'ün de bu mesajı aldığı ve bu durumdan hiç mutlu olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Roman kahramanının psikolojisini bozan bir başka hatırası da yine hediye konusunda karşımıza çıkmaktadır. "*Eğildi, baktı. Pahalı bir ayakkabıydı. Kendisi istemişti… Annesi söz vermişti: deneme sınavını tam puan getir, alayım…"* (İzgü, 2014:34) cümlesinde yine bir karşılık beklentisi söz konusudur. Alınan hediyelerin bile bir ebeveyn baskısına dönüştüğü, bu durumun da mutluktan ziyade, olumsuz etkiler bıraktığı açıktır.

Aile baskısı sadece belli şeyleri yasaklamakta olmamaktadır. Yapılacak aktiviteleri kısıtlamak, başkasının hayatına yön vermek de bir baskı unsuru olarak kabul edilmektedir.

"'Kalk, mutfağa yürü… Çay bardağına sağ elini uzat. Sol elinde notların var. Çay içerken onları okumayı sürdürür, sakın bırakma… Beyaz peynir kâsede, uzan, çatalını batır, ağzına at… O şırıltı mı? Annen çayını tazeliyor. İstersen birkaç zeytin tanesi de atıştırabilirsin… Çekirdeği püsküreceğin yeri biliyorsun, sol yanındaki tabak… Haydi kahvaltını ettin, şimdi saçını tara bakalım… Yo hayır, birkaç tarak yeter. Öyle aynanın karşısında saçına sevgi gülücükleri yok… Onlar kıldır, insanın başını tehlikelerden korur, soğuktan, sıcaktan, yağmurdan korur… Dudakların da ne denli güzel… Olsun. Güzel olmuş daha ne olmuş yani? Öyle uuu yapma dudağını. Yıka haydi, şu yanında peynir kırıntısı var. Tamam, işin bitti, çık dışarı… Yağmur mu yağıyor, annen şemsiyeni, yağmurluğunu uzatır…'

Bu yanındaki yumuşaklık da ne?

Annenin öpücüğü. Sana, 'güle güle' diyor.

'Benim kızım doktor olacak…'

Bir ses, kimin sesi, annenin mi?

'Islanma kızım, aman hasta olursun, sonra derslerinden kalırsın…" (İzgü, 2014:19)

Yazarın saniye üslubunu kullandığı bu alıntı incelendiğinde Üzüm'ün adeta bir robot gibi hayatının tamamen annesi tarafından programlandığı ve yürütüldüğü görülmektedir. Ne zaman kalkacağı, neyi ne zaman hangi şekilde yapacağı, nelerin gerekli nelerin gereksiz olduğu, neye mutlu olması, neye üzülmesi gerektiği gibi birçok şey tamamen anne tarafından adeta dikte edilmektedir. "*Islanma kızım, aman hasta olursun, sonra derslerinden kalırsın…"* cümlesi ise Üzüm'ün hastalanmaya bile hakkının olmadığını göstermektedir. Tüm bu ifadeler, aile baskısının çocukları olumsuz bir şekilde etkilediğinin örneklerindendir.

Çocuğu sadece bir noktaya odaklama, onu baskılama, üzerindeki yükü taşıyamayacağı kadar arttırma onun psikolojisini öylesine bozmaktadır ki, geceleri uyuyup dinlenmeleri gerekirken huzursuz geceler geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Nitekim romanda yer alan "*O pembe çarşaflı yatağında da uykuları kaçardı… Öyle üst üste binerdi ki, öyle üst üste gelirdi ki yazılılar, sözlüler dersane testleri; çalışmaktan yorgun düşer, uyku gözünden akardı, ama yatağa girinceye dek… Yatağa girdikten sonra başka sorular gelir çöreklenirdi beyninin içine. Ya yarınki iki yazılının ikisinde de bocalarsa, ya onca dilemesine karşın yarın o her sabah kocasıyla kavga eden, ettiği kavgayı da gelip sınıfta anlatan bayan tarihçi sözlüye kaldırırsa? Ve bir yanlış söz için sıfırı basarsa? Babası da gün aşırı Üzüm'ün ders durumunu öğrenmek için bilgisayarlı telefondan aldığı kötü notları öğrenirse?"* (İzgü, 2014:176) kesitten üzerindeki baskıdan ötürü Üzüm'ün ne denli korktuğu, psikolojisinin bozulduğu net bir şekilde görülmektedir.

Başarma baskısı ailenin ilk çocuğu olan Üzüm'ün üzerinden hiç eksik olmamaktadır. Anne ve babası her fırsatta bu konuda ona nefes aldırmadığı, tehditlere kadar olayı götürdüğü, alternatifler dahi sunmadığı bu durumun göstergesidir.

"Yani başaracaksın. Ne yapacaksın, ne edeceksin başaracaksın. Hasta olmayacaksın, uyumayacaksın, hep o hedefe koşacaksın. Bir an bile tökezlemek yok." (İzgü, 2014:21) diye çıkışan bir baba, çocuğunun psikolojisini bozduğunun farkında bile değildir. Onun için varsa yoksa kendi isteğinin gerçekleşmesidir. Bu sözleriyle aslında kızını büyük bir baskı altına aldığının farkında bile değildir.

Bir diğer baskı unsuru da beklentileri büyük tutmak ve bu beklentileri çocuklara sürekli söylemektir. Roman birçok noktasında Üzüm'ün anne ve babası ona mutlaka doktor olması gerektiğini söylüyorlar. Bu beklenti; *"Haaayır, tıp… Hem de benim kızım kalp uzmanı olacak… Hı Üzüm? Olacak canım olacak… Biliyor musunuz, şöyle kızımın tabelasını görür gibiyim bir işhanının kapısında… Kardiyoloji Uzmanı… Hanım… Kızım… Üzüm... Olunca profesör ol kızım… Evet evet profesör ol. Ne var yani, çok mu zor profesör olmak? Hiç de değil. Tabelada böyle, Kardiyoloji Uzmanı, Profesör Doktor Üzüm…"* (İzgü, 2014:22) cümlesindeki gibi bazen hayallere dönüşmektedir. Burada görülebileceği gibi, Üzüm'e hiçbir alternatif sunulmamakta, onun ilgileri, beklentileri hiç sorgulanmamakta, kariyer planlaması bile ailesi tarafından yapılmaktadır. Yukarıda da görüldüğü gibi, beklentiler ve hayaller genellikle ilk çocuğun üzerinden hayata geçirilmeye çalışılmakta, bu durum da baskıyı artırmaktadır.

Üzüm'ün bu konudan ne kadar çok etkilendiği ve bu durumu kendinde içselleştirdiği romanın sonlarına doğru karşımıza çıkmaktadır. Ailesinin ona nasıl bir hayat yolu çizdiği, kendisinin de bu durumdan ne kadar çok etkilendiği, bunun için neleri ertelemek zorunda kaldığı; *"Ders ve test baskısından ötürü içindeki her şeyin üzerini küllemek zorunda kalmıştı. En gerekli insan ilişkilerinin içinde bile dersler, testler ve babasının kalın kaşları vardı. Yaşamın en güzel yıllarının büyük bir baskı altında olması Üzüm'ün insan ilişkilerine bakışını değiştirmiş, kendisini geleceğin bir tıp doktoru olarak kodlamıştı. Üniversite sınavını kazanacak, hep dersini çalışacak, altı yılda tıp diplomasını alacak, ardından uzmanlık sınavını kazanacak, sonra hastanenin birinde asistan olacak, uzmanlık diplomasını alacak, sonra bir hastanenin bölüm şefi olacak…*

Babası bu diplomaları başarıları hep kutlayacak. Hele hele tıp fakültesi diploması mutlaka bir lokantada kutlanacak…" (İzgü, 2014:154-155) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Kızları Üzüm'le Ezgi'ye olan baskının belki de en fazla belirgin bir şekilde görüldüğü an, babaları Fuat'ın hem yaptıkları iyilikleri başa kaktığı, hem tehdit ettiği, hem de eşiyle birlikte bilinçli bir şekilde farklı rolleri paylaştıkları aşağıdaki cümlelerde karşımıza çıkmaktadır:

"Biz sizin geleceğiniz için cumartesi pazar fazla mesailer yapalım, siz tutun kötü notlar alın… Utanın be, yüzünüz kızarsın bee!. Siz de insanım diye gezmeyin be!.. Yediğiniz lokmalar boğazınızda kalsın beee!.. Benim çocukken ayakkabım yoktu beee!..

Babası hiç bir gün eve erken gelmez, her gün fazla çalışma yapar. Ama babası eve erken geldi miydi, mutlaka o gün, Üzüm ya da Ezgi derslerinden kötü not almışlardır. Babası onu telefonla öğrenmiştir. O gün babası fazla çalışma yapmaz. Çünkü dünyası yıkılmıştır. Nasıl olur da onun onca özverisine karşın kızları kötü not alırlar?

'Benim bir özverime karşılık siz iki özveri göstereceksiniz. Uyumayacaksınız, çok çalışacaksınız… Yoksa başka türlü nasıl doktor olursunuz? Ben doktor kızların babası olmak istiyorum, anladınız mı? Yoksa ben bu işi kötülükle de yapmasını bilirim… Ben öyle baskı yapmasını bilirim kiiii…'

Bir oyun oynanır evin içinde, anne de ayrı bir rolde, arabulucu rolünde. İşte tam bu sırada anne sahneye fırlar:

'Aman Fuat, sakın ha baskı… Benim kızlarım o notları düzeltirler… Bak bak bak ne diyorlar, düzelteceğiz diyorlar…'" (İzgü, 2014:177)

Tüm bu yaşananlardan çocukların nasıl bir sınav baskısı altında oldukları açıkça anlaşılmaktadır. Anne ile birlikte aslında bir kurgu olan bu durum, sınava girecek olan Üzüm'ün psikolojini çok olumsuz etkileyeceği aşikârdır. Buna rağmen baba *"Yoksa ben bu işi kötülükle de yapmasını bilirim… Ben öyle baskı yapmasını bilirim kiiii…"* cümlesiyle aslında doğru düzgün bir baskı yapmadığını, bunun çok daha ileri düzeylerinin de olabileceği mesajını vererek baskının psikolojik oranını daha da arttırmaktadır.

"Pekiyi sınav günü niçin yapamamıştı? Yoksa bilinçaltında yatan bir öç alma mı vardı, Annesinden babasından öç mü alıyordu?" (İzgü, 2014:154-138) cümlesinden de anlaşılacağı üzere tüm bu baskılar aslında Üzüm'de ters tepiyor ve sınavda başarısız olmasına neden olan faktörlerden birisi olarak ön plana çıkıyor.

Sınavı kazanamayacağını anlayan Üzüm, yine aile baskısından sınavının aslında kötü geçtiğini ailesine söylememektedir. *"Kaçtır söyleyeceğimi Üzüm, sen tıp fakültesini kazanamadın. Aslında çok önceden biliyordun kazanamayacağını, ama annene babana sınavının kötü geçtiğini söyleyemedin. O sınav saatinde darmadağın olduğunu, bildiğin bütün şeyleri unuttuğunu, soru kitapçığının her sayfasında babanı, babanın kalın kalın kaşlarını gördüğünü, söyleyemedim ki…"* (İzgü, 2014:26-27) cümlesinden de anlaşılacağı üzere sınavda dahi babasının sinirli yüzü aklına geliyor ve dolayısıyla stres yaparak bildiklerini karıştırıyor. Çocuğa karşı ailenin yapmış olduğu baskının nasıl olumsuz sonuçlar doğurabileceğinin tipik bir göstergesidir bu ruh hali.

Öte yandan meslek seçimi yönünden de aile baştan beri Üzüm'ün tercihlerine, isteklerine hiç saygı göstermemektedir. Üzüm'ün ne olmak istediği onların hiç umurunda değildir. Kendi istedikleri mesleğe yönelmesi hususunda o kadar baskı yapmaktadırlar ki, alternatif meslek arayışlarına çok katı bir şekilde karşı çıkmaktadırlar.

"Ona kalsa tiyatro sanatçısı olmak istiyordu. Şimdiye dek Devlet Tiyatrosunda birkaç oyun izlemişti. Birkaç kez de özel tiyatrolara gitmişti. Ama fakültenin o küçücük salonunda izlediği oyunu hiç unutamıyordu. Öğrenciler yazmışlardı, öğrenciler oyuyorlardı. O kızı hiç unutmuyordu, O gür saçlı, uzun boylu kızı. Bir onun gibi olsaydı… Olurdu. Ama babası konuşturmamıştı bile. Annesi;

'Sakın, unut' demişti." (İzgü, 2014:25)

Yukarıda yer alan cümleden de Üzüm'ün hayallerinin çok farklı alanlarla ilgili olduğu, fakat buna rağmen ebeveynlerinin onun tercihlerine karşı çok katı bir tutum sergiledikleri

açıkça görülmektedir. Hatta ona sadece tıp fakültesi yaptırıldığı romanın ilgili yerlerinde karşımıza çıkmaktadır (bkz. s. 77, 111).

Aslında ailenin ilk çocuğu olan üzüm bu baskıların ve anne-babanın kendi egolarını çocuklarının üzerinden tatmin etme çabası içerisinde olduklarının gayet farkında. Bu yoğun baskının nedeninin de aslında kendi gerçekleştiremedikleri hayallerini çocuklarının üzerinden gerçekleştirme ve dolaylı olarak mutlu olma girişimlerinin farkında. Aşağıda yer alan iç monologda Üzüm bu durumu açıkça dile getirmektedir:

"Acaba o boğazına gelip düğümlenen sözleri önünde bir kapı varsa söyleyebilir miydi, kapıya avaz avaz bağırabilir miydi?

'Ben sizden tıp fakültesi istedim mi ha, size doktor olacağım dedim mi ha? Nedir bu doktor tutkusu. Siz mi istediniz de doktor olamadınız, ha sen anne, sen baba, hep doktor olmayı mı düşündünüz? Niçin kendinizin olamadığı bir şeyi benden istediniz? Ben doktor olmak istemiyordum, tiyatro sanatçısı olmak istiyordum, o uzun saçlı kız gibi olmak istiyordum… Şayet doktor olmak istiyorsanız çok kolay anne, baba, sizde isterseniz doktor olabilirsiniz. Dersanelere gidersiniz, üniversite sınavlarına katılırsınız, tıp fakültesini kazanırsınız ve doktor olursunuz. O zaman tabelaya ikinizin adını birden yazdırırsınız. Kalp Uzmanları Doktor Süheyla ve Fuat diye! İsterseniz profesör bile olabilirsiniz, Profesör Doktor Süheyla ve Fuat diye… O zaman niçin ben? Ha niçin Ezgi?.. Şimdiden onun da kafasına katıyorsunuz, hı baba? (İzgü, 2014:29-30)

Kardeşi Ezgi'nin de bu baskıya maruz kalacağından emin olan Üzüm, ona da acımakta ve bu durumun onu etkilememesini arzu etmektedir. Bu durum çalışmamızın ana konusunu oluşturan "ilk çocuk Psikolojisi"ne de tipik bir örnek teşkil etmektedir. Aileler egolarını genellikle ilk çocukları üzerinde gerçekleştirmek istemektedirler. Buradan hareketle Üzüm'ün yaşadıkları bu konuya somut bir örnek olarak gösterilebilir.

İlk çocuk psikolojinin ön plana çıktığı en önemli anlardan birisi de Üzüm'ün annesinin: *"Sen Ezgi'ye örnek olmalısın. Sen doktor olmak istersen Ezgi de doktor olmak ister…"* (İzgü, 2014:61) cümlelerinde kendini göstermektedir. Çalışmamızın ana unsurunu oluşturan "ilk çocuk psikolojisi" ana figür Üzüm'e, özellikle onun meslek seçimi konusunda nasıl bir baskıya uğradığı, psikolojinin bu durumdan nasıl olumsuz etkilendiği burada açıkça yer almaktadır.

Roman boyunca sürekli kızına baskı yapan baba, onlara olan sevgisini para harcamak olarak görmektedir. Ne kadar çok para harcarsa, onları o kadar çok sevdiğine inandırmaya

çalışan baba Fuat, aslında onları büyük bir baskı altına aldığının farkında bile değildir. *"Diyor ki babanız, 'param olsaydı özel dersler bile alırdım kızlarıma'; anlayın babanızın sizi ne çok sevdiğini…"* (İzgü, 2014:134) cümlesini kuran anne Süheyla da tam da bu durumu somutlaştırmaktadır.

Üzüm'ün üzerindeki aile baskısı o kadar ağır bir hal almaktadır ki, ona ikinci bir şans dahi tanınmamaktadır. Henüz 18 yaşında olan ve gireceği üniversite sınavının sonucunda tıp gibi bir zor bir bölümü kazanmakta zorunda olan, bunu da kendinden ziyade ailesi istedi diye başarmak zorunda olan Üzüm'ün başarısız olma ihtimaline dahi tolerans gösterilmemektedir. Bu durum onun ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Tehdit boyutundaki söz konusu toleranssızlığı *"Ben ikinci yılmış falan anlamam. Bu yıl kazanacaksın tıp fakültesini. İkinci yıla kaldı mı, işimiz Allah'a kaldı demektir. Çünkü görüyorum, ilk yıl kazanamayanlar ikinci yıl hiç kazanamıyorlar. Hele hele ikinci yıl tıp fakültesini kazanmak hayal. Onun için bu yıl kazanacaksın Üzüm. Ne yapıp edeceksin, kazanacaksın…"* (İzgü, 2014:64) cümlelerinden anlamak mümkündür.

Tüm bu baskılar Üzüm'ün psikolojisini olumsuz etkilemekle birlikte onun ailesinden uzaklaşmasına, onlardan soğumasına, hatta nefret etmesine kadar gitmektedir. Sınavı kazanamadığının ortaya çıkması neticesinde evde yaşanan olaylar neticesinde evden kovulan roman karakterinin bu doğrultuda yaşadıkları ve hissettikleri aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

"Üzüm, bir yontu gibi kalmıştı televizyonun yanındaki koltuğun üzerinde. Bu evin kızı olduğunu bile unutmuştu. Öyle bir yabancılık duyumsamıştı ki bu yıllar oturduğu evde. Annesinin, babasının, kardeşinin yanında sanki ailesiyle bir anda bağları kopmuş, savrulmuş, deli bir rüzgâr onu koltuğun üzerine atmıştı. Yüreği çok hızlı çarpmış, daha sonra oturduğu yerde yok olmuştu. Annesinin çırpınışlarını bile yabancı birinin çırpınışı gibi izlemişti. Ezgi'nin, annesinin bileklerine kolonyayla ovması ona bir oyun gibi gelmişti. Bir tek kendinin gözleri yaşlı değildi. Annesinin gözlerinde, ağzındaki köpükler denli yaş vardı. Ezgi ağlıyordu, babası, hem sümüğünü çekiyor, hem de arada bir hıçkırıyordu. Babasının ilk birkaç kızgın bakışını görmüştü salt. Şimdi kendisi bakıyordu babasına kızgın kızgın." (İzgü, 2014:28)

Ailenin kurduğu yoğun baskı konusunda suçlu olanlardan birisi de şüphesiz Üzüm'ün kendisidir. Üzerine gelen, ona nefes aldırmayan, onun düşüncelerine değer vermeyen anne ve babasına karşı o da kendisini savunabilseydi, makul ölçülerde tepkisini gösterebilseydi, netice daha farklı olabilirdi. Fakat bilindiği üzere ilk çocuklar genellikle daha sessiz

kişilikler olup kendilerini savunamamaktadırlar. Romanın yan figürlerinden biri olan Fırat'ın babasıyla olan sohbetinde de bu durumu açıkça hissetmektedir:

"'Ben doktor olmayacağım, istemiyorum' dememişti.

'Bugün ders çalışmak istemiyor, arkadaşlarımla gezeceğim' dememişti.

'Ben robot değilim, elbette bazı günler bazı derslerden kötü notlar alabilirim' dememişti.

'Biz şimdi kardeşimle konuşuyoruz, kahvaltımızı bir saat sonra yapacağız, hem bugün Pazar' dememişti.

'Babacığım, kaçıncı anlatışın, biz aptal değiliz, aynı şeyi bin kez duymak istemiyoruz' dememişti.

Üzüm ve çok şeyler dememiş olduğunu düşündü. Bunları söyleseydi onlara. Gerektiğinde tartışsaydı, her isteneni kuzu kuzu kabul etmeseydi. Dikbaşlı değil, inandırarak; kavga ederek değil, anlatarak; küserek değil, konuşarak haklarını savunsaydı." (İzgü, 2014:182-183)

Yukarıda yer alan tüm tespitlerin neticesinde roman kahramanı olan Üzüm'ün üniversite sınav sürecinde ailesinin yoğun bir baskısı altında olduğu açıkça görülmektedir. Ailesinin aldığı hediyelerin bile sınava yönelik olması, hiç özel hayatının olmaması, evdeki günlük aktivitelerinin dahi sınava yönelik olması, tehditler, başarma baskısı, istemediği mesleğe zorlanması, ikinci bir şans tanınmaması gibi birçok faktör onu baskı altında hissettirmektedir ve psikolojisini olumsuz etkilemektedir. Söz konusu baskılara da özellikle ilk çocuk olmasından dolayı maruz kaldığı, kardeşine örnek olması gerektiği gibi ifadelerden anlaşılmaktadır.

5.4.3. Sosyal Aktivitelere İzin Verilmemesinin Birinci Çocuk Üzerindeki Rolü

Hayatın hemen hemen tüm aşamalarında olduğu gibi özellikle insanların kendi benliklerini buldukları ve sosyalleşmeye başladıkları gençlik yıllarında sosyal aktiviteler önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Meslek hayatlarının şekillenmesinin ilk basamağı olan üniversite sınavı hazırlık süreci yoğun bir çalışma temposu gerektirse de, zaman zaman dinlenmek ve nefes almak için boş vakitlerin değerlendirilmesi motivasyonu arttırmakta ve öğrenmeyi daha kolay hale getirmektedir.

Söz konusu düşünceleri roman bağlamında incelersek, diğer gençlerin yaptıkları gibi Üzüm'ün de sosyal aktiviteler katılması ve böylelikle kafa dağıtması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra kendisiyle zaman zaman baş başa kalmalı, eğlenmeli ve belli hobilere sahip olmalıdır. Tüm bu faktörler mutlaka sınav stresinin azalmasına etki edecektir.

"Kaç aydır okuduklarında hiçbir ezgi yoktu. Hiç şarkı söylememişti. Annesi, babası da söylememişlerdi. Sınavlardan sonra bile, birazcık düş kursa, birazcık o babasının kara bıyıkların göründüğü test defterciğinden uzaklaşsa bile şarkı söyleyemiyordu. Unutmuştu şarkı söylemesini. Babası, annesi de unutmuşlardı. Kahvaltıda, öğle yemeklerinde, akşam yemeklerinde hep tıp fakültesi konuşuluyordu." (İzgü, 2014:42) cümlelerinden de anlaşılacağı gibi, şarkı söyleyerek dahi eğlenemeyen, dahası şarkı söylemesine izin verilmeyen, üstelik ailece kimsenin artık şarkı söylemediği, her ortamda sürekli sınavın ve tıp fakültesinin konuşulduğu bir hayatı yaşamaktadır Üzüm. Böylesine bir ortamda sınav kaygısının artacağı ve psikolojinin bozulacağı aşikârdır.

Benzer bir durum Üzüm'ün kardeşiyle yatakta eğlenmelerine dahi izin verilmemesiyle kaşımıza çıkmaktadır: *"Ne çok gülmüşlerdi. Yatan içinde Ezgi hapşırmış, birlikte katıla katıla gülmüşlerdi. Ama yatakta fazla zaman öldürmeye izin yoktu. Babası her zaman olduğu gibi başlarına dikiliyordu."* (İzgü, 2014:74)

Yine romanın 101. sayfasında çocukların ders kitabı haricinde herhangi bir yayın okumalarına büyük tepkiler gösterilerek izin verilmediğine şahit olmaktayız. *"Ezgi'ye de kendisine de kitap okumak yasaktı. Ne annesi, ne babası ellerinde şiir, öykü, roman görmek istemiyorlardı. Babası bir keresinde Ezgi'nin elinde gördüğü şiir kitabını kaldırmış pencereden aşağı atmıştı. Bağırmıştı:*

"Boş şeylerle uğraşacak zamanın yok, test çöz, ders çalış…" (İzgü, 2014:101) ifadesinden de anlaşılacağı üzere baskının boyutu çok yüksek seviyedir. Bu durum da çocukların, özellikle de ilk çocuk olan Üzüm'ün ruh halinde olumsuz etkiler bırakmaktadır.

Aşırı bir tepkiye karşılaşılan bir diğer durum ise aşağıdaki şekilde romanda okuyucunun karşısına çıkmaktadır:

"Çantasındaki rujla dudağını belli belirsiz boyadı.

Babası karşıydı her zaman. Bir kez görmüştü, o zaman bağırmıştı:

'Bir daha görmeyeceğim anladın mı, görmeyeceğim!'

Annesi de babasından yana olmuştu. Ve harçlığıyla aldığı o ucuz ruj havanelinin altında parça parça olmuş, çöp sepetine atılmıştı. Ama iki kardeşin hep rujları olmuştu. Onu odalarında her zaman saklayacak bir yer bulmuşlardı. Hiç annesinin, babasının aklına

gelmeyecek yerlere saklamışlardı biricik rujlarını. Sonra buna bir de rimel eklemişlerdi. Annesinin teyzesine gittiği günler iki kardeş aynanın karşısına geçer bir güzel süslenirlerdi. Yanaklarını ve dudaklarını boyarlar, rimellerini sürerler, sonra kikir kikir gülmeye başlarlardı. Önceleri, böyle süslendikten sonra kendilerine kahvede de pişirirler, birer de konuk sigarasından tüttürürler, bacak bacak üstüne atarak kahkahalar atarlardı." (İzgü, 2014:149-150)

Her genç kızın, özellikle annesine özenerek kullanmakta olduğu makyaj malzemelerinin bağırmak suretiyle çöpe atılması ve bunlara asla izin verilmemesi baskının boyutunun ne denli yüksek olduğunun bir göstergesidir. Bu durum çocukların rahat hareket etmelerini engellemekte ve gizlice ebeveynlerin arkasından iş çevirmelerine neden olmaktadır.

Üzüm'ün ev haricindeki tüm sosyal hayatı sadece dershaneye gidip gelmekten ibarettir. Dershane öncesi veya sonrası arkadaşlarıyla bir çay içmesine dahi, sınavı olumsuz etkiler, vakit kaybı olur gerekçesiyle ailesi tarafından izin verilmemektedir. Böyle bir durumun yaşanması halinde ise büyük bir olay olmuşçasına tepki gösterilmekte ve tavır takınılmaktadır. Tıpkı aşağıdaki örnekte olduğu gibi:

"Bir keresinde dershaneden çıkınca birkaç arkadaşıyla birlikte Pasaport'ta çay içmişlerdi. Çok gecikmemişti Üzüm. Ama yine de annesi telaşlanmış, daha kapıdan girer girmez;

'Neredesin kızım, ne oldu kızım?' diye Üzüm'ün üzerine atılmıştı.

Üzüm biraz gecikti ya, çayevinde bir çay içti ya, olanlar olmuştu. Üzüm'ün başına bir iş gelmişti…

Ah annesi ah, ağzını bile koklamıştı Üzüm'ün.

'Baban uyudu' demişti.

Babası hiç bu saatte uyumazdı. Yüzüm geç kalınca erkenden yatağa giriyordu ki, kızı ile yüz göz olmasın. Öyle ya. Üzüm'le yüz göz olursa, bundan sonra Üzüm her gece eve gece gelirdi. Geç gelirse nolurdu? Aman aman, sonra doktor olamazdı." (İzgü, 2014:71)

Üzüm 18 yaşına kadar yalnız başına sinemaya bile gitmesine izin verilmeyen bir karakterdir. *"Hiç yalnız gitmemişte sinemaya, Ezgi'yle ve annesiyle gitmişlerdi. Çoğu zaman da babalarından gizli. Gizli gidildiğinde annesi sanki suç işliyormuş, kutsal bir şey çiğniyormuş gibi tedirgin oluyordu."* (İzgü, 2014:132) cümlelerinden de anlaşılacağı üzere babasından gizli saklı ve yakalanmamak korkusuyla sinemaya gidebilmekte ve bunun tadını çıkaramamaktadır.

Bu durum o kadar trajik bir hal almaktadır ki, çocuklarının başarılarını olumsuz bir etkileyecek bir etken olarak görülmektedir:

"Annesine kalsa, bunca yazılı ve sözlülerin art arda geldiği bir zamanda sinemaya gitmek düpedüz delilikti. Babalarının asla haberi olmamalıydı bundan. Ah ah, yazık değil miydi babalarının parasına, o adam ki onları başarılı olmaları için ne pazar diyor, ne cumartesi diyor durmadan çalışıyordu. Salt çocukları okusunlar doktor olsunlar diye… Ama şimdi onlar, dersaneyi asıp sinemaya gidecekler, olacak şey değildi…" (İzgü, 2014:87)

Üzüm, kendisini bildiğinden bu yana, hatırladığından bu yana ailesi tarafından sürekli sosyal olarak engellenmiş, ta ilkokuldan bu yana adeta bir yarışın içerisine sürüklenmiştir:

"Erkenden uyumak, erken uyanmak, yarın hazırlanmak gerekiyordu. Üzüm, hep hep 'yarına hazırlanmak' için uyumuştu. Ta ilkokuldan beri.

'Yarınım boş, yarınım benim, her şey yapabilirim' diyememişti.

Daha ilkokuldan başlamıştı bu koşu. Hep koşuyordu Üzüm. İpi göğüslemek, annesini babasını memnun etmek için. Ona kalsa hiç hırsı yoktu. İlkokulda da, ortaokulda da, lisede de normal düzeyde bir öğrenci olurdu. Hiçbir dersten en iyi notu almayı, sınıf birincisi, ikincisi olmayı istemezdi. Zaten ne sınıf birincisi olmuştu, ne de ikincisi… Kaçıncıydı bilmiyordu. Annesine babasına kalsa hep onun da, Ezgi'nin de sınıf birincisi olmasını istiyorlardı." (İzgü, 2014:82)

Aslından hiç karakteri olmamasına rağmen istemediği bir hayatı yaşamak zorunda bırakılan Üzüm, bu durumdan ileride intihara kalkışacak kadar olumsuz etkilenmiştir. Sosyal olarak o kadar geri kalmıştır ki, *"hiçbir yaz tatile gidememişlerdi, şuracığa, Urla'ya, Çeşme'ye bile… Bir kez halasının Foça'daki yazlığına gitmişlerdi, o denli."* (İzgü, 2014:114)

18 yıllık hayatı sürekli bir hengâmenin içinde geçen Üzüm, sosyal hayatını hiç yaşayamamış, evde dahi küçücük ve her insanın olağan bir şekilde gerçekleştirdiği günlük aktivitelerden ailesinin baskısıyla mahrum bırakılmıştır. Ev haricinde hiç tatile gidemeyen, sinemaya gitmesi bile gizli saklı ve tedirgin bir şekilde olan, arkadaşlarıyla bir çay içmesinden ötürü eve geç kalması bile olay olan bir karakterin psikolojisinin bozulması tamamen ebeveynlerinden kaynaklanan bir durum olarak görülmektedir.

5.4.4. Ailenin Yapmış Olduğu Fedakârlıkları Başa Kakmasının İlk Çocuk Üzerindeki Etkisi

Çocukların psikolojileri üzerinde olumsuz etki yapan faktörlerden birisi de, ebeveynlerin aslında karşılamak zorunda oldukları temel ihtiyaçları çocuklarına adeta bir fedakârlık gibi göstererek onların başlarına kakmalarıdır. Anne ve babalar kendi fedakârlıklarını çocuklarına hissettirerek onların da daha fazla çalışacaklarını düşünseler de aslında bu durum ters tepmektedir.

Roman kahramanı ve ailenin ilk çocuğu olan Üzüm de bu duruma çok maruz kalmakta ve olumsuz etkilenmektedir. Romanın incelenmesi neticesinde en çok babası Fuat'ın bu durumu ona hissettirdiği görülmektedir. Yatakta kardeşi Ezgi'yle eğlenmelerine bile tahammül edemeyen baba odaya gelerek:

"Bakın bugün pazar, biraz sonra ben işe gidip fazla mesai yapacağım. Kimin için? Sizin için. Benim görevim ne? Size olanak hazırlamak. Bu olanak ne? Sizin yiyeceğinizi, içeceğinizi, giysinizi sağlamak. Ayrıca size iyi bir ortam hazırlamak. Sizin göreviniz ne? Çalışmak, üniversiteye girmek ve doktor olmak. Ben görevimde hiç kusuru işliyor muyum? Eksik bir şey bırakıyor muyum? Kahvaltınızda peyniriniz, zeytininiz eksik mi? Harçlık da veriyorum. O zaman sizde çalışacaksınız veee…" (İzgü, 2014:74) ifadelerini kullandığını görmekteyiz. Bu durumdan çok etkilenen Üzüm, erden kaçtıktan sonra geri dönüp baktığında kendisini bu durumu hatırlarken yakalamaktadır.

Yine kaçtığı günün gecesinde saklandığı sinema salonunda evde yaşanan aşağıdaki diyaloğu hatırlaması bu durumdan etkilendiğinin göstergesidir:

"'Bunca olanaklar ben de olsaydı, ben sınıf değil okul birincisi olurdum.'

Babası, her karne getirişlerine bunu söylemişti çocuklarına. Annesi de,

'Ay ben de, ben de' diye babasına yardımcı olmuştu." (İzgü, 2014:83)

Sınavı kazanamadığı ortaya çıkan Üzüm'ün o anda evde annesinin bayılmasıyla gerçekleşen kaotik ortamda onu evden kovan baba, o esnada bile kendisi için çok para harcadığını yüzüne vurmayı ihmal etmemişti. *"'O paralarla ev yapardım ev!' diye ulumuştu"* (İzgü, 2014:28) sözlerinden bu durum anlaşılmaktadır.

Babanın yüze vurmalarında ön plana çıkan bir unsur da, onun ayakkabısız büyümüş olduğunu sürekli dile getirdiğidir. Fırat'ın evinde kaldığı ilk gecede uykusu kaçan Üzüm,

evindeki kaçan uykuları aklına gelmekte ve bu durumda da babasının aldıkları kötü notlara kızarken, onları nasıl yaptığı fedakârlıkları anlatarak ezdiğini hatırlamaktadır.

"Biz sizin geleceğiniz için cumartesi pazar fazla mesailer yapalım, siz tutun kötü notlar alın… Utanın be, yüzünüz kızarsın bee!. Siz de insanım diye gezmeyin be!.. Yediğiniz lokmalar boğazınızda kalsın beee!.. Benim çocukken ayakkabım yoktu beee!.." (İzgü, 2014:176-177) cümlelerinden Üzüm'ün bu durumdan ne kadar çok etkilendiği görülmektedir.

Fedakârlıklarla ayakkabılarının olmayışını bağdaştırdığı bir diğer olay ise tiyatrocu olmak istediğinde ebeveynlerinden gördüğü şiddetli tepkiden anlaşılmaktadır. *"Yani ben gece çalışmalarına kızım tiyatrocu olsun diye mi katlanıyorum? O zaman boşuna katlanıyorum. Üzüm Üzüm, benim çocukken ayakkabım yoktu…"* (İzgü, 2014:60-61) cümlelerinde duyduğu başa kakmalar yine ayakkabısız olmasıyla alakalandırılmıştır.

Babasının, ayakkabıları olmadan büyüdüğünü sürekli başa kakmasının Üzüm'ün psikolojini ne kadar çok bozduğunu onun intihar düşüncesinden anlaşılmaktadır. Kendini denize atarak intihar etmek niyetiyle bindiği otobüste hayaller kurarken, intiharıyla birlikte banasına "ayakkabı" üzerinden mesaj verme niyetindedir. *"Ayakkabılarımı mı denizin kıyısında bıraktım, onlara kıyamadım. Biliyorsun, ayakkabı çok değerli, çünkü sen ayakkabısız büyümüşsün. O ayakkabılarımı al, ayakkabısı olmayan bir kıza ver, olur mu?"* (İzgü, 2014:25) cümlelerinden asında bu durumdan ne kadar çok etkilendiği açıkça görülmektedir.

Aynı durumda intiharın eşiğindeyken kendi kendine söylediği: *"Ama sakın ayakkabılarını unutma, onları çıkar. Babana versinler o ayakkabıyı. Çünkü oradan ayakkabısız büyümüş."* (İzgü, 2014:58) cümleleri de aynı durumu yansıtmaktadır.

Sinema salonunda kaldığı ilk gecede izlediği filmin artisti Demi Moore'un yanına gelip onunla dertleştiğini yarı uyanık şekilde hayal eder Üzüm'ün adı geçen artistle aralarında geçen aşağıdaki diyalogdan da ayakkabı konusunun onu çok etkilediği anlaşılmaktadır:

"'Söyle Üzüm.'

'Senin de çocukken ayakkabın yok muydu?'

'Yoktu ama hiç önemsemedim… Şimdi de çok ayakkabım yok. Bir kaç çift idare ediyoruz işte!.'

'Ama babam bize hep çocukken ayakkabısız olduğundan söz ediyor.'

‘Babana bakma sen, o çok cimriydi, aslında ayakkabısı vardı, ama yazın onu eskitmekten korktuğu için yalınayak gezerdi…’

‘Bize hiç yoktu diyor.’

‘Hiç olmaz olur mu canım? İki renkli bir yazlık ayakkabısı vardı, ama giymez saklardı. Ayağı büyüyünce de satardı.” (İzgü, 2014:91)

Tüm bu tespitlerden hareketle, ailenin ilk çocuğu olan Üzüm’ün özellikle babasının en ufak bir olumsuzlukta yapmış olduğu fedakârlıkları yüzüne vurmasından ne derece çok etkilendiği anlaşılmaktadır. Burada sadece birkaçına yer verilen “ayakkabısız büyüyen babanın fedakârlıkları” örneklerinin ise onun rüyalarında ve hayallerinde bile yer aldığı, bu durumun ise Üzüm’ün psikolojisini olumsuz yönde etkilediği aşikârdır.

5.5. Christine Nöstlinger’in Hayatı, Sanatı ve Dili

15 Temmuz 2018 de ölen ünlü Alman çocuk edebiyatı yazarı Christine Nöstlinger, bu çalışmada inceleyeceğimiz “İlse Evden Kaçtı” romanının yanı sıra “Alev Saçlı Çocuk”, “Konrad Ya Da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk”, “Kim Takar Salatalık Kral’ı”, “Konuk Değil Baş Belası”, “Lollipop”, “İşte Şimdi Hapı Yuttum”, “Susi’nin Gizli Günlüğü”, Arkadaş Dümeni”, “Kağıt Uçakla Gizli Gizli Macera”, “Hadi Ama Baba”, “Aklından Düşünceler Geçen Çocuk”, “Evde ve Uzakta”, “Saklı Miras”, “Küçük Korsan”, “Mini ve Mırnav Kedi”, “Mini Denizde”, “Mini ve Doğum Günü Partisi”, “Mini Küçük Dedektif”, “Mini ve Yılbaşı Armağanları”, “Mini Kayak Tatilinde” gibi birçok kitabın da yazarıdır.

Birçok kitabı da Türkçeye çevrilmiş ünlü yazar, “Astrid Lindgren Edebiyat Ödülü”, “Hans Christian Andersen Ödülü” ve “Alman Gençlik Edebiyatı Ödülü” başta olmak üzere birçok ödüle de layık görülmüştür.

5.5.1. Christine Nöstlinger’in Hayatı

“Christine Nöstlinger, 13 Ekim 1936 tarihinde Avusturya, Viyana‘da doğmuştur. Çocukluğu 2 yaşından itibaren Adolf Hitler‘in ordusunun işgali altında kalan Avusturya’da bodrum sığınaklarında geçti. Polonya‘ya kaçmak zorunda kalan babasının yokluğuyla ağırlaşan bu savaş yıllarında, bomba isabet eden evlerinin enkazından iki kez sağ olarak çıkarıldı. Dokuz yaşındayken, Kızıl Ordu Viyana’ya girdiğinde bodrum yaşamından kurtuldu.

Christine Nöstlinger, liseyi bitirdiğinde ressam olmaya kaamalı Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü. Bir kaç yıl grafik sanatçısı olarak çalıştı.

Christine Nöstlinger, 1950'lerin sonunda bir gazeteci olan Ernst Nöstlinger ile evlenip iki kız çocuğu sahibi olduktan sonra "ev kadını" kimliğiyle yetinemeyeceğini anlayıp, iyi yaptığını düşündüğü kitap resimleme işine başladı. 1961 yılında doğan kızı Christine Nöstlinger de İllüstratör yapmakta ve Gerçek mesleği olan psikolojinin yanı sıra annesi Christine Nöstlinger'in kitaplarını esprili bir tarzda desenleyen sanatçı, Belçika, Antwerp'de ailesiyle birlikte yaşamaktadır [15 Temmuz 2018 de ölmüştür].

İki yıl üstünde çalıştıktan sonra yayıncıya göndermeyi göze aldığı ilk kitabı Alev Saçlı Çocuk (Die feuerrote Friederike) düşündüğünün tersine desenleri yerine yaratıcı öyküsüyle ilgi görünce, kitap resimlemeyi bırakıp yazmaya başladı. Kendisi, yazma konusunda "tembel" olduğunu ileri sürse de, Nöstlinger, son otuz yıl iç ve sayısız makalesi yayımlanmış çok üretken bir yazar.

Çocuklara ve gençlere hikâyeler yazmanın yanı sıra yetişkinlere de, özellikle Viyana lehçesinde şiirler ve öyküler kaleme aldı. 1970'den bu yana birçoğu yabancı dillere çevrilen ve klasikleşen yüzü aşkın çocuk ve gençlik kitabı yayımlandı.

Çeşitli gazete ve dergilerle Avusturya Radyosu için de çalıştı. Günümüzde dünya çocuk edebiyatının klasikleri arasında sayılan Kim Takar Salatalık Kral'ı ile 1973'te Alman Gençlik Edebiyatı Ödülü'nü kazanan yazar, pek çok ödülün yanı sıra 1984'te uluslararası Hans Christian Andersen Ödülü'nü ve 2003'te de yine uluslararası Astrid Lindgren Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Yabancı düşmanlığına karşı etkin bir sosyal örgütlenmeye de destek veren Nöstlinger, çocuk edebiyatına getirdiği eleştirel-sosyal tutumuyla "antiterbiyeci" bakış açısıyla ünlendi. Genellikle orta halli aile çocuklarının gündelik yaşamlarını ele aldığı kitaplarında, geleneksel aile yapısını ve okul kurumunu esprili bir üslupla eleştiriyor.

İlk kitabı "Die feuerrote Friederike" 1970'te yayınlandı. Kitabın illüstrasyonları da yine kendisine aitti. Kitap Türkçeye "Alev Saçlı Çocuk" ismiyle çevrildi. (Bkz. https://www.biyografi.net.tr/christine-nostlinger-kimdir)

5.5.2. Christine Nöstlinger'in Sanatı

"Nöstlinger, çocuk edebiyatına getirdiği eleştirel-sosyal tutumuyla ve "antiterbiyeci" bakış açısıyla ünlenmiştir. Çocukların ve gençlerin haklarını romanlarında dile getiren yazar,

güçsüz olanın yanındadır. Okulda, ailede yerleşmiş olan kalıplaşmış düşüncelerin, geleneksel eğitim anlayışının karşısında olan Nöstlinger, çocukluğun özel bir evre olduğunu ve herkes tarafından anlaşılması gerektiğini, aksi takdirde onlarla iletişim kurulamayacağını savunur. Kitaplarında da geleneksel aile yapısını ve okul kurumunu esprili bir üslupla eleştirmektedir. Toplumun fikirlerini değiştiremeyeceğinin farkında olan yazar, romanlarında işlediği konular sayesinde onları hayata hazırlar ve şöyle devam eder: "Çocukları ve gençleri hayata nasıl hazırlayacağımı ben de bilmiyorum. Hangi problemler onlar için daha önemli? Okul notları mı, ilk aşkımı, aile mi, macera isteği mi, hayaller mi, çılgınlık yapmak mı? Bugün bizleri çocukların daha az harçlık alması mı ilgilendirir, yoksa günde 44522 çocuğun dünyada ölmesi mi?" diye sorar yazar (Nöstlinger, 1998: 44). Nöstlinger'in romanlarında işlediği konular III. Dünya Savaşı'nın çocukları, alkolizm, önyargılar, batıl inançlar, dışlanmış kişiler ve problemli ailelerin çocuklarıdır (Kadıoğlu, 2007: 20-40)." (Çakır, 2011:329-330)

5.5.3. Christine Nöstlinger'in Dili

"Çocuklar ve gençler için kaleme aldığı 100'den fazla kitabında, her yaştan okuru ortak duygu ve düşüncelerde birleştirdi. Eserleri pek çok dile çevrilen Avusturyalı yazarın ilk kitabı 1970'te yayımlandı, Türkçe'ye Günışığı Kitaplığı tarafından "Alev Saçlı Çocuk" başlığıyla kazandırıldı, çocuk edebiyatının köşe taşlarından biri oldu. Günümüzde dünya çocuk edebiyatının klasikleri arasında sayılan "Kim Takar Salatalık Kral'ı" ile 1973'te Alman Gençlik Edebiyatı Ödülü'nü kazandı.

Kitaplarında yarattığı gerçekçi karakterleri ve olay örgüsünü, büyülü gerçekçi öğelerle ve çok katmanlı mizahi bir anlatımla kurguladı. Romanlarındaki incelikli, zekice sosyal eleştiriyle kuşaklararası iletişimi yüceltti, yetişkinlerin önyargılarını ve kalıplarını kırarak çocukların ve gençlerin yanında durdu. Onlara üstlerindeki baskılara nasıl karşı koyabileceklerinin ipuçlarını işaret etti." (Bkz. http://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/cocuk-ve-genclik-yazari-nostlinger-hayatini-kaybetti-40898416)

5.6. Roman Hakkında Bilgi ve Romanın Tahlili

104 sayfadan oluşan çocuk romanının incelenen Türkçe 1. baskısı 1993 yılının Mayıs ayında Düzlem yayınları tarafından basılmıştır. İncelenecek olan söz konusu kitap, Selahattin Dilidüzgün tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Bölümler halinde ve her bölüm çeşitli başlıklar halinde yazılmış olan eserin anlatıcısı "Gözlemci Bakış Açılı" bir durum sergilemektedir ve roman kahramanı İlse'in kardeşi Erika'nın ağzından "ben" anlatıcı türünde eseri kaleme almıştır. Olay zamanı yaklaşık 10 gün sürmektedir ve hangi zamanda geçtiği doğrudan belirtilmemiştir.

Nöstlinger'in, birçok noktasında oldukça geniş betimlemelere yer vermekte olduğu eser basit ve anlaşılır bir dilde kaleme alınmıştır.

Geçmişe dönüşlerin çok kullanıldığı romanda önemli dönüm noktaları olarak İlse'nin evden kaçması, Amrei'nin İlse'nin kaçmasından haberdar olmadığının ortay çıkması, Benekli olarak adlandırılan çoğun anlattıkları sayılabilir.

5.7. Romanın Özeti

Karma bir aileye (Patchwork-Familie) mensup olan roman kahramanı Ilse'nin hayatında anne, baba, üvey baba, üç büyükanne, üç büyükbaba, babasının karısı ve birisi öz olmak üzere toplam altı kardeş bulunmaktadır. Çeşitli baskılara, dışlanmalara ve sık sık şiddete maruz kalan karakter defter almaya gittiğini söyleyerek eve gelen kırmızı bir BMW' ye binerek evden kaçmaktadır. Ardından kardeşinin ağzından yazılanlardan anlaşılacağı üzere, sekiz yaşında anne ve babasının boşanması, sonra sırasıyla babaannelerinde, belli bir süre sonra da annesinin Kurt'la evlenmesi neticesinde onların evinde kardeşiyle birlikte yaşamak durumunda kalmaktadır.

İlse roman süresince sürekli annesinin aşağılamalarına ve şiddetine maruz kalmaktadır. Adaletsizliklerle de sıkça karşılaşan Ilse; huzursuz, toleranssız, baskıcı ve suçlayıcı bir aileden bunalarak çeşitli yalanlarla önce okuldan, sonrasında ise evden kaçmaktadır. Kaçtığı ortaya çıktıktan sonra evde bir kargaşa ve telaş yaşanmaktadır. Korkunun en büyük nedeni ise pasaportunu yanına aldığı için yurt dışına kaçma ihtimalinden kaynaklanmaktadır.

Kaçtığından tek haberdar olan kardeşi Erika ise belli bir süre İlse'den mektupla haber alamadığı için telaş yapmakta iken birlikte kaçtığını bildiğini sandığı Ilse'nin arkadaşı Amrei ile karşılaşınca aslında İlse'nin ona yalan söylediğini anlamaktadır. Bunu üzerine işin peşine düşen Erika, arayışa şüphe duyduğu İlse'nin arkadaşı Helli ile başlamaktadır.

Helli'den Herbert Plank adlı bir 7. sınıf öğrencisiyle gizli ilişkisi olduğunu öğrenince onun adresini bulur ve ona gider. Bu konuda Herbert yardımcı olamasa da, kardeşi Nikolaus ona "Benekli" olarak adlandırılan bir çocuğun sürekli İlse'yi takip ettiğini, ondan hoşlandığını

ve onun sürekli gölge gibi İlse'nin peşinde olduğundan dolayı onun sağlıklı bir bilgi verebileceğini söylemektedir.

Nikolaus ve Alibaba adlı bir çocukla birlikte gittikleri Benekli, Ilse'yi takip ettiğini itiraf ediyor, onun son zamanlarda kırmızı bir BMW'si olan biriyle (Erwin) gördüğünü aktarıyor. Söz konusu BMW'nin ise sürekli Altın Kaz Restoranının önünde durduğunu, Ilse kaçtıktan sonra ise arabanın artık orada bulunmadığını anlatmaktadır.

Bu bilgiler üzerine Rückergasse'de bulunan restorana giden Aliababa ve Erika, kayda değer bir bulguya rastlamasalar da, aynı akşam Erika'ların evine gelen Alibaba, meyhanecinin kardeşinin kırmışı bir BMW'sinin olduğunu öğrendiğini ona söylemektedir.

Ertesi gün meyhanecinin yanına giden Erika, orada kendisinin önceden Ilse'ye hediye ettiği kalemi onun elinde görünce şüphesi artmaktadır. O esnada gelen postacının Floransa'dan meyhanecinin kardeşinden gelen bir kartpostalı teslim etmesi, söz konusu kartpostalda da İlse'nin adının da yazdığını fark eden Erika, artık ablasının meyhanecinin kardeşiyle birlikte Floranda'da olduğundan emin olması neticesinde hemen telaşla oradan koşarak uzaklaşmaktadır.

Bu duruma üvey babası Kurt'a anlatmaya karar veren Erika, onu telefonla aramak için para bulmaya gittiği babaannesine durumu ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Durumu sükûnetle dinleyen babaanne, bu durum hususunda sadece anne veya babasının yasal olarak işlem yapabileceğini ve dolayısıyla yardımcı olabileceğini söylemektedir. Buna rağmen Erika, ablasının döndükten sonra ıslahevine gönderilmemesi için ancak onun bu durumu ailesine anlatması gerektiği konusunda ağlayarak ve yalvararak mücadele ediyor ve neticede babaannesinin olayları Ilse'nin ailesine anlatması konusunda onu ikna etmektedir.

Gelişen bu yeni durum neticesinde babaannesiyle birlikte Erika'nın evine giden ikili, olanları tüm çıplaklığıyla annesine ve üvey babasının annesine anlatmaktadırlar. Anlatılanların üzerine evden ayrılan anne, eşi Kurt'la birlikte Altın Kaz Restoranına gidip meyhaneciyle konuşmaktadırlar. Meyhanecinin girişimleri neticesinde Floransa'yla birçok telefon görüşmesi gerçekleştirilmektedir. Kısa bir süre sonra abisine telefonla ulaşan Erwin, olayları dinledikten sonra kendisinin Ilse'nin 16 yaşından küçük olduğunu kesinlikle bilmediğini, Ilse'nin ona yalan söylediğini ifade etmektedir.

Görüşmenin ertesi günü Kurt ve eşi İlse'yi getirmek üzere İtalya'ya gitmektedirler. Ailesi, Erwin'in korkudan Ilse'yi sınırda bırakarak kaçıp gittiği bir restorandan onu alarak eve getirmeleri neticesinde roman sona ermektedir.

5.7.1. Karakterler

Bu başlık altında romanın başkarakteri İlse Janda, kardeşi Erika, annesi Lotte, üvey babası Kurt, "Müdüre Hanım" olarak adlandırılan Kurt'un annesi, öz babası, babaannesi, büyükbabası, Erwin, Alibaba, kardeşleri Oliver, Tatjana'nın yanı sıra ile Herbert Plank, Nikolaus ve "Benekli" adlı karakterler romandan faydalanılarak ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

5.7.1.1. İlse Janda

Romana adını veren başkarakter 15 yaşındadır (s.91) ve beşinci sınıfa gitmektedir (s.51). Her iki bilgiye de romandan ulaşılmasına rağmen yaş konusunda bir çelişki mevcuttur denilebilir. 15 yaşında olan birinin beşinci sınıfa gitmesi için okula 10 yaşında başlaması gerekmektedir. Hemen hemen tüm ülkelerde olduğu gibi gerek Almanya'da gerekse yazarın yaşadığı Avusturya'da okula başlama yaşı 6-7 yaş olarak gerçekleşmektedir.

İlse, kitabın anlatıcısı olan kardeşi Erika'nın gözünden; güzel bir kız. Omuzlarına kadar koyu kahverengi sık ve parlak saçlara sahip. Yüzünde hiçbir zaman sivilce çıkmamış ve içinde yeşil noktacıkları olan yeşil gözleri ve küçük burunlu. Oldukça zayıf birisi olmasına rağmen iri ve dik göğüslere sahip ve beli yalnızca kırk altı santimetre genişliğindedir.

Yazmayı çok seven ve oldukça dikkat çekici bir görüntüsü olan Ilse'nin anne ve babası 8 yaşındayken boşanıyorlar. Karakteristik özellikleri olarak ise; olumsuzluklara karşı tepki gösteren, duygulu, hassas, sinirli, az gülen, sert, ters ve çok kolay yalan söyleyebilen birisi olarak tanımlanmaktadır.

5.7.1.2. Erika Janda (kardeşi)

Romanın anlatıcısı olan Erika, Ilse'nin öz kardeşidir ve ondan 2 yaş küçüktür. Ablasını çok seven, onun için tedirgin olan, panik, sinirlenmeyen ve zamanla yalan söylemeye başlayan bir karakter olarak ön plana çıkmaktadır.

5.7.1.3. Lotte (annesi)

İlse ve Erika'nın annesi olan Lotte, birinci eşinden boşandıktan sonra Kurt ile evleniyor ve 2 çocuğu daha oluyor. Kendi doğrularını mutlak doğru olarak kabul eden, başka insanları (özellikle de eski eşinin ailesini) aşağılayan, otoriter, toleranssız, bir yandan aile ilişkilerine önem veren, diğer yandan küsme vb. durumlarda aileyi yok sayan, adaletsiz,

mutsuz, insanlara ön yargıyla yaklaşan, şiddete meyilli olan bir karakterdir. Kendisine çoğu zaman eşi Kurt dahi tahammül edememektedir.

5.7.1.4. Kurt (üvey babası)

Lotte'den önce başka bir evliği ve bu evlilikten bir çocuğu olan Kurt, Lotte ile birlikte 2 çocuk sahibi daha oluyor. Kurt, üvey olmasına rağmen İlse ve Erika'ya karşı öz annelerinden daha toleranslı davranmaktadır. İyi niyetli, temiz kalpli, duygusal, sevecen, komplekssiz ve babacan bir tavrı vardır.

5.7.1.5. Müdire Hanım (Kurt'un annesi)

Romanın ortasına doğru hikâyeye dâhil olan kişi Erika tarafından "Müdire Hanım" olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu şahıs, hem oğlunu hem de gelinini sinirlendirecek kadar "zor" bir şahıstır. Her işe karışan, otoriter, yüzsüz, emir vermeyi seven, laf sokan ve başkalarına eziyet etmeyi seven bir karakterdir.

5.7.1.6. Öz Babası

İlse ve Erika'nın öz babası olan şahıs sonradan tekrar evlenmiş ve bu evlilikten 2 çocuğu daha olmuştur. Çocuklarına karşı ilgisiz ve umursamaz bir karakter olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

5.7.1.7. Büyükanne

İlse ve Erika'nın öz babasının annesi olan karakter, aslında İlse'yi en çok merak eden, onun iyi olmasını tüm içtenliğiyle dileyen belki de tek insandır. Torunlarına sahip çıkan, yeri geldiğinde onların lehine tavır koyan bir kişiliktir.

5.7.1.8. Büyükbaba

İlse ve Erika'nın öz babasının babasıdır. Kulakları zor işiten, sık sık kendisiyle konuşan oldukça yaşlı ve bunama belirtileri göstermeye başlayan birisidir.

5.7.1.9. Erwin

İlse ile birlikte kaçan veya diğer bir ifadeyle İlse'yi rızası dâhilinde kaçıran karakter olumsuz bir algıya sahiptir. Tembel, savurgan, işi gücü olmayan, öğrenci olmasına rağmen hiçbir sınava gitmeyen, abi parasıyla geçinen ve korkak bir şahıstır.

5.7.1.10. Alibaba

Ablasını bulma yolunda Erika'ya destek olan Alibaba, okuduğu okulun en şişman ve en güçlü öğrencilerindendir. Sorumsuz ve ilgisiz bir ailenin çocuğu olan karakter, korkusuz, cömert ve uyanık birisidir.

5.7.1.11. Diğer Karakterler

Romanda karşılaşılan diğer karakterlerden *Oliver*, İlse'nin üvey kardeşidir ve "oyunbozan ve kötü bir çocuk olarak nitelendirilen "diğer üvey kardeş olan *Tatjana*'ya göre daha olumludur.

Herbert Plank karakteri ise 7. sınıfa gitmekte, 1.90 boyunda, uzun ince ayak parmakları olan yakışıklı birsidir. Kardeşi *Nikolaus* ise yardımsever birisi olarak lanse edilmektedir.

Olayların çözümünde etkisi olan iki karakterden birisi olan "*Benekli*" lakaplı çocuk; uzun boylu, zayıf beyaza yakın sarı saçları olan ve yüzü çillidir. Diğer karakter olan restoran sahibi ve aynı zamanda *Erwin'*in abisi ise sorumluluk sahibi, çözüm odaklı ve iyi niyetli birsi olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.8. İlse Evden Kaçtı Adlı Romanda İlk Çocuğun Psikolojisi

Christine Nöstlinger tarafından kaleme alınan "İlse Evden Kaçtı" adlı romanında incelediğimiz mutsuz ve umutsuz roman kahramanıyla karşılaşmaktayız. Yapılan inceleme neticesinde aile baskısı, yalan, tehdit, başa kakma, şiddet, çocuklar arası ayrımcılık, ilgisizlik, toleranssızlık, aile bütünlüğünün bozulması gibi birçok nedenden ötürü çocuklar olumsuz olarak etkilenmektedirler. Söz konusu olumsuzluklardan ise birinci çocuklar, kardeşlerine nazaran daha çok etkilendikleri ve daha büyük bir sorumluğun altına girdikleri bilinen bir gerçektir.

Nöstlinger'in romanında ise ilk çocuk olan roman kahramanı İlse'nin birinci çocuk olması hasebiyle psikolojik travmalar yaşadığı ve bunun neticesinde evden kaçarak sonu bilinmez bir maceraya atılmayı göze aldığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında İlse'nin yaşadığı psikolojik bozuklukların nedenleri romandan yapılacak alıntılarla birlikte "İçsel Nedenler" ve "Dışsal Nedenler" olmak üzere iki ana başlık halinde irdelenecektir.

5.8.1. İçsel Nedenler

"İlse Evden Kaçtı" romanındaki ilk çocuk psikolojisi ile ilgili kısımlar incelenirken, psikolojinin olumsuz etkilerinde özellikle "aile baskısı", "yalana sürükleyen süreçler", "şiddet", "çifte standart" ve "ilgisizlik, dışlanmışlık, sevgisizlik hissinin" büyük rol oynadığı tespit edilmiştir. Tüm bu faktörler içsel nedenler başlığı altında toplanmıştır.

5.8.2. Aile Baskısının İlk Çocuk Üzerindeki Etkisi

Yukarıda incelenen ve çalışmanın diğer eseri olan "Kaçak Kız" adlı romanda olduğu gibi "İlse Evden Kaçtı" adlı romanda da "aile baskısının" birinci çocuk psikolojisini oldukça olumsuz bir şekilde etkilediği görülmektedir.

Anne-baba bağlamında bakıldığında ise üvey babalarından ziyade özellikle öz annelerinin toleranssız ve çok baskıcı olduğu anlaşılmaktadır. Yeni olan masanın üzerine oje dökülmesi neticesinde oluşan leke nedeniyle çok telaşlanan çocuklar özellikle annelerinin aşırı tepkisinden çekinmektedirler. *"'Fakat annem buna çok kızacak, deliye dönecek!' diye karşılık verdim."* (Nöstlinger, 1993:11) cümlesinden bu durum ve aslında büyütülmemesi gereken bir durumun nasıl bir korkuya dönüştüğü anlaşılmaktadır.

İlse'nin bir tiyatro oyununa gittiği yalanının ortaya çıkması neticesinde de evde adeta kıyamet kopmaktadır. Aile baskısı nedeniyle yalan söyleyerek dışarıya çıkmak zorunda kalan İlse, eve döndüğünde yalanının ortaya çıktığını bilmeden yalanlarına devam etmektedir. Annesi ise *"Bana, İlse'ye sokağa çıkma yasağı koyduklarını ve okuldan çıkar çıkmaz eve gelmesi gerektiğini anlattı. İlse'ye artık harçlık vermeyeceğini ve yeni giysi de almayacağını söyledi!"* (Nöstlinger, 1993:24) gibi ifadelerle neden yalan söylediğini sorgulamak yerine ona karşı baskıcı bir tutum sergilemeyi sürdürmektedir. Bu durum ilk çocuk olan İlse'nin psikolojisinin ne kadar bozuk olduğunu göstermektedir. Ailenin bu durumun çözülmesi için uğraş vermesi gerekirken, aksine ceza ve baskı yolunu tercih etmesi durumu daha da karmaşık hale getirmektedir.

"Öğleden sonra telefon çaldı. Telefonu annem açtı. Beş kez 'Alo' diye seslendi, fakat yanıt veren olmadı. Yarım saat sonra telefon yeniden çaldı. Bu sefer ben açtım. Bir erkek sesi: 'İlse ile konuşabilir miyim?' diye sordu.

'İlse seni arıyorlar' diye odamıza doğru seslendim. Annem bana doğru geldi ve ahizeyi elimden aldı.

‘Kimsiniz? Yanıt versenize!’ diye seslendi. Sonra da benden arayanın bir erkek sesi mi, yoksa bir kadın sesi mi olduğunu öğrenmek istedi. Ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Açık olan oda kapısında İlse’yi görüyordum. Ona seslendiğimde yatağından fırlamıştı.

‘Bir kız sesiydi. Telefon biraz cızırtılıydı, ama sanırım arayan Ulli’ydi’ dedim anneme. İlse bana bakıyor, sanki içinden: Çok iyi! Devam et! diyormuş gibime geliyordu!” (Nöstlinger, 1993:25)

Yukarıda yer alan kesitte ise yine İlse’nin nasıl büyük bir baskı altında olduğu anlaşılmaktadır. Evi bir erkek arkadaşının aramasında meydana gelen panik, söylenen yalanlar ve gösterilen büyük tepkiler bu baskının açık bir göstergesidir.

Olayın hemen devamında gerçekleşen bir başka diyalogda ise:

“’Arayan kesinlikle Ulli’ydi’ dedim.

İlse hole çıktı. Anneme ya da bana doğru değil de duvara doğru konuşarak: ‘Birlikte matematik çalışacaktık, onlara gitmek zorundayım!’.

‘Evde kalıyorsun’ dedi annem.” (Nöstlinger, 1993:25) Eve gelen bir erkeğin telefonu neticesinde arayanın kim olduğunu ortaya çıkarmamak üzere yukarıda yaşanan diyalog da çocukların nasıl bir baskıya maruz kaldıklarını göstermektedir. Evi bir erkeğin aramasının yasak olduğu anlaşılan diyalog sonrası söylenen Ulli ile ilgili yalan neticesinde de evden çıkılmasına izin verilmeyen İlse’nin bu ve benzer durumlardan olumsuz etkileneceği kesindir.

Evde yaşanan olumsuzların kısa bir sürede çözülmemesi ve sonraki haftalara da yansıması: *“Bir sonraki hafta daha da korkunçtu. Annem İlse’ye zincirle bağlı bir köpek gibi davranıp ev işlerinde eğitmeye çalışıyordu. İlse evi süpürmek, ayakkabıları temizlemek, bulaşık yıkamak ve dolapları toplamak zorundaydı.”* (Nöstlinger, 1993:27) cümlelerinden anlaşılmaktadır. Söz konusu ifadelerden hem annenin nasıl bir baskıcı olduğu, hem de bu tutumunun ilk çocuk olan İlse’nin psikolojini çok olumsuz etkilediği görülmektedir.

Baskılardan her ne kadar ilk ve dolayısıyla büyük çocuk olan İlse olumsuz olarak etkilense de, kardeşi Erika’nın da bunalmış olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Arkadaşı Alibaba ile gerçekleşen bir sohbet esnasında gerçekleşen:

“*’Hayır!’ diyerek başımı salladım ve devam ettim ‘onlar insanı döver, hapseder ya da harçlığını keserler. Ya da seni bir ıslah evine gönderebilirler.!’*

Alibaba kaygıyla bak bana baktı ve 'Ben normal anne babalardan söz ediyorum, sadistlerden değil!' diye bağırdı. Bana hayretle bakarak 'Yoksa seninkiler seni dövüyorlar mı?' diye sordu." (Nöstlinger, 1993:57) konuşmalarından Erika'nın da bu durumdan ne kadar rahatsız olduğu ve bu baskının aslında anormal olarak karşılandığı sonucuna varılabilir.

Ablası gibi bir akşam eve geç gelen Erika, aşağıda yer alan tepkiyle karşılanmaktadır:

"Soluk soluğa eve vardığımda kıyamet koptu. Annem histerik bir şekilde:' Saat tam beşte evde olman gerekiyordu, saatin kaç olduğunu biliyor musun?' dedi.

'Sekizi on geçiyor' dedim ve hemen ardından bir tokat yedim.

'Ona vurma, bunun hiç yararı yok' dedi Müdüre Hanım.

'Neredeydin?' diye bağırdı annem.

'Öğleden sonraki beden eğitimi dersine girdim. Biraz uzun sürdü!' dedim.

Müdüre Hanım 'Tıpkı ablası gibi yalan söylüyor' dedi ve hemen ardından annem bana ikinci bir tokat attı." (Nöstlinger, 1993:63)

Hem baskı, hem de şiddete maruz kalan Erika, o esnada evden kaçmış olan İlse'nin zamanında yaşadığı olumsuz psikolojinin aynısına maruz kalmaktadır. Baskıcı anne, anlaşılacağı üzere İlse'nin baskılar sonucu evden kaçmasını hiç sorgulamamış, davranışları ve tutumuna dikkat etmesi gerektiğini hiç düşünmemiş, aynı ablasına davrandığı gibi Erika'ya da baskıcı bir şekilde davranmaya devam etmiştir.

"Doğru odama gittim. Yapacağım ödevler vardı. Tam masama oturmuştum ki, annem içeri girdi. Yine en başından başlayarak, benim nerede olduğumu hemen söylememi, nerede olduğunu söylemezsen bana çok kötü şeyler yapacağını filan söyledi. Kesinlikle benim her istediğimi yapabileceğimi sanmamam gerekiyormuş! Ardından da artık odamdan çıkmayacağımı, benimle hiç konuşmayacağını, doğum günümde bile armağan almayacağını söyledi." (Nöstlinger, 1993:64)

Olayın devamında gerçekleşen yukarıdaki cümleler de az önceki düşünceyi destekleyen niteliktedir. Anne aynen İlse'ye davrandığı gibi baskıcı bir şekilde kardeşine de davranmaktadır.

Yukarıda bahsedilen tutum ve davranışlar ilk çocuk olan İlse'nin psikolojisini bozmaktadır. Söz konusu baskılar üvey baba olan Kurt'un dahi rahatsız olmasına neden

olmaktadır. "*Kurt da 'İlle de çocuklara eziyet edip onları mutsuz etmek zorunda mıyız yani, ben de bunu bir türlü anlamıyorum?' diye bağırdı."* (Nöstlinger, 1993:72) kesitinden çocukların bu durumdan çok mutsuz oldukları anneye doğrudan iletilmektedir. Mutsuz olan, eziyete maruz kalan bir çocuğun olumsuz bir psikolojiye sahip olması kaçınılmazdır.

5.8.3. Psikolojik Bozukluk Nedeniyle Yalana Sürükleyen Süreçler

Yukarıdaki başlıkta aile baskısının çocukların yalan söylemlerine neden olabileceğini görmüştük. Roman genel olarak incelendiğinde aslında psikolojik bozukluğun çocukları yalan söylemeye ittiği iddiasını güçlenmektedir. Yukarıda tiyatro oyunuyla ilgili verilen örneğe öncesiyle birlikte daha geniş bir açıdan bakmak için aşağıdaki kesiti aktarmak doğru olacaktır:

"Günlerden cumartesiydi, İlse okul ile birlikte tiyatroya gideceğini söyledi. Saat onda da evde olması gerekiyordu.

Annem ona, onu tiyatrodan Kurt'un arabasıyla almayı önerdi. İlse ise buna gerek olmadığını söyledi. Çünkü Evi'nin babası onları tiyatrodan alacak ve eve bırakacakmış.

İlse saat onda gelmedi, saat onbuçuk oldu, onbir oldu İlse hala eve gelmedi. Annem Evi'nin annesine telefon etti. Evi'nin annesi ona tiyatroya gidileceğinden filan haberi olmadığını, Evi'nin çoktan yattığını ve uyuduğunu söyledi.

Annem ile Kurt oturma odasına geçtiler. Birbiriyle hemen hemen hiç konuşmadılar. Yalnızca on dakikada bir birbirlerine saati anımsatıyorlardı. Ben de yatağımda yatıyordum. Odamın kapısı aralıktı. Uyanık kalmaya çalışıyordum, fakat sonra uyuyakalmıştım.

Yeniden uyandığımda oturma odasından İlse'nin sesinin geldiğini duydum. Saat biri çeyrek geçiyordu. İlse oyunun ne kadar güzel olduğunu ve Evi'nin babasının oyundan sonra bütün kızları oldukça güzel bir restorana davet ettiğini anlatıyordu.

Annem: 'Ne kibar adammış' dedi.

İlse ise kendisinin, Evi'nin, Herta'nın ve diğerlerinin neler yediklerini anlatıyordu.

Annem de 'Yaa… demek öyle' diye karşılık veriyordu.

Uyuyakaldığım için konuşmanın büyük bir bölümünü kaçırmıştım. Buna karşın, eğer İlse böyle yalan söylemeye devam ederse durumun giderek daha kötü olacağını anlamıştım. Bir çırpıda kalkarak oturma odasına dalıverdim.

‘Erika derhal yatağına git!’ diye bağırdı annem.

O sırada İlse:’Ve ondan sonra da taksi bulamadık!’ diyordu.

Annem alaycı bir tonla: ’Ne kadar acı’ dedi. Fakat İlse kendisiyle alay edildiğinin farkında bile değildi. Annemin bu yaptığını alçakça buluyordum.

‘İlse, annem Evi’nin annesine telefon etti!’ diye bağırdım. Annem bana kötü kötü bakarak: ‘Hemen buradan defol!’ diye bağırdı. Onun eğlencesini elinden aldığım için bana çok sinirlenmişti.” (Nöstlinger, 1993:20-21)

İlse’nin bir tiyatro oyununa girmek için veya belki de dışarı çıkmak için bir tiyatro oyununu bahane etmesini gerektirecek bir durum, o yaşlardaki Avrupalı bir genç kız için çok da normal olmayan bir durumdur. Buna rağmen ailenin uyguladığı şiddet neticesinde İlse’nin açıkça ve çok rahat bir şekilde yalan söyleyebildiği görülmektedir. Bilindiği üzere, çok ve sık yalan söylemek de bozuk bir psikolojinin göstergesidir.

Psikolojik bozukluk ve mutsuzluk İlse’nin okula gitme isteğini de elinden almış ve rahatça söylenen yalanlar neticesinde okul idaresine de yalan söylendiği aşağıdaki cümleden anlaşılmaktadır:

“Pazartesi sabah okula giderken bana:’ Erika, bana bir iyilik yap ve öğretmenlere benim grip olduğunu söyle ne olur!’ dedi.” (Nöstlinger, 1993:27)

İlse’nin bu durumu çok doğal karşıladığı ve sürekli hale getirdiği de olayın devamında anlaşılmaktadır:

“Elbette okula gidip ablamın hasta olduğunu bildirdim. Herhalde o da farklı bir şey beklememiş olacak ki, öğlende eve geldiğinde bana:’Eee, her şey yolunda mı?’ diye sordu. Ona ‘Herkesi yakında iyileşmeni diliyor’ diye fısıldadım. İlse ertesi gün de okula gelmedi. Bir sonraki gün yine gelmedi. Bütün hafta boyunca okula gelmedi. ‘Ne de olsa grip bir hafta sürer’ diyordu. İlse, Amrei’ın da bu arada okulu astığını anlattı bana.

Ayrıca bana sabahları neler yaptıklarını da anlattı. Anlattıklarının hepsi de garip şeylerdi. Dahası sahibinden kaçmış olan bir köpeği yakaladıkları için köpeğin sahibi onlara ödül olarak altın birer kolye armağan etmiş. Önce inanmamıştım. Fakat İlse bana altın kolyesini gösterdi. Annem görmesin diye onu kazağının altına takıyordu.” (Nöstlinger, 1993:28)

Psikolojik olarak olumsuz etkilenen İlse, hem sürekli yalan söylemekte, hem bu durumu gayet normal görmekte hem de farklı yalanlarla kardeşini inandırmaya çalışmaktadır.

Dışlanmışlık, baskı ve ilgisizliğin tipik bir neticesi olarak yalanların ortaya çıktığı bu örnekten anlaşılmaktadır.

İlse, çoktandır planladığı kaçış hikâyesine de yalanla başlamaktadır. Kendisine bu süreçte yardım eden kardeşine de çeşitli yalanlar söyleyerek ileride onun kendisiyle ilgili hayal kırıklığına uğramasına neden olacaktır.

"'Amrei taksiyle mi gelecek?' Diye sordum. İlse evet anlamında başını salladı. 'Biletler onda mı' diye sordum. İlse yine evet anlamında başını salladı. 'Bana yazacak mısın?' diye sordum. İlse yine aynı şekilde başını salladı. Birden 'İşte geldi' dedi, olduğu yere yerde döndü valizini kapat ve gidiverdi. Evin kapısı yavaşça kapandı. Bana bir 'Allahaısmarladık' bile demedi.

Ben pencerede kalakaldım. Dışarıda ne Amrei'ı ne de taksi görebiliyordum. Yalnızca evimizin önünde park etmiş ona bir BMW vardı.

İlse kapıdan çıktı. Yukarıya bana doğru bakmadı bile, BMW'nin arka kapısını açarak valizini içeri itti. Sonra öne, şoförün yanına oturdu. Ne kadar aptalmışım ki: Demek üzerinde ışıklı yazısı olmayan taksiler de varmış, diye düşünüyordum hala!" (Nöstlinger, 1993:33)

Kaçış esnasında hem kiminle kaçtığını gizleyen, hem ileride tutmayacağı sözler veren, hem de kaçış şeklini çok farklı bir şekilde anlatarak ona yardımcı olan kardeşine bile yalanlar söyleyen İlse'nin bu tutumu, aslında psikolojik bozukluktan dolayı ona o kadar yardımcı olan ve onu çok sevdiğini her fırsatta dile getiren öz kardeşine bile umursamaz bir şekilde yaklaştığının göstergesidir.

Erika'nın ablasının ona yalan söylediğine aslında inanmak istememektedir. *"Hergün okuldan çıkınca postaneye gidip Erika Janda adına mektup olup olmadığını soruyorum. İlse bana, Londra'ya, iki çocuğuna bakacağı ailenin yanına gider gitmez, postaneden alınmak üzere mektup yazacağına dair söz vermişti.*

Ama şimdiye değin daha mektup filan gelmedi. Postanedeki bayan, ben sormaya gittiğimde artık bana tuhaf tuhaf bakmaya başladı." (Nöstlinger, 1993:39) cümlelerinden de anlaşılacağı üzere ısrarla ablasının ona yazacağına inanmaktadır.

Fakat İlse'nin aslında çocukluktan beri sürekli yalan söylediği onu yakından tanıyan, iki yıl evinde büyüten ve onla ilgilenen büyükannesi için bilindik bir durumdur. Erika'nın

büyükannesine yapmış olduğu ziyarette aşağıda yer alan kesit bu durumun açık bir göstergesidir:

"'Öyle bakma!' dedi büyükannem. 'Bazısı kekeler, bazısının gözleri iyi görmez, bazısı da yalan söyler işte diye ekledi. Gülerek: 'Tanrım, şu İlse ne yalanlar söylemiştir!' dedi.

'Neler söyledi?' diye sordum.

Büyükannem biraz düşündü. Sonra da: 'Daha İlkokul'dayken öğretmenine on odalı bir evde oturduklarını ve babasının dondurmacı dükkânı olduğunu anlatmış. Bir keresinde de bana o yaşlı, kötü öğretmenin giderek, yerine genç ve sevimli bir öğretmen geldiğini anlatmıştı. Komşuya da annesinin bir sirk müdürüyle evleneceğini anlatmış.' Diye gülümseyerek anlattı.

Sözlerine devam ederek: 'Bir keresinde bana okuldaki bir erkek arkadaşına söz etmişti. Uzun boylu ve sarışın bir çocuktan. Çocuğun elektrikli bir oyuncak arabası varmış. Sınıfın en çalışkanıymış o çocuk. İsmi de Reiner'miş.' Büyükannem gülümsemeyi bırakarak biraz hüzünlü bir tonla: 'Ama Reiner diye biri yoktu ki. Onların sınıfında uzun boylu sarışın bir çocuk da yoktu. Sınıfın en çalışkanı ise İlse'yi durmadan kızdıran kısa boylu şişman bir çocuktu!' dedi." (Nöstlinger, 1993:46-47)

Daha ilkokul yıllarından itibaren İlse'nin ne tür yalanlar söylediğini aslında tek tek bilen büyükanne, "*'Hep olmasını istediği şeyleri uydururdu İlse!"* (Nöstlinger, 1993:47) diyerek aslında bir hayal âleminde yaşadığını aktarmaktadır.

Romanın sonunda eve dönen İlse'nin yalanlarına devam etmesi de bu durumun onda bir alışkanlık haline dönmüş olduğunu ortaya koymaktadır:

"Bana her şeyi anlatmak istemişti. Erwin'in, Amrei'ın kuzeni olduğunu söyledi bana. Amrei ile birlikte Londra'ya gitmek üzere yola çıktıklarında biletlerini kaybetmişler. Amrei da kuzenine telefon etmiş, oda gelip onları almış. Sonra da onlara çocuk bakıcılığından çok daha iyi bir iş bulmuş. Roma'da. Bir kontun yanımda hem de.

Onun anlattıklarına inanıyormuş gibi yaptım. İlse anlatmaya devam etti: Floransa'da bir film yapımcısıyla tanışmış ve adam onu çok beğenmiş. Bir süre sonra da bizim kente İlse ile bir deneme filmi çekmeye gelecekmiş. Eğer beğenirse İlse'ye bir filmde başrol verecekmiş. Bütün bunları da dikkate dinlemiştim. Dahası bu anlattıklarını kimseye söylemeyeceğime dair şeref sözü bile vermiştim! Dışarısı aydınlanmaya başladığında İlse nihayet palavralarına son vermişti.

‘Peki burada kalacak mısın? Artık kaçmayacak mısın yani?’ diye sordum on.

Yatağına oturarak bana: ‘Şimdilik buradayım, ama şu filmi çektikten sonra beni hiçbir şey, ama gerçekten hiçbir şey durduramaz. Hemen gideceğim -hem de hiç dönmemek üzere gideceğim!’ dedi.” (Nöstlinger, 1993:96-97)

Yalan söylemenin sadece İlse’nin kişisel bir sorunu olmadığı, yaşanılan olumsuzlarda bir kaçış olarak kullanıldığının bir göstergesi de Erika’nın da zamanla yalanlara başvurmasından anlaşılmaktadır.

İlse’nin kaçışında ona yardım eden Erika, annesinin durumdan şüphelenmesi üzerine hemen yalana başvurmakta ve ablasının kaçışına destek olmaktadır:

“’İlse nerede?’ diye sordu annem.

‘Kendine çizgili bir defter almaya gitti’ dedim.

‘Ne zaman?’ diye sordu annem.

Ben de zamana peki kat etmediğimi söyledim.

‘Parası var mıydı peki?’ diye sordu annem. O bir tartışmadan sonra annem ona harçlık vermiyordu çünkü.

Bu konuda da bir şey bilmediğimi söyledim. (Nöstlinger, 1993:33-34)

Kaçışının ortaya çıkmasından sonra da aynı şekilde olaydan habersizmiş gibi davranması ve sorulan sorulara kendi itirafıyla “yalan ve ikiyüzlülükle” cevap vermesi de normal psikolojide olmayan bir çocuğun davranışları gibidir:

“Annem ‘Hala dönmedi,’ dedi. Sonra da: ‘İlse’nin pasaportunun nerede olduğunu biliyor musun?’ diye sordu bana.

‘Elbette’ dedim, hemen oturma odasına koşarak masanın çekmecesini karıştırırken ne kadar ikiyüzlü olduğuma şaştım. Tam yirmi üç saat önce oturma odasına süzülerek, orta çekmecedeki pasaportu alarak İlse’ye ben vermiştim.” (Nöstlinger, 1993:35)

İlgisizlik, ders başarılarının ve okula devamın aile tarafından önemsenmemesi Erika’nın da kolayca yalan söylemesini beraberinde getirmektedir. İlse’nin evden kaçmasından sonra ortaya çıkan moral bozukluğunda annesinin kahvaltı hazırlamaya halinin olmamasını fırsat bilen Erika, durumdan vazife çıkararak aşağıdaki diyalogdan da anlaşılacağı üzere yalan söyleyerek okulu asmaktadır:

"Ben de Kurt için severek yumurta pişirebileceğimi, fakat o zaman okula biraz geç kalacağımı söyledim.

'Okulda bugün önemli bir dersin var mı?' diye sordu annem.

Yalnızca iki saat resim dersi ile iki saat beden eğitimi dersi olduğu yalanını kıvırdım. 'O zaman lütfen bugün evde kal ufaklıklarla ilgilenir ver, sonra uyanırlar!' dedi." (Nöstlinger, 1993:37)

Bir başka yalanla okula gitmeme durumuna da, aslında İlse'nin kaçışından haberdar olduğunu söylemek üzere gitmeyi planladığı büyükannesine gitmesi öncesinde yine yalana başvurmaktadır:

"Giyinirken noel için koro çalışmasına gitmem gerektiğini söyledim.

'Daha şimdiden mi?' diye sordu annem.

'Evet, çünkü hepimiz yanlış söylüyoruz, daha çok çalışmalıyız!' dedim.

Üstelik bu doğruydu da. Koro daha şimdiden prova için çalışmaya başlamıştı. Ne var ki ben koroda değildim. İşin aslını anlatacağım birisiyle konuşmak istiyordum yalnızca. Ama epeydir büyükanneme gitmemiştim zaten." (Nöstlinger, 1993:44-45)

Yukarıda romandan alıntılarla ortaya konan yalanlar değerlendirildiğinde bu durumun hiç de normal olmadığı görülmektedir. Yalan, birçok insanın özellikle de kaçışlar için başvurduğu bir durumdur. İlse'nin de buna başvurması doğal gibi görünse de, çok ve sıklıkla yalan söylemesi neredeyse psikolojik bir hastalık boyutundadır. İlk çocuk olan İlse'nin, özellikle yaşadığı ilgisizlik ve baskılar neticesinde bu duruma sürüklediği söylenebilir. İlk çocuk olan İlse'nin kardeşi Erika'nın da zamanla benzer yalanlara başvurması yaşanılan psikolojik olumsuzlukların bir neticesi olarak görülebilir.

5.8.4. Şiddetin İlk Çocuk Üzerindeki Etkisi

"İlse Evden Kaçtı" adlı romanda incelenen "ilk çocuk psikoloji" unsurlarında dikkat çeken bir diğer husus da, çocukların ve de özellikle ilk çocuğun uğradıkları şiddetin onları olumsuz etkilemesidir.

Roman kahramanı İlse, üvey kardeşi Tatjana'nın evcil faresini öldürmesi neticesinde deliye dönmüştür. Olay sonrası Tatjana'yı yakalayan İlse'ye annesinin gösterdiği tepki şu şekildedir:

"'Bırak çocuğu' diye annem haykırdı.

‘Hayır, onu öldüreceğim!’ diye karşılık verdi İlse.

Bunun ardından annem İlse’ye vurmaya başladı. İlse de karşılık verdi ona. Annemin bacaklarına tekmeler atıyordu. Bu arada Tatjana İlse’nin elinden kurtulmayı başarmıştı. Hemen odadan kaçıp gitti. Annem İlse’ye vurmaya devam ederek: ‘Sen çıldırmışsın, sen tamamen aklını kaçırmışsın’ diye çığlıklar atıyordu.

Annem aynı zamanda İlse’nin saçlarını da yolmuştu. Sonunda İlse’yi yatağın üzerine itti. Hem de ölü farenin üzerine. Sonra da oradan çıkıp gitti.” (Nöstlinger, 1993:18)

Evcil hayvanı üvey kardeşi tarafından öldürülen İlse’nin Tatjana’ya saldırı esnasında annesinin onu koruması tabii ki doğal bir refleks olarak kabul edilmelidir. Fakat akabinde öz kızını teselli etmesi yerine üvey kardeşi nedeniyle dövmesi, saçlarını yolması İlse’nin kendisini değersiz hissetmesine ve de dolayısıyla psikolojisinin bozulmasına neden olacaktır.

Annesinden sık sık dayak yediği bilinen İlse için travmatik olan bir başka husus da, durumun kanıksanmış ve normal olarak kabul edilmesidir:

“’Arasıra yemesi gereken temiz bir dayaktan başka neyi eksikmiş acaba İlse’nin?’ diye titizce sordu Müdüre Hanım.

Büyükannemin yüzü kıpkırmızı oldu. Çok sinirlendiğini anlamıştım. Derin bir nefes aldıktan sonra ateş püskürmeye başladı: ‘İlse, annesinden sık sık dayak yiyordu zaten! Hem de çok fazla yiyordu! Ayrıca az önce söylediğimiz şeylerin birçoğuna da sahip değildi İlse!’ dedi.” (Nöstlinger, 1993:89)

Müdüre Hanım olarak tanımlanan İlse’nin üvey büyükannesinin “*’Arasıra yemesi gereken temiz bir dayaktan başka neyi eksikmiş acaba İlse’nin”* şeklindeki ifadeleriİlse’ye verilen değerin bir göstergesidir.

İlk çocuk İlse’in yanı sıra öz kardeşi Erika’nın da romanda sıkça şiddete maruz kalması da dikkat çekmektedir.

“Garip bir şekilde ‘Hayır’ dedim. Hâlbuki annem bana bazen birkaç tane indirir. Özellikle sinirli olduğu sıralar çok küçük şeyler için bile vurur. Hatta bir keresinde yatağımın altında yarım bir elma buldu diye, bir keresinde de ayakkabılarımı temizlemedim diye dövmüştü.” (Nöstlinger, 1993:58)

Annesinin, özellikle sinirli olduğu zamanlarda Erika'yı da nedensiz yere dövdüğü bizzat Erika tarafından da itiraf edilmektedir. Çok küçük şeyler için şiddete maruz kalan bir küçük çocuğun bu durumdan olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır.

Ayni ablası gibi aile baskısı ve korkusu neticesinde gittiği sinema filminden eve geç dönen Erika'nın yalana başvurması neticesinde yaşadığı şiddet şu şekilde kaleme alınmıştır:

"Soluk soluğa eve vardığımda kıyamet koptu. Annem histerik bir şekilde: 'Saat tam beşte evde olman gerekiyordu, saatin kaç olduğunu biliyor musun?' dedi.

'Sekizi on geçiyor' dedim ve hemen ardından bir tokat yedim.

'Ona vurma, bunun hiç yararı yok' dedi Müdüre Hanım.

'Neredeydin?' diye bağırdı annem.

'Öğleden sonraki beden eğitimi dersine girdim. Biraz uzun sürdü!' dedim.

Müdüre Hanım 'Tıpkı ablası gibi yalan söylüyor' dedi ve hemen ardından annem bana ikinci bir tokat attı." (Nöstlinger, 1993:63)

5.8.5. Psikolojik Şiddet

Yukarıda bahsedilen fiili şiddetin yanı sıra "psikolojik şiddete" maruz kalan İlse, bu durumdan da doğal olarak çok olumsuz etkilenmektedir.

"'Rahatı çok iyi. Bütün mesele bu zaten! Çok fazla rahat.!' dedi. Birdenbire çıldırmış gibi banyoya koşarak aynalı dolabın kapağı hızla açtı ve 'Bak bak bak! Her şeyi var! Her şeyi!' diyerek çığlıklar atmaya başladı. İlse'ye ait bütün kozmetik şişelerini dolaptan attı. Göz farı banyonun seramiklerine düşerek parçalandı, ruj küvetin içine, bir make-up tüpü çamaşır makinasının üzerine fırladı. Oldukça fazla gürültü çıkmıştı. Kurt gelerek annemin sakin olmasını istedi. Annem alt dudağını ısırarak bana: 'Lütfen topla şunları' dedi ve kutu ile birlikte banyodan çıktı." (Nöstlinger, 1993:25)

Öz çocuğunun makyaj malzemeleri olmasından rahatsızlık duyan, rahatının yerinde olduğunu iddia ederek onları parçalayan bir annenin uygulamış olduğu bu "psikolojik şiddet" de gözden kaçmaması gereken bir tutum olarak karşılık bulmaktadır.

5.8.6. Çifte Standardın, Adaletsizliğin İlk Çocuk Psikolojisi Üzerindeki Etkisi

Ailenin ilk çocukları, genellikle kardeşleri dünyaya geldiğinde ilgisizlikten dolayı tuhaf davranışlar sergilemektedirler. O tarihe kadar ilginin tamamına sahip olan bu çocuklar, ilginin paylaşılmasından ve dolayısıyla azalmasından olumsuz olarak etkilenmektedirler.

Bunun yanı sıra bir de incelenen romanda olduğu gibi ailede üvey kardeşler olduğunda bu durum daha da vahim bir şekilde ilk çocuğu etkilemektedir. İlgisizliğin yanı sıra bir de çocuklar arası çifte standart ve adaletsizlik de olduğunda işler psikolojik bozukluğa kadar gidebilmektedir.

Psikolojisi iyice bozulduğu için evi terk eden İlse'nin evden kaçmasına neden olan etkenlerden bir tanesi de yukarıda bahsedilen çifte standart ve adaletsizliktir.

Çifte standarda neden olan kişi ise Anne Lotte'dir. Gerek İlse ve Erika, gerekse Tatjana ve Oliver'in aslında öz annesi olan Lotte, İlse ve Erika'ya karşı adaletsiz davranmakta ve çifte standart uygulamaktır.

Normalde İlse'ye ait olan ve İlse'nin kendinden başkasının dokunmasına izin vermediği faresine annesinin o yokken üvey kardeşlerine gösterdiği Erika'nın: *"Oysa ben, sabahleyin biz okula gittikten sonra annemin, gardrobun üzerinden fareyi indirdiğine eminim. Çünkü bir keresinde Oliver ile Tatjana'nın odasında ağaç talaşıyla kemirilmiş bir havuç parçası bulmuştum."* (Nöstlinger, 1993:17) ifadelerinden anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, İlse ve Erika'ya karşı katı bir tutum sergileyen annenin diğer çocuklarına karşı farklı davranmasıdır.

Kardeşler arasında uygulanan çifte standardın bir başka boyutuna ise aşağıdaki olayda rastlanmaktadır:

"Fare evimize geleli bir yıl olmuştu ki, kıyamet koptu: İlse banyodaydı. Ben mutfakta bulaşıkları kuruluyordum. Bizim odanın kapısı da açıktı. Farenin yuvası İlse'nin masası üzerinde duruyordu. Tatjana bizim odaya girmiş, önce koltuğa oradan da masanın üzerine tırmanmış. Fareyi yuvasından çıkartmış. Hayvanı çok sıkı ya da yanlış yerinden tutmuş herhalde. Çünkü fare korkmuş olmalı. Önce hayvan cıyakladı. Sonra da Tatjana bağırmaya başladı. Hem de avazı çıktığı kadar. Fare onun parmağını ısırmış. Tatjan'nın parmağı kanıyordu.

Farenin cıyaklamasını duyan İlse banyodan koşarak geldi. Saçları köpüklüydü. Tatjana'nın kopardığı gürültüyü duyan annem de oturma odasından fırlayıp geldi.

Ben de mutfaktan hızla çıkıp onun arkasına takıldım.

Tatjana masanın üzerinde durmuş kanayan parmağını havaya kaldırıyordu. Fare ise yerde yatıyor hiç kımıldamıyordu. Burnundan kan geliyordu. Tatjana'nın parmağından akan kandan daha fazla hem de. Fareyi yerden aldım. Ölmüştü. Tatjana onu korkuyla fırlattığı sırada başını kapı koluna çarpmış olmalıydı.

İlse ölü fareyi olarak yatağına gitti. Onu battaniyenin üzerine koydu.

Annem Tatjana'yı masadan alarak onunla birlikte masanın önündeki sandalye oturdu, kanayan parmağını üflerken mırıldanıyordu: 'O kadar da kötü değil, artık acımıyor sanırım, biraz sonra geçecek!'

İlse birdenbire anneme doğru atıldı. Tatjana'yı onun kucağından almaya çalışarak: ''Seni öldüreceğim' diye bağırmaya başladı.

Korkunç bir manzaraydı bu. Tatjana korkudan hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bir kolunu İlse bir kolunu da annem çekeliyordu.

'Bırak çocuğu' diye annem haykırdı.

'Hayır, onu öldüreceğim!' diye karşılık verdi İlse.

Bunun ardından annem İlse'ye vurmaya başladı. İlse de karşılık verdi ona. Annemin bacaklarına tekmeler atıyordu. Bu arada Tatjana İlse'nin elinden kurtulmayı başarmıştı. Hemen odadan kaçıp gitti. Annem İlse'ye vurmaya devam ederek: 'Sen çıldırmışsın, sen tamamen aklını kaçırmışsın' diye çığlıklar atıyordu.

Annem aynı zamanda İlse'nin saçlarını da yolmuştu. Sonunda İlse'yi yatağın üzerine itti. Hem de ölü farenin üzerine. Sonra da oradan çıkıp gitti." (Nöstlinger, 1993:17-18)

İlse, yukarıdaki olayda Tatjana'nın üzerine giderek her ne kadar masum bir tavır sergilemese de, çok değer verdiği bir ev hayvanını kaybetmenin vermiş olduğu üzüntüyle böyle davrandığı görülmektedir. Olayın suçlusu Tatjana ise annesi tarafından korunmaktadır. Annelik duygusu gereği bu koruyucu tutum doğru bir davranış olarak görülse de İlse'ye karşı olan tutum kabul edilebilecek boyutta değildir. Ev hayvanının ölmesi neticesinde çok üzgün olan İlse'nin bir teselliye ihtiyacı varken, annesi tarafından dövülmesi, annesinin Tatjana'yı ondan farklı gördüğünün ve adaletsizliğin bir göstergesidir.

Erika'nın bu tarz çifte standartlardan daha çok etkilendiğini de anlatıcısı olduğu kitapta sık sık bu tarz gözlemlerini gündeme getirdiğini aşağıdaki durumlardan anlamaktayız:

"'Kakao da ister misin?' diye sordum Oliver'e.

'Annem bize kahvaltı ettirmişti' dedi Oliver.

'Kahvaltı hazırlamak için onlar henüz çok küçük sanırım, öyle değil mi?' dedi annem." (Nöstlinger, 1993:23-24)

"Annem, Tatjana ile Oliver'in odasına gitti. Onlara kitap okuduğunu duyuyordum." (Nöstlinger, 1993:68)

Kendisi de henüz küçük yaşta olan ve anne sevgisine ihtiyacı olan Erika, kahvaltısını kendisinin hazırlamasını istediği annesinin kardeşine onun küçük olduğunu savunarak kahvaltı hazırladığını öğrenmesi tabii ki onu çifte standarda uğramış gibi hissetmesini sağlayacaktır.

Yine onu dışlayan öz annesinin üvey kardeşlerine kitap okumasının onu olumsuz etkileyeceği ve üzeceği bilinmektedir.

5.8.7. İlgisizlik, Sevgisizlik ve Dışlanmışlık Hissinin İlk Çocuk Psikolojisi Üzerindeki Etkisi

Yukarıdaki başlıkta da bahsedildiği gibi özellikle ilk çocuk kardeşi olur olmaz bir ilgi azlığına maruz kalmaktadır. İlse de ilk çocuk olması nedeniyle bundan payını fazlasıyla almaktadır. Bunun yanı sıra annesinin sevgisiz yaklaşımları ona dışlanmışlık hissini fazlasıyla yaşatmaktadır. Bu durum da onun psikolojisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Öz annesinin İlse'ye karşı ilgisiz olduğunun farkında olan ve bu durumun olumsuz neticeleri beraberinde getirmesinin normal karşılanması gerektiğinin altını çizen büyükannenin aşağıdaki sözlerinden ilgisiz anne görüntüsünü anlamaktayız:

"Büyükannem biraz duraksayarak: 'Bak yavrum senin annen, senin annen!' diye mırıldandı. Derin bir iç geçirdi, yine burnunu oğuşturdu ve: 'Birinin yalan söyleyip söylemediğini anlamak için en azından onunla biraz ilgilenmek gerekir.' dedi.

Yani büyükannem, annemin İlse ile hiçbir zaman ilgilenmediğini söylemek istiyordu. İçimden bir duygu annemi savunmam gerektiğini söylüyordu, ama onu savunabilmem için aklıma hiçbir şey gelmedi. Hem de hiçbir şey!" (Nöstlinger, 1993:47)

Cümlenin sonunda aslında büyükannesinin haklı olduğu, annesinin savunulacak bir tarafının olmadığını anlayan Erika da ilgisizliği kabul etmektedir.

Çocukla ilgilenmenin onu daha iyi tanımak anlamına geldiğini yine büyükannenin:" *'Eğer İlse benim yanımda kalsaydı, asla kaçmazdı. Ve eğer kaçmış olsaydı, onu nerede aramam gerektiğini bilirdim!'"* (Nöstlinger, 1993:48) cümlelerinden anlamaktayız.

Annenin İlse ve Erika'ya karşı olan ilgisiz tutumu romanın birçok noktasından yapılan alıntılarda açıkça ortaya çıkmaktadır.

"Annem bu konuları Kurt'un daha iyi bildiğini ve onu beklememi önerdi. Ben de sızlanarak Kurt'un her akşam geç geldiğini ve ödevimi yarın vermem gerektiğini söyledim.

'Hiçbir anlamı yok, ben matematikten hiç anlamıyorum' dedi.

İlse benden annemi en az bir saat oyalamamı istemişti. Ama henüz on dakika geçmişti. Hemen atılarak: 'Bulmacayı birlikte çözelim mi?' diye sordum.

Annem karşı koydu." (Nöstlinger, 1993:30)

Yukarıdaki örnekten anlaşılacağı üzere anne, Erika'nın ödevleriyle bile ilgilenmediği, babasına yönlendirdiği, birlikte bulmaca çözmek bile istemediği ilgisizliğin bir göstergesidir.

Yine romanın sonlarına doğru sırılsıklam eve geldiğinde:

"Müdüre Hanım beni işaret ederek 'Baksana üşütmüş!' dedi.

'Ha öyle mi?' dedi annem. Anlaşılan benim üşütmem annemi pek ilgilendirmemişti." (Nöstlinger, 1993:87)

Yukarıdaki kesitten de annenin öz çocuğunun hastalanma ihtimalini bile dikkate almadığını ve geçiştirdiğini görmekteyiz. *"Anlaşılan benim üşütmem annemi pek ilgilendirmemişti"* cümlesinden Erika'nın da bu durumun farkında olduğu anlaşılmaktadır.

Yaşanan tüm bu ilgisizlikler ve adaletsizlikler aslında sevgisizliğin bir göstergesidir. İlk çocuk olan İlse'de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Yaşadığı olumsuzluklar neticesinde, sevgiyi farklı yerlerde aramış ve sevgi gördüğüne inandığı ilk kişiyle birlikte hiç düşünmeden kaçmıştır. Bu durum yine büyükannenin Müdüre Hanım olarak adlandırılan Kurt'un annesine aşağıdaki diyaloğa verdiği cevaptan anlaşılmaktadır:

"'Haklı olabilirsiniz. Bütün boşanmalardan sonra çocuklar sorun olur; ama bu, yıllar sonra bir meyhanecinin kardeşiyle birlikte kaçmayı gerektirmez ki!' dedi.

'Kendisini gerçekten seven birisini aramış olmalı, evet evet öyle olmalı!' dedi büyükannem." (Nöstlinger, 1993:90-91)

İlgili ve sevecen bir annenin en son isteyeceği şeylerden birisi de çocuğunun kendisinden koparılması hususudur. Buna rağmen: *"Kurt ile annem polise gitmeden önce İlse'nin bir ıslah evine gidip gitmeyeceğini konuştular aralarında. Annem gitmesini, Kurt ise gitmemesini istiyordu."* (Nöstlinger, 1993:96) diyaloğundan üvey baba Kurt'tan ziyade öz annesinin onun kaçış nedenlerini sorgulamak ve neticede kendi davranışlarına çeki düzen vermek yerine, onun başkaları tarafından ıslah edilmesini isteyerek ve kendinden uzaklaştırarak hatalarında ısrarcı olmaya devam ettiği görülmektedir.

5.8.8. Dışsal Nedenler

İncelen "İlse Evden Kaçtı" adlı romanda yukarıda bahsedilen içsel nedenlerle birlikte birçok çevresel ve dışsal nedenlerin de birinci çocuk psikolojisi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle çocukların fikirlerine ve düşüncelerine başvurulmadan gerçekleşen boşanmalar, her şeyden önce çocukları olumsuz yönde etkilemekte ve onların psikolojilerini bozmaktadır. Söz konusu romanda da aşağıda tespit edilen kesitler, çevresel faktörlerin çocuklar üzerinde ne tür olumsuz etiler bırakabileceğini ortaya koymaktadır.

Aileler boşanma kararı aldıklarında çocuklarının bu durumdan olumsuz olarak etkileneceklerini bilseler de, genellikle bu karar çocuklara sorulmamaktadır. Bu durumun da ötesinde çocukların kiminle yaşamak istedikleri, nerede kendilerini daha mutlu hissedeceklerini, her hangi bir memnuniyetsizliklerinin olup olmadığı da çocuklara sorulmamaktadır.

Bu durumla ilgili İlse'nin babaannesi de şikâyetçidir:

"'Gerçek olduğu için söylerim elbette!' dedi büyükannem ve konuşmasını sürdürdü: 'Önce evlenip iki çocuk doğuruyor hiç düşünmeden. Sonra sorunlar çıkıyor ve bunlara dayanamadığı için boşanıyorlar. Ama çocukların bunu isteyip istemediğini hiç sormuyor kendine. Ardından çocukları ben yanıma aldım ve iki yıl baktım onlara. Sonra hanımefendi günün birinde gelip yeniden evleneceğini söyleyip çocukları aldı benden. Yine çocukları bunu isteyip istemediğini hiç düşünmedi bile. Evet hiç düşünmedi, çünkü onlar yalnızca uslu olmak zorundaydı o kadar!' Büyükannem çok sinirlenmişti. 'Aslında iyi çocuklardır! Benim yanımda kaldıkları sürece bana hiçbir sorun çıkartmamışlardı!' dedi öfkeyle." (Nöstlinger, 1993:90)

Yukarıdaki cümlelerden de anlaşılacağı üzere özellikle İlse'nin annesi hiç çocuklarına sormadan boşandığı, yine onlara sormadan babaanneleriyle yaşamak zorunda bırakıldıkları, akabinde ise yine sorulmadan kendi yanına aldığı aktarılmaktadır. Bu durum birçok çocukta mutsuzluğa ve dağınıklığa neden olabileceği gibi ilk çocuk olan İlse'nin psikolojisini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Üvey kardeşi Tatjana'nin İlse'nin faresini öldürmesi sonrası gelişen olaylarda Kurt ile aralarında geçen diyalogdan da çocukların onlara sorulmadan yapılan evliliği ve aynı evde yaşamak zorunda olmalarını kabullenmedikleri görülmektedir:

"'Sen git de kendi çocuklarına yeni bir fare al!' diye tersledi onu İlse. Kurt gerçekten çok çaresiz görünüyordu. İki kez ağzını açtı, fakat umarsızca yine kapattı. Bir şeyler söylemek istiyordu. Sonra bunlar vazgeçerek ortadan çıktı.

İlse'nin davranışını haksız bulmuştum. 'Kurt'un hiç suçu yok ki!' dedim.

'Ama çocukları suçlu.' Dedi İlse.

Ben de ona, o çocukların yalnızca Kurt'un olmadığını, onların aynı zamanda hem annemizin çocukları hem de bizim kardeşlerimiz olduğunu söyledim.

İlse: 'Hayır! Babamın çocukları nasıl benim kardeşim değilse, onlar da benim kardeşim değiller. Yoksa o iki yarım maymun senin kardeşlerin mi?' diye bağırdı bana." (Nöstlinger, 1993:19)

Bu zoraki birliktelik ve zoraki kabullenme evde yaşayan bireyler arasında hemen bir sorunun oluşmasına neden olmakta, bu durum da çocukların psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ailenin ilk çocuğu olan İlse'nin üvey babasını ve yeni hayatını kabullenmemesi konusunda birçok örnek yine ilgili romanda yer almaktadır. Aşağıda yer alan üç örnekte de bu durum açıkça görülmektedir.

"Annem alaycı alaycı gülmeye başlayarak, İlse'nin önce kendi ailesine karşı olan sözlerini ve görevlerini yerine getirmesini söyledi.

İlse ise: 'Ne göreviymiş peki bunlar? Kendi ailesini demekle kimi kast ediyorsun acaba?' diye, annemin az önce olduğu kadar alaycı bir tonla sordu." (Nöstlinger, 1993:26)

"'Kurt, bu seni hiç ilgilendirmez. Sana hesap vermek zorunda değilim. Yalnızca annemle evlenmiş olduğun için bana karşı güçlü erkek rolünü oynaman gerekmez!' dedi." (Nöstlinger, 1993:22)

"'Kurt!' diye seslendi annem 'geri gel!' İlse senden özür dilemek zorunda!'

Fakat Kurt geri dönmedi. Yatak odasına girdi ve ardından kapıyı hızla vurdu.

Hala annemin İlse'ye özür dilemesi için bağırdığını ve onu çeşitli cezalarla tehdit ettiğini duyuyordum; fakat İlse özür dilemedi. İlse odadan hole çıktı ve bana: 'Dilimi kopartırım, yine de özür dilemem!' dedi. (Nöstlinger, 1993:22)

Yukarıdaki olaylardan da anlaşılacağı üzere İlse Kurt'u kendi ailesinden birisi olarak kabul etmemekte, ona müdahale etmesine müsaade etmemekte ve her ne olursa olsun ondan özür dilemeye bile yanaşmamaktadır. Bu durumlar bir "reddedişin" göstergeleridir.

Bilindiği üzere İlse'nin annesi ikinci evliğini yapan birisidir. Bununla birlikte önceki eşinin annesini ve babasını kızlarının yanında hakir görmekte, onları aşağılamaktadır. İlse'nin ve kardeşinin iki yıl yanında kaldıkları büyükanne ve büyükbabalarının aşağılanmaları İlse'yi olumsuz yönde etkilemektedir:

"'Önceki kocamın annesi babası korkunç bir şekilde yaşıyor!' diye annemin bir konuğa anlattığını duymuştum. Sonra da anlatmaya devam ederek büyükannemle büyükbabamın mutfaklarının ve odalarının nasıl olduğunu, evde çeşmelerinin bile olmayıp plastik bir leğen içinde yıkandıklarını anlatmıştı! Ayrıca kocaman bir karyola ile dört büyük dolabın bütün odayı kapladığını ve karyolanın altında yüzlerce kutunun, valizlerin ve sandıkların durduğunu anlatmıştı.

'Düşünebiliyor musunuz' demişti annem, 'o küçük odada bir de masa var, masanın üzerinde de pembe plastik güllerden oluşan koskocaman bir demet!'

Annem bütün bunları gülerek anlatırken İlse annemin yanında oturuyordu. İlse'nin gözleri kısılmıştı. Eğer kızarsa İlse tıpkı bir kedi gibi bakabilir. Fakat annem İlse'nin kedi gibi baktığını fark etmemişti bile. İlse'ye dönerek 'yoksa artık o plastik güller yok mu?' diye sordu.

'Çok merak ediyorsan gidip bak' diye tersledi İlse ona, sonra ayağa kalktı ve odadan dışarı fırladı." (Nöstlinger, 1993:8-9)

Aile bütünlüğünün bozulması çocukları çok yönlü olarak etkilemektedir. Özellikle okul çağındaki çocukların ise dersleri de bu durumdan payını almaktadır. Ders çalışmak için

huzurlu ve dingin bir ortamın yanı sıra rahat bir çalışma atmosferinin ve rahat bir kafanın da olması gerekmektedir. Evde her türlü olumsuzluğu ve huzursuzluğu yaşayan İlse'nin derslerinin de olumsuz olarak etkilendiği aşağıdaki örnekten anlaşılmaktadır:

"Fakat son günlerde İlse'nin defterleri herhalde öğretmenlerine o kadar harika görünmemeye başlamıştır. Dün İlse'nin masasını topladım. Ortalığı toplamak istediğimden değil ama. Yalnızca İlse'nin eşyalarına dokunmak istiyordum. Eşyalar hiçbir şey olmamasından daha iyidir çünkü.

Evet, onun masasını topladım ve defterlerine bir göz attım. Her deflerinde en fazla birer sayfalık yazı vardı. Matematik ve Latince defterleri ise tamamen boştu.

Bir türlü anlamıyorum! Saatlerce masasının başında otururdu. Hatta akşamları bile. Onunla konuşmak istediğimde ise: 'Kapa çeneni, beni dersimden alıkoyuyorsun' derdi. Dört küçük üç de büyük not defteri buldum. Bu defterlere çeşitli düz ve dalgalı çizgiler ile küçük adamlar karalanmıştı." (Nöstlinger, 1993:13)

Boşanmalarda veya boşanmalardan sonra yeni kurulan yuvalarda çıkan tartışmaların birisi de insanların karşılıklı olarak birbirlerini suçlamaları ve suçlamaları kabul etmemeleridir.

Bir Perşembe akşamı anne ve üvey babası Kurt'un tartışmalarını duyan Erika, Annesinin: *"Kurt'un hiç otoritesinin olmadığını söylüyordu! İlse de bu nedenle böyle olmuşmuş. Çünkü Kurt, onunda babasının yerini hiç doldurmamışmış!"* (Nöstlinger, 1993:29) benzeri suçlamalarına şahit olmuştur.

Müdüre Hanım olarak adlandırılan Kurt'un annesi de: *"Ama ne yazık ki annesi İlse'ye hayattaki en önemli şeyleri öğretememiş. Annemin İlse'ye daha neleri öğretemediğini kaçırdım, ama söz dinleme, terbiye, dakiklik ve ahlak konularının geçtiğini hatırlıyorum."* (Nöstlinger, 1993:89) sözleriyle karşılıklı suçlamaların bir tarafında yer almaktadır.

İlse, yaşadığı bazı olumsuzların tek başına üstesinden gelebileceğine gücü yetmediği için birçok kez öz babasından destek alma yoluna gitmektedir.

Annesinin ona vermiş olduğu evden çıkmama yasağını, arkadaşım Ulli'nin evine gidip onla matematik çalışmam gerekiyor bahanesiyle de delemeyen İlse, son çare olarak babasını telefonla arayarak ondan destek alma yolunu denemektedir: *"Babamın neler söylediği duyulmuyordu. Fazla bir şey söylemediği kesindi, çünkü annem hemen konuşmaya başlamıştı. İlse'nin gecenin ikisinde eve geldiğini, gereksiz yere yalan söyleyip*

huzursuzluk çıkarttığını haykırıp duruyordu annem. Eğer babamda böyle davranışlara gösterecek anlayış varsa, bunların sorumluluğunu da üzerine almalıymış.

Bir ara hiç konuşmadı ve birkaç kez kafasını salladı, sonunda ahizeyi İlse'ye verdi: 'Al konuş bakalım babanla' dedi. İlse ahizeyi aldı. Telefonda babamın sesini duyabiliyordum. Çok hızlı konuşuyordu. Neler söylediğini anlamıyordum elbette. İlse telefonun ahizesini yalnızca birkaç saniye tuttu ve sonra elinden bırakıp kaçtı. Ahize yere düşmeden annem yakaladı." (Nöstlinger, 1993:26-27)

Yukarıda yansıtılan olaylardan, İlse'nin beklediği desteği gömesinin aksine babasının olumsuz tavrıyla karşılaştığı aşikârdır. Bu durumun onun ruh halini olumsuz yönde etkileyeceğini ve kendini sahipsiz ve kimsesiz olarak hissettiğinin bir göstergesidir.

İlse'nin evden kaçmasının akabinde büyükannesine veya babasına gitmiş olabileceği sorusu akla gelmektedir:

"'Çok gülünç! Eğer büyükannesine gitmiş olsa parasını çekmezdi, babasının yanına gitmiş olsa babası telefon ederdi. Onların onu istediklerini mi sanıyorsun yani!' diye bağırdı.

Annem burnunu hınkırarark, gözlerinden akmış olan rimellerini sildi. 'Kızları babasının hiç umurunda değil ki' dedi." (Nöstlinger, 1993:36)

Annesinin verdiği alaylı cevaptan da anlaşılacağı üzere "kızlarının babalarının umurunda olmadığı", "babasının İlse'yi istemediği" anlaşılmaktadır.

Kardeşi Erika'da babasının ilgisizliği ve sevgisizliğinden şikâyetçidir. O kadar kırgındır ki ona, onu artık görmek istemediğini annesine açıkça ifade etmektedir:

"Babam da bize geldi. Annemle iyice tartıştılar. Babam ona kızıyla yeterince ilgilenmediğini söyledi. Ben de bu arada anneme artık babamı görmek istemediğimi söyledim. Annem ise bana, buna karşın her iki taraf her iki haftada bir cumartesi günleri onunla birlikte olmam gerektiğini. Çünkü yargıç böyle karar vermiş. Ama iki yıl sonra mahkemeye başvurarak, bu tür baba ziyaretlerine ihtiyacım kalmadığını söyleyebilirmişim. Yani iki yıl sonra bu iş için yeterince büyümüş olacakmışım." (Nöstlinger, 1993:39)

Toparlamak gerekirse, yukarıda bahsedilen tüm bu nedenlerden dolayı evin en büyük çocuğu olan İlse'nin psikolojisinin olumsuz yönde etkilendiği ve bu süreçlerin onun evden kaçmasına neden olduğu açıkça görülmektedir. Buna rağmen bu durumdan bazı aile ferlerinin hiç ders almadıkları görülmektedir.

Üvey baba olmasına rağmen İlse'ye öz babası ve annesinden daha ilgili davranan Kurt olayların farkında ve olumsuzlukların tekrar etmemesi için önlem alan bir karakteri yansıtmaktadır:

"Kurt oturma odasına gidip oturdu, kendini bir Martini hazırladı ve anneme: 'Bana kızma ama, bunu çoktandır bekliyordum. Onbeş yaşına gelmiş birisi kendini, bir tavşanı kümese tıkar gibi hapsettirmez!' dedi. Daha sonra da: 'Eğer geri gelecek olursa lütfen geçen seferki gibi kıyameti kopartma!' diye ekledi." (Nöstlinger, 1993:34)

Üvey babanın bu farkındalığının yanı sıra annesinin ve Müdüre Hanım olarak adlandırılan üvey babaannesinin halen İlse'yi suçlar ve onun kaçışını anlamlandıramayan bir tavır içerisinde oldukları dikkat çekmektedir:

"Annem evden çıkar çıkmaz Müdüre Hanım büyükanneme nutuk çekmeye başladı. Ona İlse hakkında bir sürü şey anlattı. İlse'nin, bir kızın sahip olmak isteyebileceği her şeyi varmış! Güzel bir evi, çalışmayan bir annesi, harika evet harika bir üvey babası varmış, ayrıca para sorunu filan da yokmuş İlse'nin, ve… ve… ve… diye anlattı durdu."(Nöstlinger, 1993:88)

Tüm bu nedenlere rağmen ailesi İlse'nin hayatındaki her şeyin yolundaymış gibi yorumlaması biriken sorunların İlse'nin dönüşünden sonra da kolay kolay çözülemeyeceğinin habercisindir.

BÖLÜM 6

SONUÇ

İlk çocuğun psikolojisinin “Ilse ist weg” ve “Kaçak Kız” Adlı romanlardaki yansımasını incelemeyi amaç edinen bu çalışmanın teorik bölümünde şu veriler elde edilmiştir.

İlk çocuk psikolojisini incelenmesinde en belirleyici kavram “doğum sırası” kavramıdır. İlgili kavram kendi içerisinde “gerçek doğum sırası” ve “psikolojik doğum sırası” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki yalnızca çocukların hangi tarihte dünyaya geldikleri ile ilgilenir, tamamen biyolojik ve rakamsal veri odaklıdır. İkincisi ise tarihsel verilerden ziyade çocuğun kendini nasıl algıladığı ile alakalıdır. Diğer bir ifadeyle, bir ailede ilk çocuk olarak dünyaya gelen kişinin bazı durumlarda ortanca çocuğun yaşam tarzı ve tutum özelliklerini gösterebilmektedir. Çalışmanın teorik bölümünde değinilen çeşitli araştırmalar ve alan uzmanlarına göre çocuğun yaşam biçiminin gelişiminde önemli rol oynayan psikolojik doğum sırası, kişilik gelişiminde gerçek doğum sırasından daha önemli görülmektedir

Çalışmanın devamında ise ilk çocukların davranışları başarı, kıskançlık duygusu, sorumluluk duygusu, ailenin beklentisi ve anne-baya öfke gibi beş alt başlık üzerinden incelmeye tabi tutulmuştur.

Başarı alt başlığı üzerinden bir değerlendirme yapıldığında ailenin en büyük çocuklarının IQ'larının küçük kardeşlerinkine oranla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu başarı yalnızca IQ seviyesi ile sınırlı değil. İlk çocuklar sadece okulda değil, profesyonel hayatlarında da kardeşlerinden daha başarılı oluyorlar. Bu başarının açıklanmasına yönelik olarak farklı bilim insanları birleşme teorisi, katkı teorisi, Kaynak bölünmesi Modeli gibi çeşitli teoriler geliştirmişlerdir.

İlk çocuklardaki belirgin ikinci özellik ise kıskançlık duygusudur. İlk çocuk öncelikle tek çocuk olduğundan anne-babanın tüm ilgisi ona aittir. Fakat aileye yeni bir bireyin gelmesiyle bu durum allak bullak olmakta, Bu nedenle yeni doğan kardeş aslında bir

düşman olarak doğmakta ve ilk çocuğun hayatı bundan sonra sürekli yeni kardeşi ile bir statü kazanma mücadelesi şeklinde geçmektedir.

Üçüncü dikkat çeken özelik sorumluluk duygusudur. Ebeveynlerin çocuklarını aslında yapmak zorunda olmadıkları veyahut ta daha ileriki yaşlarda tanışmaları gereken sorumluluklarla çok erken yaşlarda tanıştırıyor olmaları ilk çocuklardaki sorumluluk duygusunun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu duyguyla yetişen çocuklar kendilerini sürekli çevrelerinde meydana gelen her şeyden sorumlu hisseden insanlara dönüşebilmektedir.

Değinilmesi gereken bir başka alt başlıksa ailenin beklentisidir. İlk çocuğun doğduğunda, ailenin tüm maddi ve manevi kaynaklarının yüzde 100'üne sahip olması ailenin beklentisini de o derece arttırmaktadır. Bu beklenti ilk çocukların daima performans ve başarı kaygısı yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca anne babanın ilk çocuktan onun arkadan gelen diğer tüm kardeşler için iyi bir rol model olmasını beklemesi ve bunu davranış ve sözleriyle sık sık dışa vurması çocuğun kendisini daha fazla baskı altında hissetmesine neden olmaktadır.

İlk çocuklar söz konusu olduğunda üzerinde durulması gereken noktalardan biri de anne-babaya öfkedir. Burada özellikle ebeveynlerin daha küçük oldukları için ikinci veya diğer çocuklara yapmış oldukları muamele önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle de Küçük kardeşe çok büyük ve toleranslı geniş bir hareket alanının tanınmış olması büyük çocuğun kendine haksızlık yapıldığı duygusuna sahip olmasına ve bu haksızlığın kaynağı olarak gördüğü anne babasına karşı öfke duymasına neden olmaktadır. İlk çocukların ebeveynlerle ilişkilerinin sağlıksız bir zeminde yürümesine neden olan En önemli faktörlerden biri de eleştiridir. Anne –Baba'nın kötü niyetli olmasalar dahi çocuklarının yaptıkları her şeyi eleştirmeleri zamanla çocukların kendilerine olan güvenlerinin sarsılması sonucunu doğurabilir. Çocuk yetersizlik hissi yaşamaya başlar ve bir müddet sonra hiç bir şeyi önemsemeyen, vurdumduymaz biri haline gelir. anne babasını ne yaparsa yapsın memnun edemeyeceği duygusu artık zihninde yerleştiğinden onları artık çok önemsememeye başlar.

İlgili literatürden yararlanarak çalışmanın kuramsal bölümünde aktarılan "ilk çocuk psikolojisi" ile ilgili unsurların Muzaffer İzgü'nin "Kaçak Kız" ile Christine Nöstlinger'in "İlse Evden Kaçtı" adlı romanlarında ne ölçüde yer aldığı çalışmanın uygulama bölümünde araştırılmıştır.

İlk çocukların psikolojilerini etkileyen unsurlara geçmeden önce, her iki romanın yazarları, romanların tahlilleri, roman karakterleri ile ilgili bilgilere yer verildikten sonra adı geçen romanların özetleri de aktarılmıştır.

İlk olarak incelenen Muzaffer İzgü'nin "Kaçak Kız" romanında birinci çocuk psikolojisini etkileyen unsurların başında; ailenin beklentilerinin genelde birinci çocuk üzerinde olması, bunun sonucunda da tüm yük ve yaşanan tüm stresin ilk çocukların üstüne birikmesi gelmektedir. Bu durum, roman kahramanının üniversite sınav sürecinde ailesinin yoğun bir baskısı altında olduğundan açıkça görülmektedir.

İlk çocuk psikolojisinin olumsuz etkenlerinden birisi olan anne-baba egosunun çocuk üzerindeki tatmini çabasına da romanın birçok yerinde rastlanılmaktadır. Çocukların başarılarının abartılması ve herkese gösterilme arzusu, babanın evde kaldığı sürenin belirli bir zamanını kızının doktor olması hayalleriyle geçirmesi kızının gözünden kaçmamakta ve sınavda özellikle bu nedenlerden dolayı paniğe kapılarak başarısız olmasına neden olmaktadır.

Çocuğun başka çocuklarla kıyaslanması, onlarla yarıştırılması, hata payı bırakılmaması, tercihlerine, kararlarına hiç saygı duyulmadan kendi isteklerinin zorlanması da ilk çocuk olan Üzüm'ün psikolojisini olumsuz etkileyen faktörlerden bazılardır. Hayallerinde doktor olmak olmayan, tiyatro sanatçısı olmak isteyen Üzüm'e anne ve babası tarafından gösterilen olağanüstü tepkiler bu durumun göstergesidir. Tüm bu baskılar, egolar ve egoların çocuklar, özellikle de birinci çocuk üzerinden tatmini çabası çocukları adeta bir makineye dönüştürmektedir.

Alınan hediyelerin bile bir ebeveyn baskısına dönüştüğü, günlük aktivitelerin kısıtlandığı, başarı konusunda ikinci bir şans dahi tanınmadığı, ders kitabı haricinde herhangi bir yayın okumalarına büyük tepkiler gösterilerek izin verilmediği bir hayat, roman kahramanını olumsuz etkilemektedir. Üzüm'ün adeta bir robot gibi hayatının tamamen annesi tarafından programlandığı ve yürütüldüğü romanın çeşitli yerlerinde görülmektedir

Çocukların psikolojileri üzerinde olumsuz etki yapan faktörlerden birisi de, ebeveynlerin aslında karşılamak zorunda oldukları temel ihtiyaçları çocuklarına adeta bir fedakârlık gibi göstererek onların başlarına kakmalarıdır. Üzüm'ün babası, çocuklarına olan sevgisini para harcamak olarak görmektedir. Ne kadar çok para harcarsa, onları o kadar çok sevdiğine inandırmaya çalışan baba Fuat, aslında onları büyük bir baskı altına aldığının farkında bile değildir.

Ev haricinde hiç tatile gidilmeyen, sinemaya gidilmesi bile gizli saklı ve tedirgin bir şekilde yapılan, hiç özel hayatı olmayan, şarkı söyleyerek dahi eğlenemeyen, dahası şarkı söylemesine izin verilmeyen, üstelik ailece kimsenin artık şarkı söylemediği, her ortamda sürekli sınavın ve tıp fakültesinin konuşulduğu bir hayatın yaşandığı bir evde sınav kaygısının artacağı ve psikolojinin bozulacağı aşikârdır.

Üzüm de, kendisini bildi bileli ailesi tarafından sürekli sosyal olarak engellenmiş, ta ilkokuldan bu yana adeta bir yarışın içerisine sürüklenmiştir. Tüm bu baskılar Üzüm'ün psikolojisini olumsuz etkilemekle birlikte onun ailesinden uzaklaşmasına, onlardan soğumasına, hatta nefret etmesine neden olmaktadır.

Aynı yöntemle incelenen Christine Nöstlinger'in "İlse Evden Kaçtı" adlı romanında ise birinci çocuk psikolojisini etkileyen unsurlarda aile bütünlüğünün bozulmasının çok etkili olduğu görülmektedir. Aile bütünlüğünün bozulması ve parçalanmış aileler çocukları çok yönlü olarak etkilemektedir.

Söz konusu eserde, roman kahramanı İlse'nin öz annesinin toleranssız ve çok baskıcı olduğu görülmektedir. Annenin, aslında büyütülmemesi gereken konuları çok büyüttüğü, çocuklarını her şeyden korkar duruma getirdiği, baskısı nedeniyle yalan söylemeye sürüklediği, yalanların ortaya çıktığında ise neden yalan söylediğini sorgulamak yerine ona karşı baskıcı bir tutum sergilemeyi sürdüren bir kişilik olması İlse'nin psikolojisini olumsuz etkilemektedir.

İlse'nin annesinden sevgi ve destek görmemesinin yanı sıra öz babasının da olumsuz tavırlarıyla karşılaşması onun ruh halini olumsuz yönde etkilemekte, kendini sahipsiz ve kimsesiz olarak hissettirmektedir. Bu durum da sağlıksız bir ruh haline dönüşmektedir.

Roman genel olarak incelendiğinde psikolojik bozukluğun çocukları yalan söylemeye ittiği iddiası güçlenmektedir. Çok ve sık yalan söylemek de bozuk bir psikolojinin ürünüdür. Dışlanmışlık, baskı ve ilgisizliğin tipik bir neticesi olarak yalanlar sık sık karşımıza çıkmaktadır. Yalan söylemenin sadece İlse'nin kişisel bir sorunu olmadığı, yaşanılan olumsuzlarda bir kaçış olarak kullanıldığının bir göstergesi de Erika'nın da zamanla yalanlara başvurmasından anlaşılmaktadır. İlgisizlik, ders başarılarının ve okula devamın aile tarafından önemsenmemesi Erika'nın da kolayca yalan söylemesini beraberinde getirmektedir.

"İlk çocuk psikolojisi" unsurlarında dikkat çeken bir diğer husus da, çocukların ve de özellikle ilk çocuğun uğradığı şiddetin onları olumsuz etkilemesidir. Romanın birçok

noktasında İlse'nin gerek fiili şiddet, gerekse psikolojik şiddete maruz kalması onun psikolojisini olumsuz olarak etkilemektedir.

İncelenen "İlse Evden Kaçtı" adlı romanda birinci çocuk psikolojisini etkileyen diğer unsurlar olarak ise çifte standart, adaletsizlik, ilgisizlik, sevgisizlik ve dışlanmışlık hissi ön plana çıkmaktadır. Romanın birçok noktasında bu sayılan etkenler İlse'yi derinden etkilemektedir.

Yukarıda bahsedilen içsel faktörlerin yanı sıra çevresel ve dışsal nedenlerin de birinci çocuk psikolojisi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kiminle yaşamak istedikleri, nerede kendilerini daha mutlu hissedecekleri, her hangi bir memnuniyetsizliklerinin olup olmadığı sorusuna muhatap olmayan çocukların psikolojileri bundan etkilenecektir. Nitekim romandaki zoraki birliktelik ve zoraki kabullenme evde yaşayan bireyler arasında hemen bir sorunun oluşmasına neden olmakta, bu durum da çocukların psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Her iki roman esas alınarak genel bir değerlendirme yapıldığında ise; Muzaffer İzgü tarafından kaleme alınan "Kaçak Kız" adlı romanda birinci çocuğun psikolojini etkileyen daha net ve somut veriler olduğu, Christine Nöstlinger'in "İlse Evden Kaçtı" adlı eserinde ise genellikle kardeşi Erika'nın yaşadıkları anlatıldığı için ilk çocuk olan İlse'nin psikolojisi ile ilgili nispeten daha az bilgi olduğu söylenebilir.

Her iki romanda da, aşırı tepkilerin, aile baskısının, mutsuz ve umutsuz roman kahramanları yarattığına şahit olunmuştur. "Kaçak Kız" romanında baba Fuat'ın, "İlse Evden Kaçtı" adlı romanda da anne Lotte'nin aslında kendi psikolojilerinin bozuk olmasının çocuklarının, özellikle de ilk çocuklarının ruh sağlıklarını çok olumsuz etkiledikleri görülmektedir. Söz konusu psikolojik bozukluklarda ön plana çıkan en büyük etkenler, Üzüm'ün yaşadığı sınav baskısı ile İlse'nin maruz kaldığı ilgisizlik ve sevgisizliktir.

Her iki roman kahramanının yaşadıklarının en büyük sebebi birinci çocuk olmalarıdır. Kardeşleri de onların yaşadıklarının benzerlerini yavaş yavaş yaşayacakları ilgili eserlerin tamamına bakıldığında öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

Abarbanel. (1983). The Revival of the Siblings Experience during the Mother`s Second Preg-nancy. *Psychoan. Study Child*(38), 253-379.

Alper, Z. (2002). *Aile Psikolojisi ve eğitimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Arkonaç, S. A. (2005). *Psikoloji* (4. b.). İstanbul: Alfa.

Arslan, C. (2016). *Psikolojinin Edebileşmesi.* Konya: Çizgi.

Ay, M. (2014). *Doğum Sırası Ve Başarı Arasındaki.* İstanbul.

Aydın, E. (2009). Edebiyat sosyoloji ilişkisinde sosyolojik kaynak ve ölçütler. *turkish studies, volume 4*(1), 357-370.

Aykanat, T. (2012). Karşılaştırmalı edebiyat bilimi ve karşılaştırmalı bir metin tahlili örneği. *Turkish Studies, 7*(3), 409-427.

Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat.* Ankara: Gündoğan.

Aytaç, G. (2003). *Genel Edebiyat Bilimi.* İstanbul: Say.

Başaranoğlu, Y. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası İle Karşı Cinsle İlişkide.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bathes, R. (2008). *Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi.* İstanbul: Yapı Kredi.

Baydar, N. (1997). A longitudinal study of the effects of the birth of a sibling during the first 6 years of life. *Journal of Marriage and the Family*(59), 939-956.

Buğra, T. (1979). *Düşman kazanmak Sanatı.* İstanbul: Ötüken.

Çakır, K., & Şen, e. (2012). Psikolojik Doğum Sırasına Göre. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(32), 58-69.

Çakır, Pınar. (2011). *Christine Nöstlinger ve Sevim Ak'ta Çocuğun Gözünden Yetişkinlerin Dünyasına Eleştirel Bir Bakış*. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Kitabı 05- 07 Ekim 2011. Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Sedat

Sever, Yrd. Doç. Dr. Canan Aslan, Özlem Kanat Soysal, Suna Canlı, Şuheda Önal, Burcu Çıldır, Sedat Karagül, Bilge Nur Doğan, Özgül İnce Samur. S. 327-335. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Çetişli, İ. (2011). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi* (2. Baskı b.). Ankara: Akçağ.

Çıkla, S. (2002). Romanda Kurmaca Ve Gerçeklik. *Hece, 6*(65-66-67), s. 111-129.

Dahrendorf, M. (1980). *Kinder- und Jugendliteratur im bürgerlichen Zeitalter.* Königstein: Scriptor Verlag.

Demiray, P. (2015). *Cinsiyete göre gerçek doğum sırasının atılganlık düzeyine etkisi.* İstanbul: Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Psikoloji Anabilim Dalı yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Emre, İ. (2009). Yeni Türk Edebiyatının Psikoloji Kaynakları. *Turkish Studies*(Volume 4/1), 319-355.

Eroğlu, F. (2015). *Davranış bilimleri* (14 b.). İstanbul: Beta.

Eroğlu, F. (2015). *Davranış Bilimleri* (14. b.). İstanbul: Beta.

Erzen, M. (2016, Nisan). Gençlik Sorunlari Odağinda Dönemeç Romani. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi , 9*(43), 241-246.

Franz, K., & Meier, B. (1978). Didaktische Aspekte der Kinder- und Jugendliteratur. *Padagogische Welt, 32*(3), 154-159.

Freud, S. (1995). *Sanat ve Sanatçıla üzerine.* (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Yapı kredi.

İnternet: Asmus, S. (2018). *Was ist Kinder- und Jugendliteratur?* Mart 5, 2019 tarihinde http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlau/handreichungen/h38/h38.htm adresinden alındı

İnternet: Beißwenger, J. (2015, Ekim 23). *SWR2*. Aralık 1, 2018 tarihinde Psyche von Geschwistern: https://www.swr.de/swr2/wissen/psyche-von-geschwistern/-/id=661224/did=16362506/nid=661224/aqtmz4/index.html adresinden alındı

İnternet: Delav, Z. (2014, ekim 16). *Kitap*. Kasım 25, 2018 tarihinde Star Gazetesi: https://www.star.com.tr/kitap/psikoloji-ve-edebiyat-haber-952658/ adresinden alındı

İnternet: Esping, A. (2018, Nisan 29). *Does Birth Order Affect Intelligence?* Kasım 4, 2018 tarihinde Human intelligence: https://www.intelltheory.com/birthOrder.shtml adresinden alındı

İnternet: http://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/cocuk-ve-genclik-yazari-nostlinger-hayatini-kaybetti-40898416. *Çocuk ve Gençlik Yazarı Nöstlinger Hayatını Kaybetti*. Erişim Tarihi: 15.11.2018.

İnternet: https://www.biyografi.net.tr/christine-nostlinger-kimdir/. *Christine Nöstlinger Kimdir*. Erişim Tarihi: 15.11.2018.

İnternet: Hürriyet aile. (2014, Temmuz 21). *Hüüriyet aile*. Kasım 15, 2018 tarihinde Hürriyet: http://www.hurriyetaile.com/cocuk/cocuk-gelisimi/ilk-cocuk-lider-ve-agresif-oluyor_14970.html adresinden alındı

İnternet: Kautt, a. (2012, Haziran 18). *Rossipotti Literaturlexikon*. Ocak 25, 2019 tarihinde https://www.rossipotti.de/inhalt/literaturlexikon/sachbegriffe/kinder_und_jugendliteratur.html adresinden alındı.

İnternet: Kaykı, N. K. (2012). EDEBİYAT ÇALIŞMALARI VE PSİKOLOJİ. *PiVOLKA, 7*(22), 9-11. ocak 3, 2019 tarihinde http://www.elyadal.org/pivolka/22/PiVOLKA_22_03.pdf adresinden alındı

İnternet: Kearns, L. (2016). *5 Research-Backed Reasons Eldest Children Are The Best*. aralık 5, 2018 tarihinde huffpost.com: https://www.huffpost.com/entry/benefits-of-being-oldest-sibling_n_56fb4223e4b083f5c6060421?pbx=25&te=Mashable adresinden alındı

İnternet: Nişanyan, S. (tarih yok). *Nişanyan Sözlük*. aralık 25, 2018 tarihinde https://www.nisanyansozluk.com/?k=edebiyat adresinden alındı.

İnternet: Podbregar, N. (2015, Ağustos 27). *Gesundheit+Medizin • Umwelt+Natur*. Aralık 5, 2018 tarihinde Wissenschaft.de: https://www.wissenschaft.de/umwelt-natur/erstgeborene-haben-es-schwerer-und-sind-es-auch/ adresinden alındı.

İnternet: Rutschmann, V. (2019). *Historisches Lexikon der Schweiz*. şubat 15, 2019 tarihinde http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D10473.php adresinden alındı.

İnternet: Siyavuşgil, S. (2015). Psikoloji ve edebiyat. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 449-476. ocak 3, 2019 tarihinde https://www.academia.edu/6001268/Psikoloji_ve_Edebiyat_-_Sabri_Esat_Siyavu%C5%9Fgil adresinden alındı.

İnternet: Sözer, B. Ö. (2012, 01 30). *Doğum sırası karakteri nasıl etkiliyor?* Aralık 11, 2018 tarihinde Hürriyet: http://www.hurriyet.com.tr/ik-yeni-ekonomi/dogum-sirasi-karakteri-nasil-etkiliyor-19802238 adresinden alındı.

İnternet: Türkiye Bilimler akademisi. (2013). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. Aralık 15, 2018 tarihinde http://www.tubaterim.gov.tr/ adresinden alındı.

İnternet: Ürkmez, B. (2013, Aralık 1). *Anamın Babamın İlki Olacağıma*. Kasım 5, 2018 tarihinde Açık Bilim: http://www.acikbilim.com/2013/12/dosyalar/anamin-babamin-ilki-olacagima.html adresinden alındı.

İpek, E. (2014). *İLK ÇOCUK OLMANIN ZORLUKLARI*. aralık 11, 2018 tarihinde Psikoloji Portalı: http://www.psikolojiportali.com/ilk-cocuk-olmanin-zorluklari-pedagog-elif-ipek/ adresinden alındı

İzgü, Muzaffer. (2014). *Kaçak Kız*. Ankara: Bilgi.

Jæger, M. M. (2009). Sibship size and educational attainment. A joint test of the Confluence Model and the Resource Dilution Hypothesis. *NIH Public Access*(27), 1-12.

Jobert, Ş. T. (2009). *Yeni başlayanlar için Psikoloji.* İstanbul: İyi İnsanlar.

Kahraman, M. (2013). Nevai ve 'Roman'. *Avrasya Etüdler*(43), s. 159-175.

Kalkan, H. K. (2016). Ankara.

Kalkan, M., & Koç, H. E. (2005). Psikolojik Doğum Sırası Bireylerin Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi , 3*(30), 45-59.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim.* Ankara: Engin.

Kefeli, E. (2006). Karfl›laflt›rmal› Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler. *Türkiye Araflt›rmalar› Literatür Dergisi, 4*(8), 331-350.

Leman, K. (2008). *Kazanmak için doğanlar.* İstanbul: Final Kültür Sanat.

Liang, S. (1995). *Contributions of Family Size, Birth Order, Socioeconomic Status, and Parent-Child Relationships to Young Children's Intellectual Development.* Oregon: Yüksek Lisan Tezi.

Maier, K. E. (1987). *Jugendliteratur: Formen, Inhalte, pädagogische Bedeutung.* Bad Heilbrunn: Klinkhardt Julius.

Mercan, Öykü. (2018). *Muzaffer İzgü Öykülerindeki Söylem Biçeminin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Uygunluğu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Moran, B. (1983). *Edebiyat Kuramları ve eleştiri.* İstanbul: Cem.

Nöstlinger, Christine. (1993). *İlse Evden Kaçtı*. Çeviren: Selahattin Dilidüzgün. İstanbul: Düzlem.

Özön, M. N. (1985). *Türkçe'de Roman.* İstanbul: İletişim.

Öztekin, N. (2007). Mukayeseli Edebiyat -Araştırma Tarihi Ve Yöntem. *Turkish Studies, 2*(4), 672-679.

Reich, W. (1997). *Kişilik Çözümlemesi,.* (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payem.

Rene Wellek, A. W. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri,.* (A. E. Uysal, Çev.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Sezer, H. (2017). *Psikoloji.* Ankara: Ekoyay.

Songar, A. (1988). *Temel Psikiyatri.* İstanbul: Minnetoğlu.

Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı. *Türk dili dergisi, CXI*(780), 12-31.

Ülkü, V. (1985). Almanya'da Çocuklara ve Gençlere Yönelik Edebiyat. *Türk Dili. Gençlik Yılı Özel Sayısı*.

Üstten, A. U. (2015). Çocuk Edebiyatı Gölgesinde Kendine Yer Arayan Gençlik. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 155-162.

Wellek, R., & Warren, A. (1993). *Edebiyat teorisi.* İzmir: Akademi.



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...